

Ա.ԽԱԶԻԿՅԱՆ և Վ. Մ. ԴՈՒՐԳԱՐՅԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ

III ԴԱՍԱՐԱՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

491.99-8

7-98

ՀԱՅՊԵՏՀՐԱՆ

1 • 9 • 4 • 0

491.99-8

7-98

W

1005-10

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՅԵՐԵՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Կազմեցին Մ. ԳՈՒՐԳԱՐՅԱՆ
Ա. ԽԱՉԻԿՅԱՆ

Հիմնդրողը հրատարակություն

ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ Ե ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏԻ ԿՈՂՄԻՑ

ՀԱՅԳԵՏՀՐԱՏ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1940

4 APR 2013

8275

2499
40

АРМЯНСКИЙ ЯЗЫК

Книга для чтения
Учебник для III-го класса
Гиз. Арм. ССР, Ереван, 1940 г.

1. Յ Ե Ր Ե Խ Ա Ն Ե Ր

Ծեր Սուրբյանից ձեզ հաղար վողջույն,
Ծաղկում և կյանքը մեր, յերեսանե՛ր,
Ձեզ համար յերկրում նոր այգ և բացվում,
Նոր խինդ և բերում ձեզ, յերեսանե՛ր:

Վանեցեք ձեզնից անպետք ծուլութիւն,
Յերգով վողջույնեք դուք ուր արթուն.
Թող յեղնիկի պես արեւ խնդուն
Դիմավորի ձեզ, ջա՛ն յերեսանե՛ր:

Բաց և դրժի պես՝ կյանքում ամեն ինչ.
Սովորեցեք դուք լող, վաղք ու թռիչք.
Աստղերի ցուրն ու ծովը հմայիչ
Միշտ գրավել են ձեզ, յերեսանե՛ր:

Նայն ե յերկիրը մեր ու բնդարձակ,
Անհուն խինդ ունի, գիրք մեծաքանակ:
Կուզե՞ք ձեռք բերել.— պեսք ե շարունակ
Սովորեք անդուլ, է՛մ յերեսխաներ:

Մեր հայրենիքում— դարուն ե խնդուն,
Ձեզ սնուցանող յերկիրը սիրուն
Թո՛ղ փըթթի, դառնա ուժեղ, զվարթուն,
Յոլա՛ ալմասի պես, յերեսխանե՛ր:

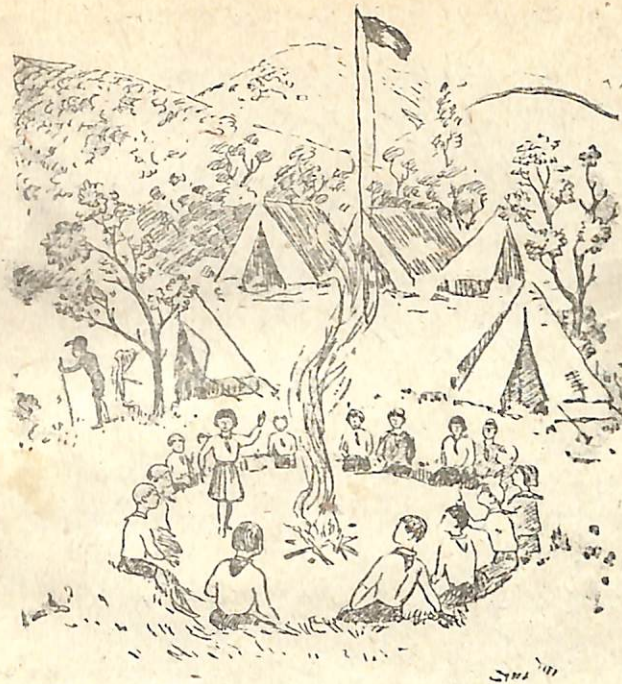
ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Այգ— առավոտ, լուսարաց:
2. վանել— հեռացնել, հեռու տանել:
3. Անդուլ— անդադար, յեռանդուն:
4. Հմայիչ— գրավիչ, շատ գեղեցիկ:
5. Սնուցանող— կերակրող, մեծացնող:
6. Փքքել— ծաղկել, բողբոջել:
7. Խինդ— ուրախություն:

2. Ծ Ա Ղ Կ Ա Ձ Ո Ր Ո Ւ Մ

Այնքա՛ն ծաղիկ, այնքա՛ն բույր,
Այնքան առվակ ու աղբյուր,
Այնքան գետակ քչքչան,
— Զա՛ն Ծաղկաձո՛ր,
Զա՛ն, ջա՛ն, ջա՛ն...

Ծաղկաձորում ծաղկախաղ,
Թմբուկ, նվադ, յերգ ու տաղ,
Ձով փրիկուն, թեժ խարույկ,
Հոգով—մարմնով մենք առույգ,
Ծաղկի նման հոտավետ,

Թիթեռի պես հովի հետ,
Գետակի պես կարկաչուն
Յե՛վ յերգում ենք, և՛ աճում:
Այնքա՛ն ծաղիկ, այնքա՛ն բույր,
Այնքան առվակ ու աղբյուր,
Այնքան գետակ քչքչան,
— Զա՛ն Ծաղկաձո՛ր,
Զա՛ն, ջա՛ն, ջա՛ն...

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բույր— անուշահոտություն:
2. Առույգ— զվարթ, ուրախ:

Մի ամառ, յերբ դեռ փոքր էյի, հյուր էյի գնա-
ցել քեռուս այգին:

Յես առաջին անգամն էյի վնում խաղողի այ-
գում, ամեն ինչ այգտեղ նոր եր ինձ համար ու հե-
տաքրքական, — թե՛ խաղողի թփերը, թե՛ դեղձի ու
փչատի ծառերը, թե՛ հնձանը և թե՛ խաղող քաղելը:
Ամբողջ որը, ամեն ինչ մոռացած, թափառում էյի
այգում, խաղ յերեկոյան հոգնած ու անուշ քնում
հնձանում:

— Այդ անպիտան վոզնին խաղող է տարել, — ա-
սաց քեռիս կնոջը, յերբ բոլորս միասին թեյ էյինք
խմում:

Վոզնին — խաղող... Յես վոզնի տեսել էյի,
բայց յերեք չէյի լսել, վոր վոզնին խաղող պոկի:
Այդ խեղճ, անճարակ կեդանին, վոր շարունակ
իր փչե մուշտակում փաթաթված հաղիվ և ման դա-
լիս — ի՛նչպես կարող է խաղող քաղել:

— Գեռի՛, վոզնին ձեռք ունի՞, վսր խաղող պո-
կի, — հարցրի յես:

— Բանն ել հէնց այն է, վոր չունի ու պոկում է.
մի որ նայիր՝ կտեսնես:

Յես սկսեցի փնտռել, հետեւել, թե վո՛րտեղ են
ապրում վոզնիները, ինչպե՛ս են դուրս գալիս ու խա-
ղող տանում:

Ու մի յերկու որ զգուշությամբ թմրից-թումբ
անցնելով՝ նայում էյի թփերի արանքը, թփերի տակ,
ու վոզնի էյի փնտռում:

Առաջին որը վոզնիչ չտեսա. բայց հետեյալ որը,
յերբ մի թփի մոտ նստած խաղող էյի ուտում, հան-
կարծ տարորինակ խշխշոց լսեցի. ինձ թվաթ, թե ոճ
է սողում, ու մնացի անշարժ, աչքերս խշշոցի կողմը:
Յեւ ի՛նչ տեսա...

Վոզնի՛. բայց վոչ թե մենակ, այլ ճուտերով.
Խողի նման՝ յերեք փոքրիկ-փոքրիկ ձագերը հետեւ
դցած, ինչ-վոր բարակ ձայն հանելով, գալիս եր
գլուխը փչե կծիկից դուրս հանած. նույնն արել էյին
նաև ձագերը:

Գալիս եր նա թփերի առաջ կանգ առնելով ու վե-
րել նայելով: Այդ ժամանակ կանգ էյին առնում և՛
ձագերն ու տարորինակ ծվծվոցով նայում իրենց մո-
րը:

Մայր վոզնին թփերին նայելով՝ շարունակում եր
քայլել դեպի իմ կողմը:

Յես մտա թփերի արանքը, թագ կացա, վոր նա
ինձ չտեսնի: Լսել էյի, վոր վոզնին մարդ տեսնելիս՝
կծիկ է դառնում ու անշարժանում:

Նա մի փոքր ել առաջ յեկավ ու կանգ առավ մի
մեծ թփի տակ, վորի վողկույզները կախվել, հասել
էյին գետնին:

Մայր վոզնին մոտեցավ այդ վողկույզներից մե-
կին ու տարորինակ ձայն հանեց:

Ճուտերը մոտեցան նրան:

Այդ ժամանակ մայրը մի փոքր քարճրացավ ու
առաջին թաթերով սկսեց խաղողի հատիկները պոկել
վողկույզներից ու թափել գետին:

Նա աշխատում եր յերկու թաթերով. ամեն անգամ
թաթը վողկույզին տալիս՝ հատիկներն ընկնում էյին
գետնին:

Յերբ մայրն զբաղված էր դրանով, ձագերը փորձում էին բարձրանալ թփի վրա:

Շատ ծիծաղելի էին այդ փչոտ փոքրիկներն իրենց անձարակ փորձերով. հազիվ բարձրանում էին մի թիզ, յերկու թիզ, նորից ընկնում էին գետնին:

Իսկ մայր վոզնին յեռանդով շարունակում էր հատիկները վոզկույզներից թափել գետին:

Յերբ բավական թափել էր, նա խոճկորի նման մի ձայն հանեց:

Ձագերը փչոտ գնդակների նման գլորվեցին դեպի մայրը:

Այդ ժամանակ մայր վոզնին թավալվեց գետնի վրա, այնտեղ, ուր խաղողի հատիկներն էին թափված:

Թավալվեց ու վեր կացավ:

Հատիկները մեկ-մեկ ցցվել էին նրա փչերին:

Վեր կենալով՝ նա առաջվա պես խոկացրեց:

Մնացած հատիկների վրա թավալվեցին ձագերը: Հատիկները ցցվեցին նրանց փչերի վրա, ու նրանք դրանից կարծես մեծացան:

Յերբ յերեք ձագն ել հերթով թավալվեցին ու վեր կացան, նորից լսվեց մայր վոզնու տարորինակ ձայնը:

Ու այդ ձայնը մի յերկու անգամ կրկնելով՝ նա հետ դարձավ յեկած ճանապարհով, ճուտերն ել նրա հետևից: Բոլորն ել խաղողով բեռնավորված էին:

Այնքան հետաքրքրական ու տարորինակ էր այդ ամենը, վոր յես զարմացած նրանց էյի նայում:

Իսկ յերբ նրանք բավական հեռացան, վոզեցի նրանց հետևից՝ մեկն ու մեկին բռնելու, կամ սպանելու, — նրանք արդեն թաղնվել էին:

Յերեկոյան, յերբ տեսածիս մասին պատմեցի քեռուս, նա չզարմացավ:

— Իհարկե, ասաց, վոզնին այդպես է...

Իսկ յերբ հայտնեցի, թե ուզում էյի նրանց սպանել, նա գլուխն որորեց:

— Այդպիսի բան չանե՛ս... Յեթե վոզնի չլինի, այդին ոճերով կլցվի:

— Իսկ վոզնին ոճին ի՞նչ է անում վոր...

— Ինչ է անո՛ւմ: Ոճերին վոջնչացնում է: Նա ոճի պոչը բռնում է ու գունդ ու կծիկ դալիս: Ոճը թափահարում է իրեն, վոր պոչն աղատի: Չի աղատվում: Տեսնում ե՛՛ չի աղատվում, սկսում է խփել բռնողին: Այնքան է խի՜ր՜ում՝ արյունլվա յե լինում վոզնու փչերից ու սատկում: Հասա՛... Վոզնին սպառնալու պահանքն է. դրա համար ել նրան չպետք է սպանել:

ԲԱՌԵՐԻ ԲՍՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հնձամ — այն շենքը, վորտեղ խաղողից դինի յեն պատրաստում:
2. Աննարակ — անողնական, խեղճ:
3. Մուշտակ — մորթե վերարկու, քուրճ:
4. Վոզկույզ — խաղողի ճուլթ:
5. Խոճկոր — խողի ճուտ:

4. Խ Ա Ղ Ո Ղ Ի Յ Ե Ր Դ Ը

— Հե՛յ ջան, Մխո՛, կողովդ բեր, Դարսենք առատ քաղած ճիթեր, Են առաջվա ժամանակին Աղան տերն էր մեր բարիքին:

Քաղում եր մեր աչքի լույսը,
Հետն ել ազնիվ մեր վողկույզը,
Խլում մեզնից ընտիր նուռը,
Փակում մեր դեմ կյանքի դուռը...

— Հե՛յ ջան Մխո՛, կողովդ բեր,
Դարսենք առատ քաղած ճիթեր,
Տե՛ս, խաղողը կիտուկ-կիտուկ,
Յեզանդարի, իծապտուկ,
Համայնական բաղի միջին,
Խողող քաղենք՝ համեղ խարջին:
Համով-հոտով ու գինեբուղիս,
Ինքը կարմիր, աչքերը թուխ,
Գառան դմակ, լորիկ, կախեթ,
Գինին անենք հենց վարար դեռ:

— Հե՛յ ջան, Մխո՛, կողովդ բեր,
Դարսենք առատ քաղած ճիթեր,
Մերն ե հիմի հողն ու հերկը,
Բերքն ու բարին, կյանքն ու յերգը:
Յերկիր ունենք՝ ծաղկած պարտեզ,
Արեւն անուշ ժպտում ե մեզ,
Ջա՛ն, հողն առատ, ջուրը՝ վարար
Աշխատավոր մարդու համար:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Գինեբուղիս— գինի ափող, գինի պարունակող:
2. Վարար— առատ, հեղեղած:
3. Համայնական— ընդհանուրին պատկանող:

ԸՄԱՐՑԵՐ

1. Ուրիշ ի՞նչ տեսակ խաղողներ գիտեք:
2. Ի՞նչ համեմատություն ե անում հեղինակն այս գրվածքի
ակզբի և վերջին մասերում:

5. Տ Ե Ր-Ա Վ Ա Ն Ե Ս Ի Դ Պ Ր Ո Ց Ը

Տեր-Ավանեսը գյուղացի յեր, յեկել եր մեր քա-
ղաքը, գրել-կարդալ սովորել և յեկեղեցում տիրացու
դարձել: Իսկ թե հետո ինչպես եր քահանա դարձել,
վոչ վոք չգիտեր: Գլխավորն այն եր, վոր ինքը հա-
ղիվ-հաղ կարդալ գիտեր. ուսումնարան եր բաց արել
և դաս եր տալիս մեզ, ամեն մեկիցս վերցնելով ամի-
սը մի ուրբի:

Յեվ ի՞նչ դաս. «այր, ժե, ճե, ու, բեն, ինի» և՛
այլն:

Գեր դեմքով, սև, թանձր ու յերկար միրուքով մի
մարդ եր տեր-Ավանեսը: Նրա ունքերը միշտ կիտված
էին, յերեսը թթված:

Յերկու բանում նա չառ յեռանդուն եր՝ ուտե-
լում և ծեծելում:

Ամենից անկէի սիրում եր խնձորի տոլմա Ե
Քիախալա: Ընկուղի հալվա ել եր սիրում, բայց ա-
վելի պակաս, քան ճուտով փլալը:

Մեր ծնողներն այդ բանը գիտեցին. ով կարող
եր, տեր-հորը բաժին եր ուղարկում:

Նա ծեծում եր մանավանդ այն աշակերտներին,
մորոնց ծնողները չէին կարողանում խնձորի տոլմա
կամ ընկուղի հալվա ուղարկել իրեն:

Ամենից շատ ծեծվում եր Շամչյանց Ավետը: Այն
ել ասեմ, վոր դա մի վերին աստիճանի անհանգիստ
տղա յեր. շարունակ թռչկոտում եր, պարում, յեր-
գում: Յերբեմն դասամիջոցներին կանգնում եր ձեռ-
ների վրա, գլուխը դուրս եր բերում վոտերի արան-
քով և ասում.

Փի'շ-փիշ, փի'շ-փիշ:

Նա սիրում եր սրան-նրան խտուտ տալ կամ կմըշ-
տել: Հակառակի պես միշտ իմ կողքին եր նստում և
դասի ժամանակ շարունակ կմշտում եր ինձ:

Մի որ Ավետն ինձ այնպես պինդ կմշտեց, վոր
յես գոռացի.

— Վա՛յ, վա՛յ:

— Ի՞նչ պատահեց, — հարցրեց Տեր-Ավանեսը՝
յերկար ճիպոտը բարձրացնելով:

— Ճանճը կծեց ախանջս:

— Ճանճի կծկուց կարելի՞ յե արջի պես գո-
ռալ, — կատաղեց տեր-Ավանեսը:

Բարերախտաբար այդ որը մենք խնձորի տոլմա
ունեցինք և տեր-հայրն արդեն յուր բաժինն ոտացել
եր. նա ինձ չծեծեց:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Փախալա — քաղցր, յուղալի չոր խմորեղեն:
2. Քախանա — տերտեր:

6. Ա Ն Ի Ծ Ա Ծ Հ Ա Ր Ս Ը

Վաղ ժամանակ մի հայ շենում
Մի հարգեւոր հարս ե լինում:

Նրա բերնից կեսուր-կեսուր

Ձեյին լսել մի շունչ, մի բառ,

Ձեյին տեսել շուրթը մի որ...

Եսպես խոնարհ ու հարգեւոր:

Մի որ մենակ ողում նստած,

Իր ճոխ մազերն արձակ թափած,

Ազատ, անխույթ սանրում, հյուսում,

Հետն ել ձենով յերգ եր ասում:

«Աշխարհը բանտ,

Մեջը անբախտ

Յես մի գերի անխնդում.

Սիրուն շորեր,

Ձահել որեր

Ի՞նչ եմ անում ես բանտում:

Երնե՛կ ծաին,

Ճյուղքի միջին

Ծլվում ե, թրթռում,

Թռչում՝ սիրած

Ընկերն առած,

Ազա՛տ, կանա՛չ արտերում:

Ա՛խ, սև ըլի,

Ձքվի, փլի

Ծնված որը աղջկա,

Յով ու խնդում

Փակված սրտում,

Ծիծաղ չկա, ա՛խ, չկա՛...»

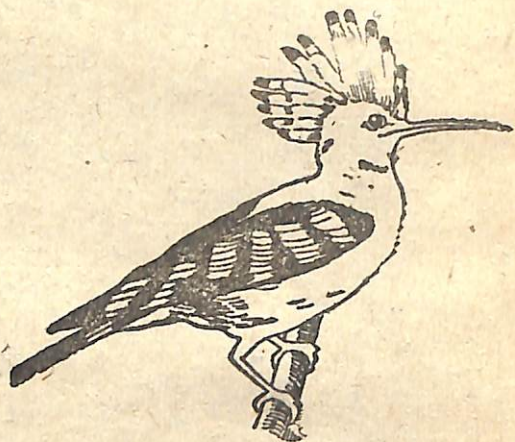
Մին ել հանկարծ բացվեց դուռը,

Ու ներս մտավ ծեր կեսուրը:

— Հո՛, պո՛, պո՛, պո՛, կանչեց խեղճը,

Ինչպիսի պատուի՛, մտնեմ մեջը...

— Հոպոպ դառնաս,
Անամոթ հարս:
Մի տե՛ս, մի տե՛ս,
Գլուխը բաց,
Ազատ նստած՝
Վո՛նց ե կանչում,
Ձի ամաչում...
Լեզուդ լալկի՛,
Մաղդ թաղքի՛՝
Գլխիդ կպչի
Մանրը միջի:
Ասավ-չասավ,
Մին ել տեսավ՝
Սանրը գլխին
Հարսն առաջին
Հոպոպ դառավ:
Յերդկից թռավ,
Ու վերացավ,
Վե՛ր, հեռացավ:

Են եր ու են.
Խեղճն են որեն
Հանդերն ընկած՝
Հոպոպ մնաց.
Միշտ ել են հին
Սանրը գլխին,
Չալի՛կ-մալի՛կ,
Լեզուն լալիկ,
Անխոս ու լուռ,
Մոլո՛ր, տխուր:

Բայց յերբ հանկարծ
Միտն ե գալիս,
Վոր գլխաբաց

Յերգ ասելիս՝
Իր կեսուրը
Բացեց դուռը,
Վեր ե թռչում
Սրտատրուի
Ու դեռ ճչում.
Հո՛-պո՛պ... Հո՛-պո՛պ...

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

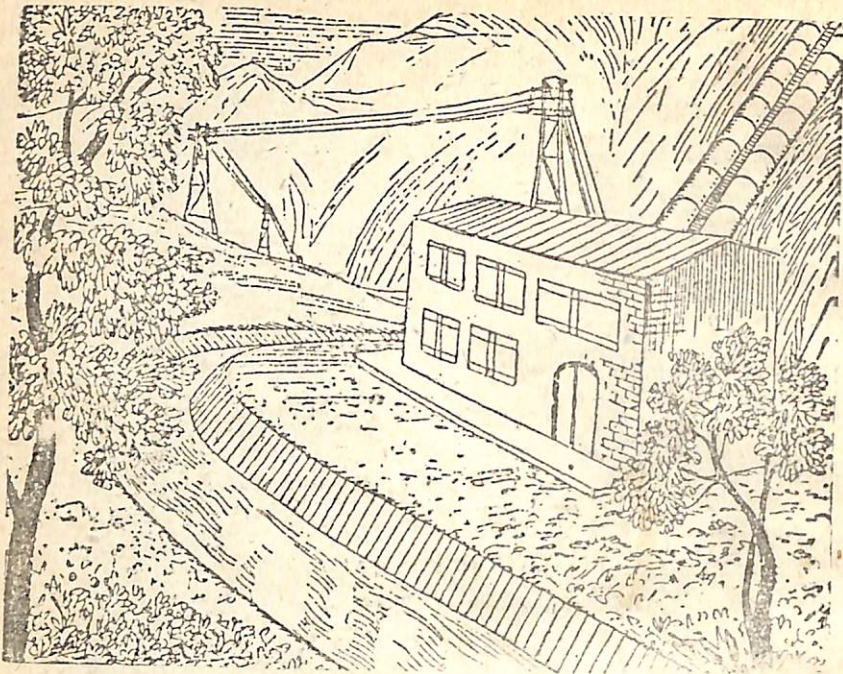
1. Շեն— դյուղ:
2. Ոգա— դյուղական սենյակ:
3. Հարգևոր— խոնարհ, պատիվ իմացող:
4. Անվույթ— անհոգ:
5. Կեսուր— հարսի ամուսնու մայրը:
6. Կեսառ— հարսի ամուսնու հայրը:
7. Լալկել— համբանալ, մոլվել:
8. Թաղքել— իրար կպչել, թաղք դառնալ:
9. Սրտատրուի— անհանգիստ, անհամբեր:
10. Անխոսում— առանց ուրախության:

ՀԱՐՅԵՐ

1. Ո՞ւմ հետ ե համեմատում հարսն իրեն և ի՞նչ ե ասում:
2. Ի՞նչ ե ասում հարսը յերիտասարդ կնոջ վիճակի մասին:
3. Կեսուրն ի՞նչպես եր վերաբերվում հարսին:
4. Հ. Թումանյանի վո՞ր հեքիաթներն եք կարդացել:

Բացատրեցեք հետևյալ դարձվածքները.

- ա) Չեյին լսել մի շունչ, մի բառ:
- բ) Չեյին տեսել շուրթը մի սր:
- գ) Յես մի դերի անխնդում:

7. ԶՐԱՆՑՔԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

1

Այսօր հաղթության տոն է:

Վոսկեձորի բոլոր գյուղերից, քաղաքից ավտոմոբիլներով, կառքերով, ձիերով, եղերով, վոաքով գալիս են ու գալիս:

Բոլորն շտապում են դեպի ձորը:

Ամեն մեկն աշխատում է մոտ կանգնել դրոշակներով զարդարված պատվանդանին, վորի վրա ծաղիկների մեջ գրված է Լենինի կիսանդրին:

Ոգր թնդում է հարյուրավոր մարդկանց ուրախալի ձայներով: Տարիներով չոր ու ցամաք ձորն այսօր պետք է հեղեղվի և ներքևի հսկայական, ճաքճքած հողը պիտի ծծի կենսատու հեղուկը:

Հանկարծ հեռվում լսվեց մի խուլ աղմուկ: Ձորի գլխին յերևացին մի քանի հոգի: Նրանք ձորն ելին իջնում, և նրանց առաջանալու հետ միասին ուժեղանում էին ուրախության աղաղակները: Ահա և բանվորները միացան իջնող խմբին ու խուռն բազմությունը ձեռների վրա բերեց ճարտարապետին ու վարպետին: Ներքևում իրար անցան, ծովի պես որորվեց ժողովուրդը և գրոհ տվեց դեպի ձորը:

Թնդացին շրջակա լեռները:

Վարպետն ուղեց խոսել, բայց հուզմունքից վռչինջ չկարողացավ ասել և գրկելով ինժեներին՝ հուզված ձայնով ասաց.

— Ընկերներ, առանց Խորհրդային իշխանության անկարող կլինեյինք այսքան դժվարություններ հաղթահարել: Առաջ հողն ու ջուրը մերը չէր, այլ աղաներինը: Կեցցե՛ք Խորհրդային իշխանությունը, վոր հողն ու ջուրն աշխատավորին տվեց:

Վարպետի ձայնը խլացավ ծափերի, ուրախ բացահանչությունների ու յերաժշտության հնչյունների տակ:

Խոսեցին մի շարք բանվորներ ու քաղաքից յեկած հյուրերը:

2

Ժամը 4-ն անց 15 րոպե՝ ողի մեջ սլացավ հրթիռը և պայթեց:

Յերաժշտությունը դադարեց:

— Բանա՛լ Ղյուզները, — ելեկտրոկայանի հեռախոսի միջից լսվեց ճարտարապետի հուզված, բայց ինքնավստահ ձայնը:

— Բանա՛լ Ղյուզները...

— Բանա՛լ Ղյուզները... բանա՛լ... ձայն տվին իրար Ղյուզների մոտ կանգնած բանվորները:

249917
40

Նարյուրավոր մարդիկ շունչերը պահած, լուռ, սրտատրուի սպասում են: Բոլորը հայացքները հառած ձորին, լարված ուշադրությամբ, գլուխները վեր, ամեն ինչ մոռացած՝ սպասում են: Ամեն մեկն աշխատում է շուտ տեսնել...

Մեկը բարձրաձայն ճչաց.

— Դե՛տը: Զո՛ւրը:

Յեւ իսկույն ձորի գլխից պղտոր, փրփրադեղ առաջին ալիքն իրեն ցած նետեց և փշուր-փշուր յեզավ: Առաջին ալիքին հետևեց յերկրորդը, յերրորդը, և լայնաբերան ջրվեժն անընդհատ հոսանքով զարկեց ձորի կարծր հատակին, առաջ անցավ փրփրադեղ ու կատաղի, և ջրի փոշու մեջ փայլեց ծխածանը:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

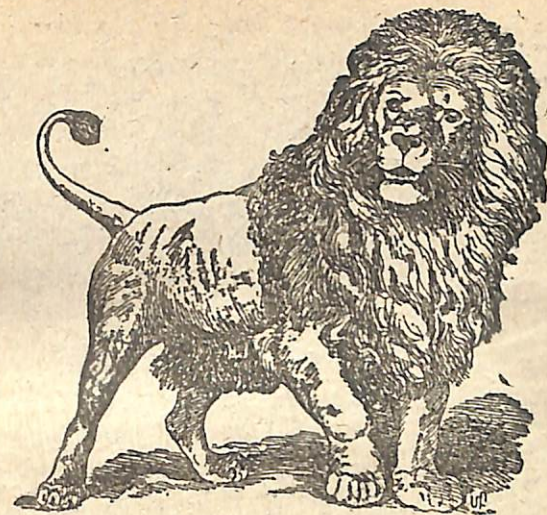
1. Պատվանդան— չինած բարձրություն:
2. Կիսամղրի— կիսարձան:
3. Կենսատու— կյանք տվող:
4. Դրոհ տալ— հարձակվել:
5. Շլյուզ— ջրի առջևը փակող, վեր բարձրացող և իջնող դռներ:
6. Հրքիռ— պայթուցիկ նյութերից կազմված լուսավորող ձողիկ կամ գնդիկ:
7. Հառած— ուղղած, դարձրած:
8. Փրփրադեղ— դիզված, բարձրացած. փրփուրներով:

8. ԱՌՅՈՒԾՆ ՈՒ ՄԱՐԴԸ

Մի հզոր առյուծ նստել եր ճանապարհին: Ամեն տեսակ գազաններ գալիս եյին և դողալով անցնում այդ ճանապարհով:

Առյուծը հարցրեց նրանց.

— Ինչո՞ւ յեք փախչում, այդ ո՞ւմ ահից եք զարհուրած փախչում:

Նրանք պատասխանեցին.

— Դու ել փախիր, վորովհետև ահա գալիս է մարդը:

Առյուծն ասաց.

— Ո՞վ է մարդը, ի՞նչ է նա, վո՞րն է նրա ուժը և ի՞նչ կերպարանք ունի նա, վոր փախչում եք նրանից:

Նրանք պատասխանեցին.

— Կգա, քեզ կտեսնի և «վա՛յ» քո որին:

Ահա հանդից գալիս է մի հողազործ մարդ:

Առյուծն ասաց.

— Մի՞թե դու յես այն մարդը, վոր փախցնում ես գազաններին:

Նա ասաց.

— Այո՛, յես եմ:

Առյուծն ասաց.

— Արի կռվենք:

Մարդն ասաց.

— Լա՛վ, կռվենք, բայց քո զենքերը քեզ վրա յեն,

Դիակ Դիմը՝ տանն են. արի նախ քեզ կապեմ, վորպեսզի
չփախչես, մինչև յես դնամ, զենքերս վերցնեմ՝ դամ
ու ապա կռվենք:

Առյուծն ասաց.

— Լա՛վ, կապիր ինձ, շուտ դնա և հետ դարձիր:

Մարդը հանեց պարանը և առյուծին պինդ կապեց
կաղնի ծառին. մի մեծ փայտ կտրեց ծառից ու սկսեց
խփել առյուծին:

Առյուծը բացականչեց.

— Յեթե դու մարդն ես, ավելի ամուր ու անխնա
խի՛ր իմ կողերին, վորովհետև իմ խելքին այդ է ար-
ժանի:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հգոր— շատ ուժեղ:

2. Զարեուրել — սաստիկ վախենալ:

9. ՈՐՈՐ

Ննջի՛ր, մանկի՛կ իմ դեռատի,
Ննջի՛ր, գիշեր ե կապույտ,
Հայրդ անվախ մի նավաստի—
Ծովն ե մտել ծփանուտ:

Հայրդ կարմիր մի նավաստի
Մեր ջրերն ե հսկում միշտ,
Ննջի՛ր, մանկի՛կ իմ դեռատի,
Արտուտի պես դու անվիշտ:

Ծովից հսկա՛, ծովից ել մեծ
Մեր հայրենիքն ե ազատ,
Հոկտեմբերն այն քեզ նվիրեց,
Ննջի՛ր, մանկի՛կ հարազատ:

Հարուստինն եր հայրենիքն այդ,
Արյան գնով խեցինք.
Հիմի մերն ե, մե՛րն ե միայն,
Ննջի՛ր, պայծա՛ր իմ մանկիկ:

Ձե՛նք տա մի թիզ՝ մենք թչնամուն
Մեր մեծ հողից հայրենի.
Ննջի՛ր, ծաղի՛կ իմ սիրասուն,
Մայրդ մատա՛ղ քեզ լինի:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ծփանուտ— ծփացող, ալեկոծ:

2. Դեռատի— մատաղ, ջահել:

3. Սիրասուն— սիրելի:

10. ԳԱՍՊԱՐՅԱՆԻ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ուսուցիչը շարադրություն տվեց գրելու և ասաց.

— Սմեն մեկդ ձեր կյանքից մի դեպք գրեցեք:

Հետևի նստարանին մի դանդաղ հեր յերեխա յեր
նստած— Գասպարյան ազգանունով: Գասպարյանը
չգիտեր, թե ինչ գրի: Նա կամաց հարցրեց իր հարե-
վան Աշխենին.

— Դու ի՞նչ պետք ե գրես, Աշխեն:

— Պետք ե գրեմ, թե ինչպես վախեցա,— պա-
տասխանեց Աշխենը:

Գասպարյանը հարցրեց իր մյուս հարևանին՝ Հա-
րությունյան Լևոնին.

— Լևոն, դու ի՞նչ պետք ե գրես:

— Յե՞ս, յես ել պետք ե գրեմ, թե ինչպես վա-
խեցա,— պատասխանեց Լևոնը:

Բոլորն ել գրիչները վերցրին և սկսեցին գրել ի-
րենց կյանքից՝ ով ինչ ուզում եր:

Գասպարյանը չգիտեր՝ ինչ գրի. մեկ սրան նայեց,
մեկ նրան և մի կտոր սրանից արտադրեց, մի կտոր
նրանից: Ահա յուրաքանչյուրի գրած շարադրու-
թյունը:

ԹԵ ԻՆՉՊԵՍ ՎԱՆԵՅԱ

Մի անգամ ամառը հարեան գյուղից մեզ մոտ եյին յեկել քեռիս ու իր կիներ:

Յերեկոյան յես գնացի նրանց ուղիկցելու: Վերադառնալիս շտապում եյի, վորովհետև յերկրազալի եր: Ձեռքիս մի յերկար ձող կար:

Գյուղում արդեն բոլոր ճրագները հանգցրել եյին: Յերբ մոտեցա մեր տանը, տեսա, վոր դուռը փակ է: Սկսեցի դուռը ծեծել: Յերկու ձեռքով եյի խփում: Ձողը կռանա տակն եր. հանկարծ լեցի, վոր հեռևս մեկը պտտվում է, իսկ խոտն ել շարժվում, խշխշում է: Սառտիկ վախեցա: Ինչքան ուժ ունեյի գոռացի և դուռը թակեցի:

Մերոնք տնից դուրս թափվեցին: Պարզվեց, վոր խոտը խշխշացնողն իմ կոնստանդին ձողն է յեղել:

Աշխեն Պետրոսյան

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Գանգրաքներ — խուճուճ մաղերով:
2. Ուղեկցել — հետը դնալ:

ԻՆՉՊԵՍ ՎԱՆԵՅԱ

Մենք փոքրիկ վառեկներ ունեյինք, նրանց հատիկներ եյինք ուտեցնում:

Ուրախանում եյինք, վոր մեծանում են:

Մի առավոտ նոր երեխան լուսանալ:

Հանկարծ լուսամուտի տակ մեկը սոսկալի կիլոպով խոռացրեց: Ձարթնեցի, վախեցա, դարձեցի յեղբորս: Յերկար ժամանակ չեյինք համարձակվում լուսամուտից ցած նայել. հետո նայեցինք: Բանից դուրս յեկավ, վոր դա մեր փոքրիկ աքաղաղն եր յերգում. «ծուղրուղու» կանչել չգիտեր և միայն «ծկը՛րրը» եր տնում:

Լ. Հարությունյան

ԻՆՉՊԵՍ ՎԱՆԵՅԱ ՅԱ ՅԵՍ

Մի անգամ ամառը հարեան գյուղից մեզ մոտ եյին յեկել քեռիս ու իր կիներ: Նրանց հատիկներ եյինք ուտեցնում. որքան խանում եյինք, վոր մեծանում են: Գիշերը յես ու յեղբայրս քընած եյինք հատակին: Ձեռքիս մի յերկար ձող կար: Ձարթնեցի, վախեցա, դարձեցի յեղբորս: Դեռ «ծուղրուղու» կանչել չգիտեր և միայն «ծկը՛րրը» եր տնում:

Ա. Գառապարյան

11. ԱՂԲՅՈՒՐԸ

Սարի լանջին, ժայռի տակ
Ձուր եր բղխում սառնորակ
Ու ցրվելով խոտերում,
Իզուր ճահիճ եր դառնում:

Նրա առջև մի խոր դուշ
Շինեց հովիվն ու անուշ
Խաղ ասելով նա տարավ,
Ջրեց հոտը իր ծարավ:

Պախրեն անցավ են սարից՝
Շողից հանած չոր լեզուն.
Կուչտ-կուչտ խմեց աղբյուրից,
Ապա նայեց նա հեռուն:

Անցվորն յեկավ տոթակեզ,
Սառն աղբյուրին վոր հասավ,
Գլխարկն առավ ու չոքեց՝
Խմեց, սիրտը հովացավ:

Ու տվավ իր որհնանքը
Անցվոր մարդը են բարի.
«Բո շինողի որ-կյանքը
Ջրի նման յերկարի՛...»

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Գուշ — փոս՝ աղբյուրի առջև:
2. Տոքակեզ — տոթից, շողից այրված:
3. Պախրա — յեղջերու:

12. ԾՆՃՂՈՒԿԸ

Վորսից վերադառնալիս անց եյի կենում մի պարտեզի միջով: Շունս վազում եր իմ առջևից:

Նա հանկարծ իր քայլերը փոքրացրեց և սկսեց կամաց ու զգուշ առաջ գնալ. կարծես վորսի հոտ եր առել:

Յես նայեցի ու փոքր ինչ հեռու ճամփի վրա տեսա մի փոքրիկ ճնճղուկ, վորի կառուցի շուրջը դեղին եր, իսկ գլուխն աղվամազով ծածկված: Նա ընկել եր բնից ու անշարժ պառկել եր, միայնակ ու անոգնական, հազիվ դուրս յեկած փոքրիկ թևերը փռած:

Յերբ շունս ծանրաքայլ մոտենում եր նրան, հանկարծ մոտակա ծառի վրայից մի մեծ, սև կրծքով ճնճղուկ քարի պես ցած նետվեց, ընկավ ուղղակի

շուն առաջը և հուսահատ ծղրտոցով մի յերկու անգամ թռավ դեպի շան դունչը:

Նա հարձակվում եր, վոր փրկի, պահպանի ձագին... Բայց նրա փոքրիկ մարմինը դողում եր սարսափից: Նրա ծղրտոցը կատաղի յեր: Նա ուժից ընկնում եր. նա իրեն զոհում եր:

Ինչ ահագին հրեշ պիտի յերևար նրա աչքին շունը... Բայց և այնպես նա նստած մնալ չկարողացավ քարձր ու անխտանգ ճյուղին:

Շունս կանգ առավ. հետ քաշվեց...

Յես շտապեցի շվարած շանս հետ կանչել և հեռացա՝ զգալով մեջս պատկառանք դեպի այդ փոքրիկ թռչունը:

ԲՍՈՒԵՐԻ ԲՄՅՍՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

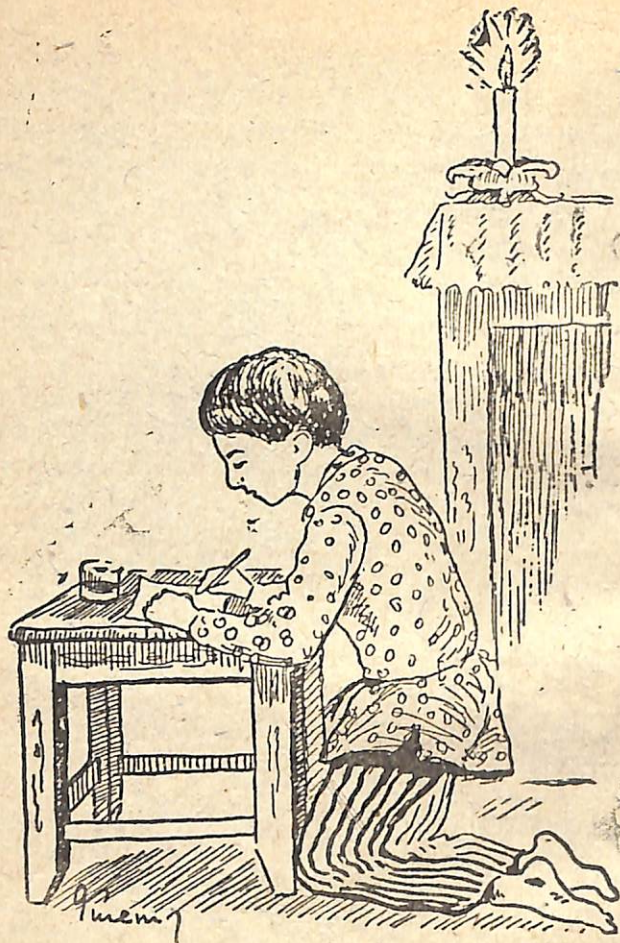
1. Աղվամազ— ճնճույշ փետուրներ:
2. Նետվել— ուժով ընկնել:
3. Հրեշ— անճոռնի, այլանդակ, սարսափելի մի բան:
4. Շվարել— շփվել, մոլորվել:
5. Պատկառանք— հարգանք:

13. ՎԱՆԿԱ

(Անցյալից)

1

Վանկա Ժուկովը, իննը տարեկան մի տղա, վորին յերեք ամիս առաջ տվել էին իբրև աշակերտ կոչկակար Ալյախինի մոտ, նոր տարվա նախընթաց գիշերը չեր պառկում քնելու: Սպասեց, մինչև տանքերին ու աշակերտները հյուր դնացին, վերցրեց

տանտիրոջ պահարանից թանաքի սրվակը, ժանդոտած, չորացած, զրկելով զբնակիցը և դնելով իր առջև մի ճմբելված թերթ՝ սկսեց գրել:

Թուղթը դրած՝ եր նստարանին, իսկ Վանկան ծռնակ եր չոքել նստարանի առջև:

«Սիրելի պապիկ, կոնստանտին՝ Մակարիչ, — գրում եր նա:— Ահա գրում եմ քեզ նամակ: Շնորհավոր ծնունդ, ցանկանում եմ քեզ ամեն ինչ: Յես վոչ իսայր ունեմ և վոչ մայր, միայն դու յես մնացել»:

Վանկան աչքերը դարձրեց մութ զուսամուտին, վորի մեջ յերևում եր մոմի արտացոլումը, և պարզ պատկերացրեց իր պապ կոնստանտին Մակարիչին, վոր ծառայում եր աղայի մոտ՝ իբրև գիշերային պահակ: Յերեկը նա քնում եր ծառաների խոհանոցում, իսկ գիշերը, լայն քուրքի մեջ՝ փաթաթված՝ ման եր գալիս ագարակի շուրջը և թրխկթրխկացնում թակիչը: Նրա հետևից, գլուխը կախ գցած, քայլում եր զրառով Կաշտանկան:

Հիմա, յերևի, պապը կանգնած և դարպասի մոտ, աչքերը կկոցած նայում և գյուղական յեկեղեցու վրա կարմիր լուսամուտներին և զվարճախոսում և ծառայող տղամարդկանց և կանանց հետ: Նրա թակիչը կապված և գոտուց: Նա ձեռքերը խփում և իրար ու կուչ և գալիս ցրտից: Գիշերը մութ և, բայց յերևում են գյուղն իր սպիտակ տներով, յեղյամով արծաթագոծված ծառերը, ձյունի հյուսերը:

Վանկան հոգոց հանեց, թաթախեց գրիչը թանաքի մեջ և շարունակեց գրել:

«Իսկ յերեկ ինձ մի լավ դնեսցին: Վարպետը մագերիցս բռնած քարը տվեց ինձ բակն ու լավ ուտացրեց զայիշով՝ նրա համար, վոր յես նրանց յերեսին որորում եյի ու ել չիմացա, քե վոնց քնել եյի: Իսկ ես շաքթին աղջիկ-պարոնն ինձ ձուկը տվեց, վոր մաքրեմ, յես պոչից սկսեցի մաքրել, նա ել վերցրեց ձուկն ու խփեց իմ դնչին: Աշկերտները՝ ձեռն եմ առնում ինձ, ուղարկում են գինետուն, վոր արագ առնեմ և ստիպում են գողանալ տիրոջս վարունգները, տերս ել ծեծում և սիրտն ուզածին պես: Իսկ ուտելու բան ել չկա: Առավոտը տալիս են մի քիչ հաց, ֆաշին քաշովուց-բանից և յերեկոյան՝ ելի հաց, իսկ քեյ կամ քե կերակուր իրենք տանտերերն են խծում: Ինձ ել ստիպում են, վոր հաշտում քնեմ. հենց վոր նրանց յերեսին լաց ե լինում, ել իսկի չեմ քնում, յես եմ

որորոցն որորում: Սիրելի՛ պապիկ, տաք ինձ հստե-
հից գյուղ, ել իսկի մար ու հմար չունեմ... Կարտով
բարևս քեզ, վոսփիդ հողն ըլնեմ և մինչև մահս կա-
ղոքեմ, տաք ինձ հստեղից, քե չե կլեռնեմ...»:

Վանկան ծոմոեց բերանը, տրորեց աչքերն իր սև
բուռնքներով ու հեծկտաց:

«Յես քեզ համար քուքուն կտրորեմ, — չարունա-
կեց նա, — իսկ քե վոր մի բան յեղավ, դնֆսիր ինձ,
վոնց վոր կուգես: Պապիկ ջան, ել մար-հմար չկա,
մահ ե իսկական: Ուզեցի վոտով փախչեմ գյուղ, հա-
մա կոշիկ չկա, ցրտից վախեցում եմ: Իսկ վոր մեծա-
ցա, ես բանի համար քեզ կկերակրեմ ու չեմ քողմի,
վոր մեկը քեզ դիպչի:

«Պապի ջան, յերբ աղաների տանը տոնածառ լինի
մկերներով, վերցրու ինձ համար մի վոսկեթած բն-
կույզ ու կանաչ սնդուկի մեջ դիր: Ուզիր որիորդ Ու-
գայից, ասա՝ Վանկայի համար ե»:

2

Վանկան ծոմոեց բերանը, տրորեց աչքերն ու նա-
յեց լուսամուտին: Նա հիշեց, վոր աղաների համար
միշտ պապն եր գնում անտառ տոնածառ բերելու և
իրեն ել հետն եր տանում: Ի՞նչ ուրախ ժամանակ եր:
Պապն ել եր ճքճքում, սառնամանիքն ել եր ճքճքում,
և նրանց աչք տալով, Վանկան ել եր ճքճքում: Պա-
ռահում եր, վոր նախ քան ծառը կտրելը պապը ծը-
թում եր ծխամորճը, յերկա՛ր քաշում եր քթախոտը,
ու ծիծաղում մրսած Վանկուշկայի վրա...

Կտրած ծառը պապը քարշ եր տալիս աղայի տու-
նը, իսկ ենտեղ սկսում էյին զարդարել ծառը... Ամե-
նից շատ չարչարվում եր որիորդ Ուգան, Վանկայի
սիրելին: Յերբ դեռ կենդանի յեր Վանկայի մայրը՝
Պելազեյան և ծառայում եր աղաների մոտ, Ուգան

կերակրում եր Վանկային շաքարեղենով և պարտո-
ժամանակը սովորեցրեց նրան կարդալ, գրել, հաշվել
մինչև հարյուրը և նույնիսկ կարգին պարել: Յերբ
Պելազեյան մեռավ, վորը Վանկային տարան ծառա-
ների խոհանոցը՝ պապի մոտ, իսկ խոհանոցից քա-
ղաք՝ կոշկակար Ալյախինի մոտ:

«Արի հստեղ, պապի ջան, — չարունակեց Վան-
կան, — աղաչում եմ, տաք ինձ հստեղից: Խղճա դու
ինձ, քշվառ վորբիս, քե չե ինձ բոլորը ծեծում են,
իսկ յես սոված եմ, եմպես ել ուտել եմ ուզո՛ւմ, եմ-
պես ել ճանճալի յե հստեղ, ել ասելու չի, միշտ լաց
եմ լինում: Են որն ել վարպետը կաղապարով գլխիս
խփեց եմպես, վոր վեր ընկա ու հագիվ խելիս գլուխս
յեկավ: Իմ կյանքը եր կյանք չի, շնից ել վառ... Մեկ
ել վոր բարևում եմ Ալյոնային, շուգիկ Յեգորիային և
կառապանին, իսկ իմ գարմոնը մարդու չտաս: Մնամ
եռ քոռ՝ իվան ժուկով. պապի ջան, արի»:

Վանկան չորս տակ ծալեց գրված թուղթը և գրեց
ճրարի մեջ, վոր յերեկ եր առել մի կոպեկով... Մի
փոքր մտածելով՝ նա թաթախեց գրիչն ու գրեց հաս-
ցեն.

ԴԵՊԻ ԴՅՈՒՂ. ՊԱՊԻՍ

Հետո միտք արեց ու ավելացրեց՝ «Կոնստանտին
Մակարիչին»:

Գոհ լինելով, վոր իրեն չխանդարեցին գրել, նա
գրեց դղակը և առանց մուշտակի, ուղղակի շապկանց
դուրս վազեց փողոց...

Մսի խանութի ծառայողները, վորոնց նա հարց-
րել եր նախընթաց որը, ասել էյին նրան, վոր նամակ-
ները գցում են փոստի արկղերը, իսկ արկղերից
ցրվում են ամբողջ աշխարհը փոստային կառքերով,
վորոնք քշում են հարրած կառապանները և վորոնք
ունեն զրնդուն զանգակներ: Վանկան վազելապ մոտե-

ցալ առաջին փոստարկղին և գցեց թանկագին նա-
մակն արկղի մեջ...

Քաղցր հույսերով տարված նա մի ժամ հետո
բխեց քնած եր... Նա յերազում տեսավ վառարան:
Վառարանի վրա նստած է պապը, բոբիկ վառքերը
կախած ներքև և կարդում է Վանկայի նամակը...
Վառարանի մոտ ման է գալիս շունն ու խաղացնում
պոչը...

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Խժռել— աղահաբար ուտել:
2. Սրվակ— փոքրիկ շիշ:
3. Արտացոլում— առարկայի պատկերը յերևալը:
4. Ագարակ— մշակված տնամերձ հողամաս:
5. Հյուս— ձյունի մեծ դունդ:
6. Ղայիշ— գոտի (կաշիկ):
7. Ծխամորն— ծխելու փող, աման (մուշտուկ, չիրուխ):
8. Գարմոն— յերաժշտ. դործիք՝ ստեղներով (կլավիշ):
9. Նախընթաց— նախորդ, անցյալ:
10. Կաղապար— փայտե ձև, վորի վրա կոշիկ են կարում:

ՀԱՐՅԵՐ

1. Ո՞վ եր Վանկան, վո՞րտեղ եր ապրում նա և վո՞րտեղ՝ նրա
պապը:
2. Ինչպե՞ս էյին վարվում Վանկայի հետ քաղաքում. ո՞ւմ եր
կարոտել նա:
3. Նամակն ուղարկելուց հետո Վանկան ինչո՞ւ հանդիստ քնեց:
4. Ի՞նչ կգրեր Վանկան իր պապին, յեթե նա այժմ սրվորելու
լիներ մեր քաղաքներից մեկի դպրոցում:

1. Պատմեցեք «Վանկայի կյանքը քաղաքում»:
2. Գրեցեք, թե ինչ պատասխան կգրեր պապը Վանկային,
յեթե նրա նամակն ստանար:
3. Նկարագրեցեք, թե ինչպիսի վառարան կարող եր լինել,
վորի վրա պապը կարողանար նստել կամ պառկել:

14. ՀԵՐՈՍ ՄԱՆՈՒԿԸ

Գիտե՞ք ով է
Մեր Պավլիկը
Ուղեցի...
Նա մի աղնիվ
Պիոներ եր
Խեղացի.

Հայրենասեր,
Ուշիմ, զգաստ,
Կարդապահ,
Ամբողջ տարին
Չուներ վոչ մի
Բադալիս:

Ուներ նա միշտ
Տետրակներում
Չորս ու հինգ,
Նկարում եր
Ու գրում եր
Գեղեցիկ:

Գիտե՞ք ով եր
Մեր Պավլիկը
Մորոգով,
Վոր ջոկատում
Աշխատում եր
Յեռանդով.

Վոր հեռավոր
Տալաններում
Սիրերի
Կուլակների
Դեմ եր յեկել
Պայքարի.
Վոր իր աղնիվ
Մատաղ կյանքը
Թանկագին
Զոհաբերեց
Սոցիալիզմի
Սուրբ դործին:

Անց կենան
Հաղարավոր
Տարիներ,
Մտիկ կտան
Նրա դեմքին
Անվահեր
Ու կպատմեն.
Յեղեկ է մի
Պիոներ,
Վոր իր կյանքը
Սոցիալիզմին
Ե տվել...

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Տալա— հյուսիսում՝ խիտ անտառ:
2. Զգաստ— ուշադիր, արթուն:

Զմեռը մոտեցել էր. մենք դեռ վառելիք չունեցինք: Մայրս շարունակ ասում էր.

— Այ, Սերոբ, ձմեռը յեկաւ, ճար արա:

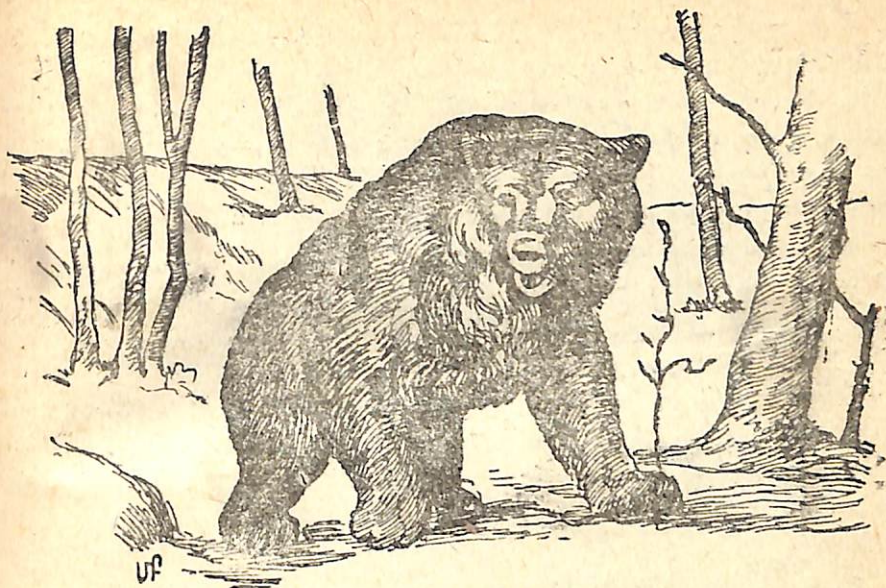
Աշունքվա մի ցուրտ որ, զեռ լույսը չբացված,
Վեր կացա, կացիներ գոտիս խրեցի, զհացի անտառ:

Գինացի մտա ծմալն ու հասա մի չորացած ծառի,
Վոր վաղուց աչքադբել էյի: Առաջ դեռ մի քանի չոր
մեա, ցախ հալաքեցի, հետո ել կացինն առա ու սկը-
սեցի այդ չորացած ծառը կտրել՝ թրխկ-հա-թրխկ,
թրխկ-հա-թրխկ...

Կարճում եմ եսպես՝ քափ ու քրտինք մտած: Հան-
կարժեզ թուռզ ժամանակը մեկը սուս ու փուս փա-
թաթփում եմ մեջքիս ու յետ քաշում ինձ: Ինձ հետ
միասին փայտ կտրելու ելին դարու մեր մի քանի կոլ-
տնտեսականները: Կարծեցի՝ ինձ փաթաթվողն ընկե-
րըս եմ— կատակ եմ անում: Բայց ես փոքր յեղալ, վոր
ձայնը չսեցի: Մեկ ել մտածում եմ՝ ինչո՞ւ յե եսպես
մեջքս բռնել ու ձայն չի հանում: Զարմանալի յեր...
Բայց մեկ ել աչքս ցած գցեմ— ի՞նչ տեսնեմ... մեջ-
քովս սլստ տվածը մարդու ձեռներ չեն...

$$U, p, q, r, \dots$$

Ես անդամ ջանս դող ընկալի: Վո՞նց թե, իմ մահն
եւ արջով պիտի լինե՞ր, — մտածում եմ ու ահից չեմ
խմանում՝ ինչ անեմ. շարժվեմ — ավելի վատ, չշարժ-
վեմ — մինչև յե՞րբ: Արջի շունչն արդեն ուսս տաքաց-
նում եր: Լսել եյի, վոր արջը կենդանի մարդ չի ու-
տում. — թաղում — հոտեցնում և հետո յե ուտում.
ուրեմն, ասում եմ, դեռ հույս կա: Մեկ եւ մտածում
եմ — իսկույն չի ուտի, բայց յեթե հախառակեմ, կա-
րող ե կծոտել, կարո՞ղ ե ջարդել... Ու փայտացել եմ.
կադինր ձեռիւ...:

Մեկ եւ վոր հետ չնայեցի— տեսնեմ՝ սա բերանը՝
բաց ինձ ե նայում. ահագին բերանը վոր տեսա, ալիե-
լի վախեցա: Ի՞նչ անեմ, մտածում եմ— սուս մեռած
էի չհանամ... Մեկ եւ, վոնց վոր մեկն ասի,— եւ ի՞նչ
ես սպասում, հնար ունես՝ տես: Միտքս հանկարծ մի
բան ընկալ. կացնի կոթը կամաց տարա դեպի ուսս ե
ուժով խրեցի բերանը... առաջ դեռ կամաց, վախե-
նալով, ինքս ել չիմացա վոնց, հետո մի անդամից
հուպ տոլի — արջը ղլղլացրեց ու մեջքս թողեց:
Յես ինձ գցեցի ցած. մեկ եւ վոր հետ նայեցի, տես-
նեմ դա հետի թաթերի վրա կանգնել ե՝ դուռնչը վեր
տնկած, կացինը բերանում... դադադած նայում ե
ինձ. ուզում ե վրա պրծնի, բայց չի կարողանում կը-
ռանա, կացնի ահագին կոթը խրվել ե կոկորդը, վիզը
չեր կարում կռացնի. մենակ են եր անում, վոր դը-
շուխը տարուբերում եր, վորպեսզի կացինը բերանից
դուրս հաներ, բայց կացինը դուրս չեր գալիս...

Մի քանի րոպե նա ինձ եր նայում, յես՝ նրան։
Հետո փորձեց գոռալ ու դեպի ինձ գալ. յես վախից
ծառի հետևն անցա։ Բայց եղ ել գուր եր. արջը մի
յերկու վոտ փոխեց հետևի վտաններով ու ելի կանգ-
նեց, գլուխը թափահարեց։ Ինչպես յերևում է՝ կա-
ցինը շատ եր նեղում... եղ վոր տեսա, սրտապնդվե-
ցի։ Մի փայտ վերցրի ու առ հա քեզ— ավի դրա գլու-
խին... Բայց նա, կացինը բերանին, դունչը վեր տըն-
կած, յեկավ դեպի ինձ։ Հետո նորից զլզլացրեց ու
կանգնեց, գլուխը թափահարեց։

Յես կրկին վերցրի փայտը, վոր խիեմ. նա իրեն
զցեց ցած, գլորվեց։ Գլորվեց մի քիչ տեղ ու նորից
կանգնեց, թաթով կացինը բռնեց։ Շարժում է մին
դես, մին դեն։ Զեղավ. դուրս չեկավ, շատ եր պինդ
ու խոր։

Յես հեռու ծառի հետևը կանգնած՝ նայում եմ ու
ինքս ինձ ծիծաղում։

— Ա՛յ, քեզ,— ասում եմ.— ուղում եյիր ինձ ու-
տե՛լ. հիմի կե՛ր...

Մեկ ել մտածեցի, թե լա՛վ, յես աղատվեցի, հա-
սլա կացի՞նս. ինչո՞վ պիտի փայտ կտրեմ։

Առանց յերկար մտածելու՝ վազեցի տուն, տանից
հրացանս տարա ու արջին տեղն ու տեղը...

Մորթին բերի տուն։

Իսկ կացինը... մեծ չարչարանքով հանեցի արջի
բերանից...

16. ԶԱՐԻ ՎԵՐՋԸ

Լինում է մի սար,
Են սարում մի ծառ,
Են ծառում փչակ,
Փչակում մի բուն,
Բնում յերեք ձագ,
Ու վրեն կկուն։

— Կո՛ւկու, կո՛ւկու, իմ կուկուներ,
Յե՛րբ պիտի դուք առնեք թևեր,
Թռչեք, դնաք,
Ուրախանաք...

Յերգում եր մարիկ Կկուն։
Մին ել ըհը՛, Աղվեսն յեկավ.
— Ես սարը իմն ե,
Ես ծառը իմն ե,
Ծառում փչակ կա,
Փչակում մի բուն,
Ես ո՞վ ե յեկել
Տիրացել թաքուն։

Մ'իս դու Կիու, Հիմա'ր Կիու,
Քա՞նի փոքրիկ ձագ ունես դու:

— Յերեք հատ ձագ, աղա Աղվես:

— Յերեք հատ ձա'գ ցույց կտամ քեզ:

Ու չե՞ս ասել, դու, անամոթ,

Մինը ծառա դրկես ինձ մոտ:

Ձգի՛ շուտով մի հատը ցած,

Թե չե կացինս հրեն սրած,

Գնամ բերեմ,

Ծառը կտրեմ...

— Վա՛յ, չկարես,

Հոգիդ սիրես,

Ես մինն ասա

Տար քեզ ծառա,

Միայն թե եղպես

Մի՛ ջնջի մեզ

Ինով, տեղով,

Ամբողջ ցեղով:

Խնդրեց մարիկ Կիուն ու ձագերից մինը ձգեց ներ-
քե: Աղվեսը հա'փ, առավ դնաց:

— Վա՛յ-վա՛յ, դու-դո՛ւ,

Իմ լավ կուկու,

Վո՞ր սև սարում,

Վո՞ր անտառում,

Վո՞ր թփի տակ

Կորար մենակ...

— Վա՛յ-վա՛յ, դո՛ւ-դո՛ւ,

Իմ խեղճ կուկու...

Լաց եր լինում մարիկ Կիուն, մին եւ, ըհը,

Աղվեսը հետ յեկավ.

— Ես սարը իմն ե, ես ծառը իմն ե,

Ծառում փչակ կա,

Փչակում մի բուն,

Ես ո՞վ ե յեկել

Տիրացել թաքուն:

Մ'իս դու Կիու, Հիմա'ր Կիու,

Քա՞նի փոքրիկ ձագ ունես դու:

— Յերկու հատ ձագ, աղա Աղվես:

— Յերկու հատ ձա'գ ցույց կտամ քեզ:

Մ'իս, չարամիտ դու ավազակ,

Ի՞նչ ասել ե, յերկո՛ւ հատ ձագ,

Ի՛նչ, ուզում ես եստեղ զոռով

Լցնես ամբողջ կիուներո՞վ...

Ձգի՛ շուտով մի հատը ցած,

Թե չե կացինս հրեն սրած,

Գնամ բերեմ,

Ծառը կտրեմ...

— Վա՛յ, չկարես,

Հոգի'դ սիրես,

Ես եւ առ տար,

Ու թող դադար՝

Վերջի՛նը դեթ

Մնա ինձ հետ...

Աղաչեց մարիկ Կիուն ու յերկրորդ ձագն եւ ձգեց
ներքեմ: Աղվեսը հա'փ, ես եւ առավ ու դնաց:

— Վա՛յ-վա՛յ, վո՛յ-վո՛ւ,

Ընչի համար

Յեկա ես սար,

Բուն շինեցի,

Ձագ հանեցի...

Աղվեսն յեկավ,

Տարավ կերավ,

Յերկու, յերկու,

Կուկու... կուկու...

Լաց եր լինում մարիկ Կիուն:

Ես միջոցին—դա՛, դա՛, դա՛... Ագռավն անց եթ
կենում են կողմերով:

Լսեց Կիուի լացի ձայնը:

— Եղպես տխուր ու զարհուրիկ,
 Ի՞նչ ես լալիս, Կիտւ ջուրիկ:
 — Ի՞նչպես չլամ, ա՛յ սանամեր.
 Աղվեսն յեկավ են սրտամեռ,
 Գլխիս եսպես փորձանք բերավ,
 Զաղուկներս տարավ կերավ:
 — Վո՛ւյ, իմ աչքին, անխելք Կիտւ,
 Ի՞նչպես իզուր խարսկել ես դու
 Սուտ խոսքերից չար Աղվեսի:
 Վո՞նց թե սարը իմն ե՛կառի:
 Ո՞վ ե տվել եդ լրբին սար.
 Սարն աճենքինս ե հավասար...
 Ո՞վ կթողնի վեր կենա նա՝
 Ամբողջ սարին դա տիրանա,
 Անուճը տա սրած կացնի,
 Սրան, նրան սուտ վախեցնի,
 Ու մինն ենուր, մյուսը յերեկ,
 Զաղեր տանի, ուտի՛ մեկ-մեկ...
 Սև դրողի են տարածին
 Ո՞վ ե տվել սրած կացին:
 Մին ել վոր դա ու սպառնա,
 Մի՛ վախենա, քչի դնա:

Եսպես ասավ Ագոստին ու թռավ դնաց:
 Ահա կրկին Աղվեսն յեկավ:

— Ես սարը իմն ե,
 Ես ծառը իմն ե...

Կաղիվ եր ասել, Կիտւն բնից դուրսը հանեց:

— Սուտ ես ասում, դու խարբրա՛յ,
 Անխիղճ դադան, անկուշտ, ազա՛հ,
 Ո՞վ ե տվել եստեղ քեզ սար,
 Սարն ամենքինս ե հավասար:
 Ի՞նչ ես յեկել սուտ տեր դարձել,
 Յես ել հիմար՝ ճիշտ եմ կարծել,
 Զաղուկներս տվել եմ քեզ...

Կորի՛, դնա, դու չար Աղվես,
 Հերիք՝ ինչքան սուտ ես ասել,
 Հիմի գիտեմ, չեմ վախում ել,
 Կացին չունես՝ ծառը կտրես:
 — Ո՞վ ասավ քեզ:
 — Ագոստին ասավ:
 — Ագոստին լա՛վ:

Ու Ագոստին վրա բարկացած՝ Աղվեսը պոչը քաշեց, հեռացավ: Գնաց մի դաշտում սուտմեռնուկի տըվավ, վեր ընկավ, իբրև թե սատկել ե. Ագոստին ել կարծեց, իրավ սատկել ե. թռավ, յեկավ վրան իջավ, վոր աչքերը հանի, Աղվեսը հա՛փ, հանկարծ բռնեց:

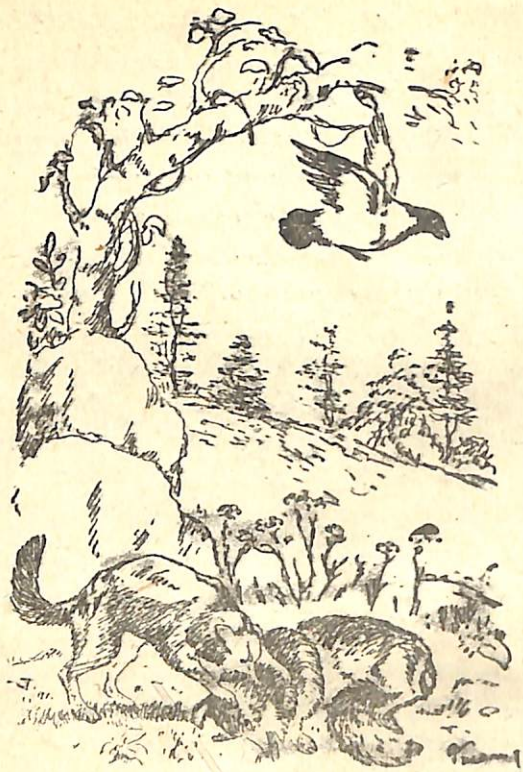
— Ղա՛-ղա՛, ղա՛-ղա՛,

Աղվես աղա...

— Ա՛յ դու կռավան չարալեզու,
 Վոնց թե Կիվին ասել ես դու,
 Թե յես կացին չունեմ սրած...
 Կացին չունե՞մ... դե հիմի կաց...
 — Վա՛յ, քեզ մեղա,

Աղվես աղա,

Յես եմ ասել, չեմ ուրանում,
 Ինձ քրքրիր, ինձ կեր հում-հում.
 Տուր ինչ պատիժ սիրտդ կուղի,
 Բայց մի վերջին խոսքս լսի:
 Յես եմ սարում, հենց դեմ ու դեմ,
 Ենպես մի թանգ պահուստ ունեմ,
 Վոր չես գտնի դու քո որում
 Վոչ մի թառում կամ անտառում:
 Ինչի՞ համար ես ահագին
 Գանձը կորչի հողի տակին:
 Արի գնանք, հանեմ տամ քեզ,
 Ենքան ուտե՛ս, ենքան ուտե՛ս...
 Թե չլինի ու սուտ դուրս դամ,
 Յես հո եստեղ միշտ կամ ու կամ...

— Գնանք, — ասավ Աղվեսը: — Թե կլինի, չառ
բավ, թե չի լինի, ելի քեզ կուտեմ:

Գնացին:

Վերեւից թռչելիս Ագռավը նկատել եր, վոր մի
թփում պառկած եր գլուղացու շունը: Աղվեսին տա-
րավ, տարավ դուրս բերավ ուղիղ են թփի վրա:

— Մ'յ, ասեց. ես թփում ե իմ պահուստը:

Աղվեսն ադահ վրա ընկավ թփին. շունը վեր
թռավ, կոկորդից բռնեց ու դրեց տակին:

Աղվեսը խեղդվելով սկսեց խախտալ:

— Ա'խ, յեռ... ա'խ, յեռ...

Զգույշ աղվես,
Փորձանքի մեջ

Ընկնեմ հապե'ս...

Ա'խ, անիրավ

Դու սե Ագռավ...

— Ինչքան ել վոր լինես զգուշ,

Չարի համար թե վաղ, թե ուշ,

Եղ ե պահված, Աղվես ադա,

Ղա', զա', զա', զա'...

Պատասխանեց Ագռավն ու թռավ:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Գեր — դռնե:

2. Զարիւրիկ — զարհուրած, սաստիկ վախեցած:

3. Պահուստ — պահած բան:

17. ԳԵԼԸ

1

Ծիրան անունով մի յեղն ունեյինք: Մի ձմեռ ես
յեղը կտրավ: Ախպերս ինձ զրկեց ման դալու: Յես ել
հապես 16—17 տարեկան ջահել տղա յեմ: Գնացի գեղի
չորս կողմը ման յեկա, ման՝ չգտա: Գոմահանդ ու-
նենք, ենքան ել գեղիցը հեռու չի: Ասի՝ յեղը սովոր
ե, կարելի յե եղ կողմն ե գնացել: Գնացի եղ գոմա-
հ, հանգը: Գնացի, ես գոմը նայեցի, են գոմը նայեցի,
վերջը տեսնեմ, վոր յեղը մի գոմում ե: Յեղը դուրս
արի: Դուրս գամ տեսնեմ՝ արդեն մութն ընկնելու
վրա յե: Սիրտս մի ահ ընկավ: Տեսնում եմ, վոր լու-
սով չեմ կարող գեղը հասնել: Մտածում եմ՝ գնա'մ-
չգնամ:

Ի՞նչ անեմ...

Չորս կողմս ամայի ձյունապատ դաշտ, չեն չկա
ձեն չկա. ձեռիս ել մի ճիպոտ ու մի դանակ:

Ի՞նչ պետք է անեմ: Յեղն առաջա արի, քչեցի: Մի քիչ տեղ անց եյի կացել. հանկարծ իրիկվան դառը քամու հետ մի տխուր ձեն ընկավ ահանջովս: Կանգնեցի, ահանջ դրի...

Տեսնեմ՝ դելի վոռնոց ե. ո՛ւ, ո՛ւ...

Ես վոռնոցին միացավ մի ամբողջ խումբ: Սարսափով լցվեց դաշտը: Մտիկ տամ՝ վոր աջ կողմս, հեռվում, մթան մեջ վառված ճրագների մի բազմություն է շարժվում... Եւ ի՞նչ. ձեռաց հասկացա, վոր դելերի աչքերն են՝ սոված բոլուկ ե...

Յեղը յետ տվի դեպի գոմերն ու քո՛ւմ եմ, վոնց եմ քում. վազում եմ, վո՛նց եմ վազում... Յետ նա՜յեմ, վոր արդեն դալիս են: Յեղը թողի, փախա, ընկա գոմը: Ընկա գոմը, բարձրացա... սների գերանների միջև դատարկ տեղեր են լինում, վոր կոչվում են կոնդ:

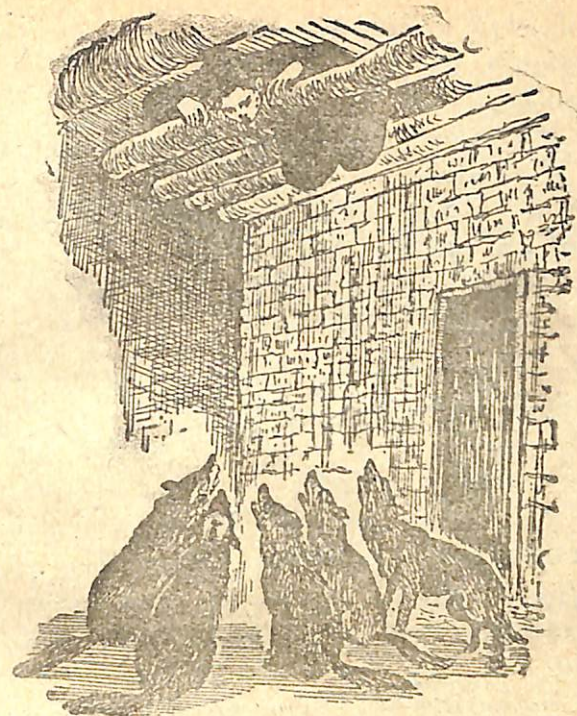
2

Եդ կոնդերից մեկին վեր յելա: Դեռ չեյի տեղավորվել, մին ել տեսնեմ յեզանս գոռոցը բարձրացավ. Զարմանք բան է, թե ենքան տարածությունը մի յերկու բողբոջում վոնց կտրեցին ու հասան:

Յեզանս գոռոցը բարձրացավ ու խսկույն ել կըտրեց, խռխռոցն ընկավ: Խռխռոցն ել կտրվեց, միայն դելերի ժընդժընդոցն եմ լսում, ու լսում եմ՝ վոնց են լավում...

— Վա՛յ Ծիրան ջան... դուրս թռավ սրտիցս:

Բայց ի՞նչ Ծիրանի ժամանակն է: Յես իմ գլուխն եմ լաց ըլում: Մտածում եմ թե՛ ես լավ եր, յեզնովը կրեն մինչև կլուսանա, կամ կկշտանան ու կընան, կամ, ասում եմ, ինձ չեն գտնի... Դու մի ասիլ՝ սո՜ված դելի բոլուկ, յես հիսուն ասեմ, դու հարյուր ի՜մացի. ձեռաց հախուել են ու մին ել տեսնեմ, մութը գոմը լցվեցին են վառած ճրագները, ռեխները բաց տրած...

Գտան...

Յեկել են՝ լցվել, ներքեից աղահաղահ ինձ են մտիկ անում:

Յես ել չորացել եմ, մնացել վերեւ, գերանին կպած: Մտիկ արին, մտիկ, ու թողին դուրս դնացին:

Շունչս յետ յեկավ: Մին ել ի՞նչ եմ լսում:

Իմ ուղղությամբ վերեւից կտուրը քանդում են, չանդերով հողը յետ են տալիս: Արդեն լսում եմ՝ չանդերը կոնդերին են կաշում...

Սառը քրտինքը վրա տվեց... Շտապեցի՝ տեղափոխեցի, անցկացա մյուս կոնդի վրա, կուչ յեկա:

Բաց արին, կոճը վեր կալան, տեսան տակին չըկամ:

Ելի յեկան ներքե: Մտիկ արին, վոր մյուս կոնդի

Վրա յեմ, ելի դուրս գնացին: Հիմա ես կոնդի վերե-
վից սկսեցին քանդել կոտուրը:

Դարձյալ տեղս փոխեցի: Եսպեսով՝ նրանք քան-
դելով, յես տեղս փոխելով, հասանք վերջին կոնդին:
Ել ո՞ւր գնամ:

Յեկան, մտիկ արին կատաղած ու յես գնացին:
Քանդում են, վո՞նց են քանդում...

Մի սուր դանակ ունեյի գրպանումս, հանեցի,
բաց արի ու ձեռիս բռնեցի:

Իսկ հենց ահանջիս վերեւ քանդում են: Քանդե-
լով, հասան կոճերին: Մինը կոճերի արանքով թաթը
մեկնեց, վոր կոճը յես քաշի, թաթը բռնեցի ու են
սուր դանակովը, ղը՛րթ, կտրեցի... թաթը փախ-
ցրեց, վռնալով, կոնծկոնծալով յես գնաց ու կտրի
Վրա իրարով անցան: Իմացել եյի, վոր գելերի մինը
յեթե վիրավորվեց, մյուսները վրա յեն թափվում,
նրան ուտում: Ասի՝ ուրեմն սրան ուտում են: Հիմի
սպասում եմ, վոր սրան ուտեն պրծնեն, յես կզան:
Եյի, դանակս ձեռիս, պատրաստ սպասում եմ:

3

Ահանջս ձենի յե: Գիշերվա մի Ժամին՝ վոնց վոր
յերազում՝ մի բարակ ձեն եմ լսում:

— Ավո, հե՛յ...

Ինձ են կանչում...

Մի՞թե ինձ են կանչում... Մի՞թե ախպերս ե...
Մի՞թե մերոնք են... Գոմից ձեն եմ տալիս, գոռում
եմ:— Աղանիկ, հե՛յ... Եստեղ եմ... Գոմումն եմ,
գելերն ինձ ուտում են... Ոգնեցեք, հե՛յ...

Ելի նրանք ձեն են տալիս, իմ ձենը չեն լսում,
թեև յես շարունակ կանչում եմ:

Մին ել տեսնեմ՝ հրացանները տրաքեցին, յետևից
լսեցի հեռացող գելերի կաղկանձն ու մարդկանց հա-

րահրոցը: Պարզ ճանաչեցի ախպորս ու մեր զեղացի
տղերանց ամեն մեկի ձենը:

— Ավո, հե՛յ...

Եստե՛ղ եմ... Եստե՛ղ եմ... Կենդանի յեմ...

Եստե թափվեցին գոմը: Ուրախացած ու զարմա-
ցած կանչում եյին ամենքը: Յած յեկա վերջին կոնդի
վրայից: Ախպորս գիրկն ընկա ու սկսեցի հեկեկալ:

Դուրս յեկանք դուռը, ուր թափված եյին մեր
Շիրան յեզան վոսկորները:

Դեռ լույսը չեր բացվել:

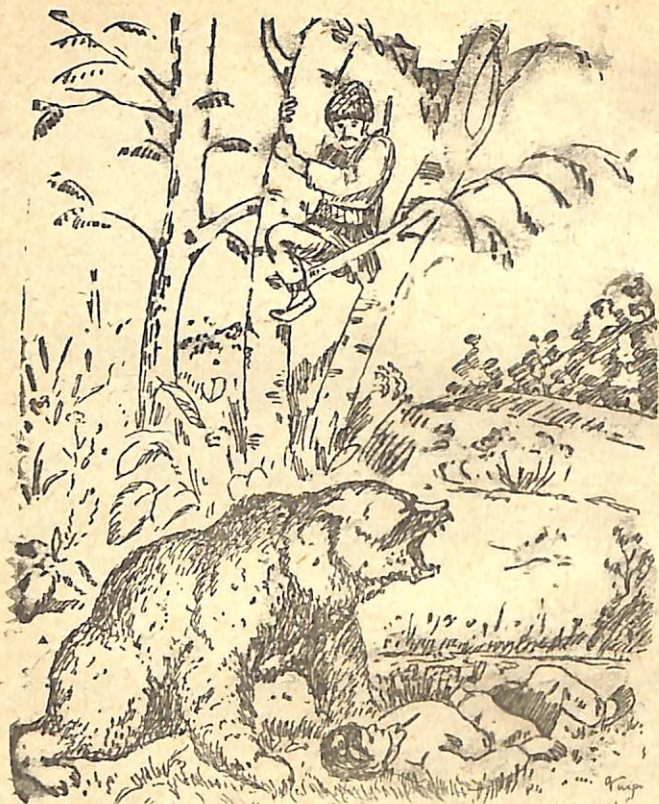
Հեռվից լսվում եր գելերի վռնոցը:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Գումահանդ— ձմեռը կամ աշնանն անասունները սլահելու տեղ՝
արոտավայրում:
2. Ամալի— անմարդարնակ:
3. Բոլուկ— գալերի խումբ, վոհմակ:
4. Հալսուել— միանգամից արագ ուտել:
5. Կաղկանձ— զաղանների վռնոց, հաջոց:
6. Ժեգժեգոց— ատամների չնկշխոց:

18. ՅԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐ

Յերկու ընկերներ իրիկնապահին
Հրացան առած՝ անտառ գնացին,
վոր մեկ բան վորսան,
Շուտով հետ դառնան:
Հաճկարժ անտառից մի արջ դուրս պրծավ
Ու կատաղությամբ նրանց վրա վազեց.
Մեկն շտապելով ծառի բարձրացավ,
Մյուսն անճարացած՝ գետնի վրա պառկեց,

Շունչն իրեն քաշեց
 Ու անշարժ մնաց,
 Վոր արջը կարծե,
 Թե նա մեռած է:
 Աբըր մոռալով՝ մոտեցավ նրան,
 Ականջը կամաց դրավ բերնի վրան.
 Ականջ դրեց,
 Հոտ քաշեց,
 Վերջապես նրան մեռած կարծելով,
 Հեռացավ գնաց՝ դունչը լիզելով:
 Փախած ընկերը ծառիցն իջավ ցած,
 Ընկերին հարցրեց, թե արջն ի՞նչ ասաց:

— Աբըն ինձ պատվիրեց, Վոր յես մյուս
 անգամ
 Բեզ պես մարդու հետ վորսի չգնամ,
 Վոր մեզ մի վտանգ, բան պատահելիս՝
 Մենակ չթողնես ու ինքդ փախչիս:

19. Հ Ե Ր Ո Ս Տ Ղ Ա Ն.

1

Մի քանի որ անդադար անձրև եր գալիս: Փոքրի՜ք
 վտակները մի-մի հեղեղ ելին դարձել ու կատաղած
 ցած ելին գլորվում լեռների վրայից. ձորերն ու կիր-
 ճերը դղրդում ելին:

Յերկաթուղու գծի մոտ գտնվող մի տնակում,
 խաղում ելին չորս տղա, բոլորն էլ գրեթե իրար հա-
 սակակից:

— Դե՛հ, Սաքո՛, — կանչեց նրանցից մեկը, — յեթե
 քաջ տղա յես, կանգնիր յերկաթուղու վրա... չուտով
 անցնելու յե արագ գնացքը:

— Ինչո՞ւ կանգնեմ, — պատասխանեց Սաքոն, —
 բան ու դործս կտրե՞լ ե:

— Ի՛, վախկոտ, պարծենում ես, թե ամենքիցս
 քաջն ես:

Յեվ յերեք ընկերներն սկսեցին ծաղրել Սաքոյին,
 բայց նա վոչինչ չեր պատասխանում: Մի փոքր հետո
 նրանք դուրս թռան սենյակից՝ նայելու, թե ինչպես
 կանցնի արագ գնացքը, իսկ Սաքոն նրանց հետևից
 ձայն տվեց.

— Ավելի լավ է տանը մնաք, անձրևի տակ դուր
 տեղն ի՞նչ եք թրջվում:

Հանկարծ սարսափելի աղաղակներ լսվեցին:

— Սաքո՛, Սաքո՛:

Տղան դուրս վազեց: Նա խսկույն նկատեց, Վոր

Տոտակա կամուրջը քանդվել է. իսկ գնացքը հենց այն է՝ պիտի դար ու վրայովն անցներ:

— Կգլորվի, անպատճառ անդունդը կգլորվի:

Բոլորի սրտերը սաստիկ բարախում էյին:

— Պետք է շուտով մի հնար գտնենք գնացքը փրկելու, — կանչեց Սաքուն: — Ինչքա՞ն ժամանակում կարելի յե կայարան հասնել:

— Կես ժամում. այստեղից կարճ ճամփով չորս կիլոմետր կլինի:

— Ձի՞ կարելի ձի ճարել:

— Ջրաղացական Գիքորն ունի, բայց մինչև ջրաղացը բավական հեռու յե:

— Հովսեփ, վազի դեպի ջրաղացը և փորձիր մի կերպ կայարան հասնել գնացքի դուրս գալուց առաջ: Արմենա՛կ, դու ել շտապիր գծի ճամփով, գուցե կարողանաս պահապանին խմաց տալ, վոր գնացքը կանգնեցնի: Իսկ յես ու Աշոտը կմնանք այստեղ. յեթե դուք բան չանեք, մենք կաշխատենք կանգնեցնել գնացքը:

2

— Վաղուց ե՛ս այսպիսի հեղեղ չեմ տեսել, — ասում եր մեքենավարը:

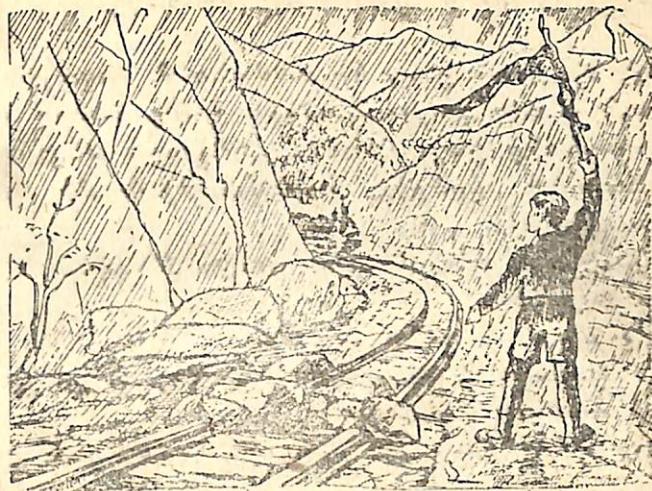
— Յես ել, — պատասխանեց ոգնականը, — տե՛ս՝ սարերից ինչ հեղեղներ են թափվում:

Գնացքը վշշալով ոձի պես, արագ սողում եր կատաղած գետի ափով:

— Առա՛ջ նայիր, — կանչեց մեքենավարը, — այն ի՞նչ պիտի լինի:

— Յերկու յերեխա. ժամանակ են գտել գծերի վրա խաղալու: Սուլի՛ր, վոր հեռանան, — պատասխանեց ոգնականը:

Մեքենան սուլեց: Արձադանքը խուլ կրկնվեց ձորերի լատույաների մեջ:

Ճամփին կանգնած էյին տղաները. պարզ եր, վոր սպասում էյին գնացքին: Մեկը թաշկինակը թափ եր տալիս ավելի և ավելի ուժով:

— Ելի՛ սուլիր, ելի՛ սուլիր:

Անհանգիստ սուլոցները կրկնվում էյին: Տղաներից մեկը փախավ, իսկ մյուսը կանգնած եր ուղիղ յերկու գծերի մեջտեղն ու շարունակում եր թաշկինակը թափ տալ:

Մեքենավարն ու ոգնականը ամեն կերպ աշխատում էյին գնացքը կանգնեցնել:

Միմիայն մի հարյուր, հարյուն քսան քայլ եր բաժանում յերեխային գնացքից:

«Արդյոք յերեխան պիտի փրկվի՞», — մտածում եր մեքենավարը:

3

Գնացքն իր թափից դեռ առաջ եր մղվում և ավելի ու ավելի մոտենում յերեխային: Անդադար սուլոցները վախեցրել էյին ուղևորներին: Բոլորն ել

Շոտաւիա կամուրջը քանդւիլ եւ իսկ գնացքը հենց այն ե՛ւ պիտի գար ու վրայովն անցներ:

— Կգլորվի, անպատճառ անդունդը կգլորվի:

Բոլորի սրտերը սաստիկ բարախում ելին:

— Պետք ե շուտով մի հնար գտնենք գնացքը փրկելու, — կանչեց Սաքոն: — Ինչքա՞ն ժամանակում կարելի յե կայարան հասնել:

— Կես ժամում. այստեղից կարճ ճամփով չորս կիլոմետր կլինի:

— Չի՞ կարելի ձի ճարել:

— Զրադացական Գիքորն ունի, բայց մինչև ջրադացը բավական հեռու յե:

— Հովսէ՛փ, վազի գետի ջրադացը և փորձիր մի կերպ կայարան հասնել գնացքի դուրս գալուց առաջ: Արմենա՛կ, դու ել շտապիր գծի ճամփով, գուցե կարողանաս պահապանին իմաց տալ, վոր գնացքը կանգնեցնի: Իսկ յես ու Աշոտը կմնանք այստեղ. յեթե դուք բան չանեք, մենք կաշխատենք կանգնեցնել գնացքը:

2

— Վաղուց ե՛ւ այսպիսի հեղեղ չեմ տեսել, — ասում եր մեքենավարը:

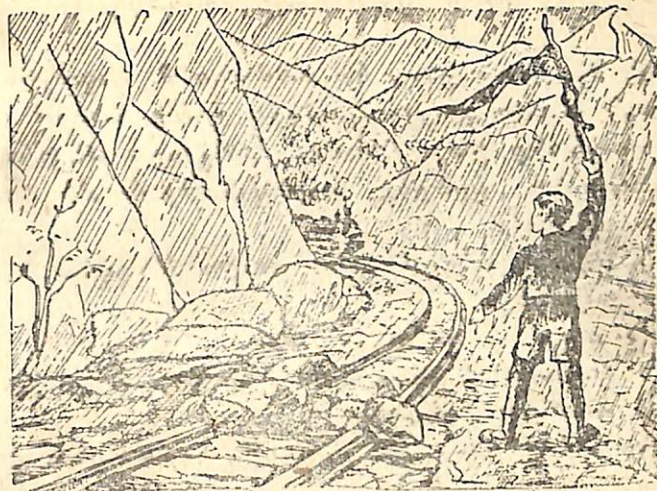
— Յես ել, — պատասխանեց ոգնականը, — տե՛ս՝ սարերից ինչ հեղեղներ են թափվում:

Գնացքը վշշալով ոճի պես, արագ սողում եր կատաղած գետի ափով:

— Առա՛ջ նայիր, — կանչեց մեքենավարը, — այն ի՞նչ պիտի լինի:

— Յերկու յերեխա. ժամանակ են գտել գծերի վրա խաղալու: Սուլի՛ր, վոր հեռանան, — պատասխանեց ոգնականը:

Մեքենան սուլեց: Արձագանքը խուլ կրկնվեց ձորերի պտույտների մեջ:

Ճամփին կանգնած ելին տղաները. պարզ եր, վոր սպասում ելին գնացքին: Մեկը թաշկինակը թափ եր տալիս ավելի և ավելի ուժով:

— Ելի՛ սուլիր, ելի՛ սուլիր:

Անհանգիստ սուլոցները կրկնվում ելին: Տղաներից մեկը փախավ, իսկ մյուսը կանգնած եր ուղիղ յերկու գծերի մեջտեղն ու շարունակում եր թաշկինակը թափ տալ:

Մեքենավարն ու ոգնականը ամեն կերպ աշխատում ելին գնացքը կանգնեցնել:

Միմիայն մի հարյուր, հարյուր քսան քայլ եր բաժանում յերեխային գնացքից:

«Արդյոք յերեխան պիտի փրկվի՞», — մտածում եր մեքենավարը:

3

Գնացքն իր թափից դեռ առաջ եր մղվում և տվելի ու ավելի մոտենում յերեխային: Անդադար սուլոցները վախեցրել ելին ուղևորներին: Բոլորն ել

սարսափահար խոնվում էին դեպի դռներն ու պահ տուհանները: «Ի՞նչ ե պատահել», — հարցնում էին միմյանց:

Միայն մի քսան քայլ եր բաժանում տղային մահից, միայն տասը քայլ՝ զնացքը կանգ առավ տղայից յերկու-յերեք քայլ հեռու: Հանկարծ մեքենավարի և ողնականի կրծքից ուրախության մի բարձր ճիչ դուրս թռավ:

Մեքենավարն անմիջապես դուրս թեքվեց և զայրացած աղաղակեց.

— Այ տղա... դենը կորի՛ր:

Տղան խելագարի պես առաջ վազեց և ցույց տալով դեպի կամուրջն ասաց.

— Քանզվել ե... Ու իսկույն ուժասպառ ընկավ դետին:

Ուղեորները դուրս թափվեցին վազոններից ու վազում էին դեպի մեքենավարը՝ աղաղակելով.

— Ի՞նչ ե, ի՞նչ ե պատահել:

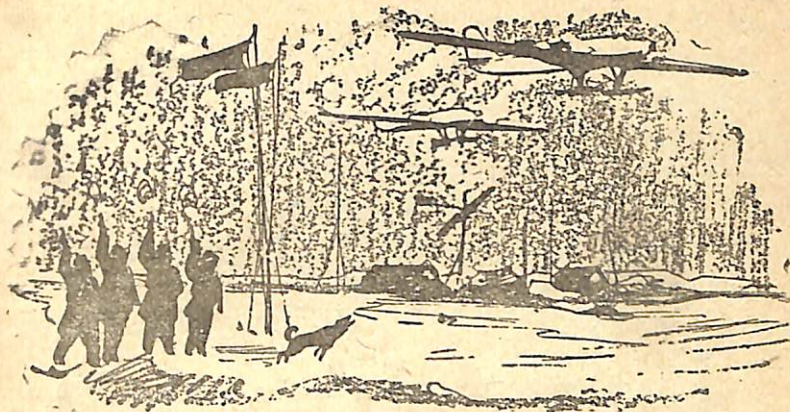
— Կամուրջը քանզվել ե, ահա մեզ ազատողը, — կանչեց մեքենավարը հուզված:

Ու բազմությունը խոնվեց Սաքոյի գլխին...

Վերևից անձրևը շարունակ թափվում եր և լեռնային հեղեղը դղրդալով վիժում եր ցած, դեպի իրփրած ու կատաղած գետը...

ԲԱՆԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վտակ — մեծ գետի մեջ թափվող փոքր գետակ:
2. Ուղեոր — ճանապարհորդ:
3. Բազմություն — ժողովանց մեծ խումբ:
4. Խոնվել — հավաքվել իրար գլխի:
5. Վիժել — արագ թափվել
6. Դրեքե — համարյա թե:

20. ԲԵՎԵՌՍՅՈՒՆ ԳԻՇԵՐ

(Պապանիսկանների որագրից)

Խաղաղ որերն անցան... նորից սկսեց բուրբ: Հանդիպակաց քամին ծախում ե յերեսներս: Առաջ շարժվելը շատ դժվար ե: Սայթաքելով դեպի տուն ենք գնում: Գորշ մշուշի միջով վոչինչ չենք տեսնում: Յերևի մենք կմոլորվեյինք, յեթե հոգատար Դմիտրիևիչը սառույցի ճեղքից մինչև մեր վրանը չանցկացներ մեկ կիլոմետրանոց պարանը:

Մեկ անգամ բուրբին Պապանինն ու Կրենկելն անցան դեպի ճեղքը՝ նայելու — արդյոք վտանգ չի՞ սպառնում մեզ: Բուրբ քանի գնում ավելի յեր սաստկանում: Գրպանի ելեկտրոլապտերներն անդոր էին թափանցելու ձյունի թանձր շերտերը, վոր գալարվում էին մեր շուրջը: Գնում էին յերկու ընկերներն ու տեղ չեյին հասնում — վրանը չկար ու չկար: Ահա այդ դեպքից հետո Իվան Դմիտրիևիչն անցկացրեց «տրոլեյբուսի գիծը» (պարանը):

... Կրենկելն սպասում ե մեզ՝ տաք թեյն ու մեկ կապ հեռագրերը լատրաստ: Յես նայում եմ

Հեռագրերն ու հաճույքով ծծում եմ տաք թեյը՝
Ապա շտապում եմ անկողին: Քնում ենք «մաս-մաս»:
Վեց ժամ մինչև ճաշը, ապա մինչև «վերջին լուրերը»
և, վերջապես, մինչև առավոտ:

Զարթնելով՝ յես գնում եմ իմ լաբորատորիան-
այսինքն՝ յերեք քայլ անկողնիցս այն կողմը: Այստեղ
յես բազմաթիվ անոթներ ունեմ՝ Սառուցյալ ովկիա-
նոսի խորքերից վերցրած ջրերի նմուշներով: Պետք է
տեսակավորել, կարգի բերել ջրերը, գրանցել մատյա-
նում:

... Ժամանակն անցնում է շատ արագ: Ընկեր-
ներս ուրախ-ուրախ մտնում են իրենց պարիկերը՝ քնե-
լու: Իսկ յես դեռ ևս իմ ջրերով եմ զբաղված:

Վերջապես յես ել մտնում եմ իմ պարիկ: Իսկ
վրանից դուրս վրռնում ե քամին: Բուքն ելի ուժեղա-
նում է:

Վերջապես քնում եմ... Զարթնելով դուրս եմ
նայում իմ պարիկից: Փեղոգորովի գլխավերևում մեղմ
բարձրանում է նրա շնչառությունից առաջացած դո-
լորչին: Ժենյան պինդ քնած է: Վոչ մի բուք չի
կարող նրան արթնացնել: Իսկ Պապանինն արթուն է:
Նա շուռ ու մուռ է գալիս, տքտքում է, հոգոց հա-
նում: Աչքի տակով նայում եմ Երնեստ Կրենկելին:
Նա հակված է իր սեղանին և ճանապարհորդում է
յեթերի վրայով (ռազդոյի միջոցով):

— Երնեստ... — կամացուկ ձայն է տալիս Պապա-
նինը, վախենալով զարթեցնել Փեղոգորովին:

Կրենկելը չի լսում այդ շշնջյունը: Ապա միայն
դառնալով դեպի Պապանինը՝ սիրալիր հարցնում է
կամացուկ.

— Ինչո՞ւ չես քնում, Իվան Դմիտրիևիչ:

— Քունս չի տանում... մտածում եմ շարունակ:
Վազն—ընարություններն են: Դու միայն փորձիր
գիտակցել. մեր ձմեռանոցի բնակչությունը հարյուր

առկոսով Գերագույն Խորհրդի պատգամավորության
թեկնածուներ են...

Յե՛կ դեռ յերկար ժամանակ լսվում է խոսակցու-
թյունը՝ մեզ—չորսիս վիճակված մեծ պատվի մասին:

Կամացուկ նայում եմ ժամացույցին: Սլաքը ցույց
է տալիս ժամը վեցը: Այդ— դեկտեմբերի 12-ին է,
ժամը 6-ը:

Ընարություններն սկսվել են:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Տրուեյբուս— տրամվայ-առանց ուղիների:
2. Անոթ— աման:
3. Լաբորատորիա— աշխատանոց (գիտական):
4. Տեսակավորել— տեսակների բաժանել:
5. Թափանցել— միջոցն անցնել:

21. ԲԵՎԵՌԻ ԱՌՈՒՄԸ

Լույսը բացվեց յերկրի վրա,
Արեւ ծագեց վոսկեզրահ,
Արար-աշխարհ դործի յեւան:
Առու, աղբյուր կցուցլան...

Բայց բեվեռում

Հողմն է գոռում,—

Շուրջն ամայի ափեր մեռած,
Սառցալեռներ, ծովեր սառած:

Ու հեռագիր յեկավ սիրով՝

— «Գրավված է բեվեռ ծով,

Մեծ Ստալին մեզ հետ է միշտ,

Մենք հպարտ ենք, հավետ անվիշտ,

Յեվ բեվեռի ցուրտ զազաթին

Պարկինք մեր ալ-դրոշն անգին,
 Վոր փողփողա նա շարունակ՝
 Աշխարհն առած իր շուքի տակը:
 Ու յերկրի հետ չքնաղ ու վեա
 Կարդաց, ժպտաց արևի պես
 Առաջնորդը մեր լուսախոհ,
 Վորից անգամ արեւին է գոհ:
 Համբաւն հասաւ ամենուրեք՝
 Ծովերից ծով աշխարհ՝ անցաւ,
 Թե մեր դրոշն ալ-վառ ու սեղ
 Ֆուրտ բեւեռից վե՛ր խոյացաւ:

ԲՍԱԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վոսկեգրահ— վոսկե դրահ հաղած:
2. Ամայի— անկյանք, անքնակ:
3. Հավետ— հավիտյան, ընդմիշտ:
4. Փողփողել— ծածանվել:
5. Վես— հպարտ, գեղեցիկ:
6. Լուսախոհ— լուսավոր մտքերով (հանճարեղ):
7. Համբավ— չուր, տեղեկություն:
8. Սեգ— հպարտ:
9. Խոյանալ— ծառանալ, վեր բարձրանալ:

22. ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԱՂԱՔԱՑԻՆ

1

Չմոռն մի գիշեր մեր քաղաքում հրդեհ պատա-
 հեց: Վառվում էր քաղաքի հինգ հարկանի բնակելի
 շենքեր:

Հրդեհն սկսվելով յերրորդ հարկից՝ արագ կեր-
 պով սողաց դեպի վերևի ու ներքևի հարկերը և շու-

տով ամբողջ շենքը ծածկվեց ծխի վիթխարի քուլա-
 ներով:

Թվում էր, թե վառվում է մի ամբողջ քաղաք:
 Փրկարար աշխատանքներ կատարելու համար հրդեհի
 վայրն եյին հավաքվել մի քանի հրդեհաչեջ խմբեր,
 միլիցիայի ջոկատներ ու կարմիր բանակային մար-
 տիկները: Արհամարհելով խեղդող ծուխն ու բոցերի
 հրաչեկ, լափող լեզուները, վճռական ու անվարան
 մագլցում էյին նրանք դեպի բոցավառվող լուսա-
 մուտները, կրակից դուրս բերելով խուճապահար
 մարդկանց:

Շատ չանցած՝ յերրորդ հարկի միջանցքներում
 փլվածքներ առաջացան:

Փակվեցին շենքի մուտքերը:

Փրկություն կարելի չէր հասցնել միայն լուսա-
 մուտներից: Յեւ վերելակներով արագորեն դեպի
 կրակներն էյին սողում խիզախ հրդեհաչեջները, վո-
 բոնք ուշադրություն չդարձնելով սեփական մարմնի
 այրվածքներին՝ կրակի ճանկերից ազատում էյին կա-
 նանց ու յերեսաներին:

2

Կրակն ամենից ավելի սպառնում էր հինգերորդ
 հարկի անկյունի լուսամուտին, վորի առաջ բոցերի
 մեջ մի յերիտասարդ կին, յերեսան կրծքին սեղմած՝
 հուսահատական ճչոցով ողնություն էր կանչում: Դեպի
 այդ լուսամուտն արդեն յերրորդ անգամ մագլցել ե-
 յին հրդեհաչեջները և յերեք յերեսա էյին դուրս բե-
 րել: Չորրորդ անգամ, յերբ հրդեհաչեջը դեպի լու-
 սամուտն էր մագլցում, բոցերն արդեն սկսեցին լափել
 լուսամուտի շրջանակները և նետվել դեպի փայտե
 վերելակը: Լուսամուտի առաջ հրդեհաչեջը մի ակնու-
 թարթ կանգ առավ: Վերելակի յերկարությամբ սո-

դացող կրակը մի պահ չփոթեցրեց նրան, սակայն նա չցանկանալով դատարկաձեռն ներքև իջնել, ճարպկությամբ լուսամուտից ներս ցատկեց: Ներքևից դեպի այրվող լուսամուտը, վերելակն ու հրդեհաշեջն եյին ուղղված ջրմուղ խողովակները, վսրոնցից դուրս չպրտված ջուրն անդոր եր կասեցնելու բոցերը:

Ներքևում հավաքված բազմութունը հինգերորդ հարկի անկյունի լուսամուտին հետևում եր շունչը պահած: Սոսկումի մի հառաչանք դուրս պրծավ բազմության միջից, յերբ վառվող վերելակը վերևի մասում կտրվելով, խուլ շառաչյունով թեքվեց դեպի ճախ և աղմուկով դեպին տապալվեց: Այդ բոսլեյին կրակի միջից յերևաց հրշեջը, կնոջ ու յերեսայի հետ միասին, բայց իր առջև վերելակ չտեսնելով՝ հուսահատ ընկավ լուսամուտի դուր:

Նույն միջոցին ներքևում, միլիցիոներների ողակը ճեղքելով, վառվող տանը մոտեցավ մի յերիտառարդ: Նա մի հայացքով չափեց դեպի տանիքը ձգվող ջրատար թիթեղյա խողովակը, հանդատությամբ հանեց վերարկուն, մի անդամ ել նայեց դեպի վառվող լուսամուտը և ձեռքերը չփելով՝ հաստատուն քայլերով մոտեցավ խողովակին:

Մի բոսլե հետո կարելի յեր տեսնել, թե ինչպես յերիտառարդն անասելի ճարպկությամբ ջրատար խողովակով դեպի հինգերորդ հարկի անկյունի լուսամուտն եր մագլցում:

3

Յերիտառարդը նետվեց պատուհանից ներս և իսկույն հայտնվեց լուսամուտի առաջ, ուշաթափ կնոջը պրկած: Ներքևում լուսամուտի տակ, յերեսուն մարտիկներ ողի մեջ փռեցին բրեզենտի մի փոքրիկ հրապարակ: Յերիտառարդն արծվի աչքերով ներքև նա-

յեց, դիտեց սպիտակ տարածութունը և ուշաթափ կնոջը վայր նետեց: Կնոջը վերցրին: Հետո նա արագությամբ վայր նետեց յերկու յերեսաներին և ուշապորույս հրդեհաշեջին:

Ժողովուրդը սարսավով նկատեց, վոր կրակն անցավ յերիտառարդին, պարուրեց նրան իր հրեղեն բոցերով և յերիտառարդի գլխտներն սկսեցին այրվել: Սակայն նա սառնասրտությամբ ու անվրդով կանդնեց լուսամուտում, ձեռքը դեպի ջրատար խողովակը մեկնեց, բռնեց ու սկսեց ներքև սահել: Սողովակով սահելով՝ ներքև իջավ, թևով սրբեց քրտնած ու մրոտ դեմքը և թույլ տվեց, վոր կապեն ձեռքերի այրվածքները: Հետո վերարկուն վերցնելով ուղում եր հեռանալ, յերբ հեխհե վաղելով, նրան մոտեցավ մի ուրիշ յերիտառարդ:

— Յես խնդրում եմ ինձ ասեք ձեր անուն—ազգանունը և դրադմունքը:

— Ինչո՞ւ համար:

— Թերթում հրապարակելու:

— Ի՞նչը:

— Ձեր հերոսական վարմունքը:

— Այստեղ վոչ մի հերոսական բան չկար,— ժրպտալով պատասխանեց յերիտառարդը:— Այդպես կվարվեր խորհրդային յուրաքանչյուր քաղաքացի: Ճիշտ այդպես ել գրեցե՛ք: Յտեսությո՛ւն:

Իսկ կրակները շենքի շուրջը թռչում եյին վոխակալած ու չար:

Նրանք զոհեր չտարան, նրանք պարտված եյին:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Արվարձան— քաղաքի ծայրամասային թաղ:
2. Անվարան— առանց վարանելու, տատանվելու:
3. Խուճապահար— խուճապի մոտնված:
4. Կասեցնել— արգելել, դադարեցնել:

5. Բրեգեմո— խիտ, ամուր, ջուր չթափանցող կտոր:
6. Վռխակալած— վրեժխնդրութեամբ լցված:
7. Ուշակարույս— ուշքը կորցրած:
8. Վիք-խարի— մեծ, ահագին:
9. Հրաշեկ— կրակի գույնի:
10. Խիզախ— քաջ, համարձակ:
11. Պարուրել— պատել, փաթաթել:

ՀԱՐՑԵՐ

1. Ի՞նչպիսի հրդեհ ծագեց քաղաքում:
2. Ո՞ւմ եր սպառնում հրդեհը:
3. Ինչո՞ւ հրդեհաշեջը հուսահատվեց:
4. Ի՞նչպես խորհրդային ֆաղափացին սիրկեց կնոջն ու յերե-
խաներին:
5. Ի՞նչպես վերաբերվեցին ներկա յեղողները յերիտասարդին:
6. Ի՞նչպես եր նա զնահատում իր կատարած անձնվիրությունը:

23. ՀԻՆ ԶԻՆՎՈՐԻ ՆԱՄԱԿԸ

Քո հին զինվորից վողջույն, կոմիսար.
Արդեն լրացավ տասնևինն տարին,
Բաժանում են մեզ այնքան դեռ ու սար,
Բայց չեմ մոռացել իմ կոմիսարին:

Քսանեմեկ թվին... Զյուլապատ, անձիբ
Դաշտերն եմ, ահա', իմ առջև դիտում,—
Փոսի մեջ դրած մի հատ գնդացի՝
Կանգնած եմ նորից նորագավիթում:

Խափարն ե իջնում ձյան հետ միասին,
Ու պառկում եմ յես իմ նեղլիկ փոսում:

Անծայր տափարակ, վո՛չ աստղ, վո՛չ լուսին,
Քնարեր քամի, ծանր ըսպասում:

Յեվ, ասես, գետնից թռչում եր հանկարծ
Թշնամին հեծյալ ու դոփում արագ:
Խուճապ ու նահանջ: Յես փոսում պառկած
Իմ գնդացիից բացում եմ կրակ:

Ճարձատում ե նա: Պարզ լսում եմ յես
Զորս սմբակների դոփյունը վերջին.
Փախչում են նրանք, իսկ մերոնք անտես
Հասել են արդեն գյուղի կամրջին:

Գնդացիին առած և անհավասար
Մարտ տալով բքին սողում եմ մինչ ծեղ,—
Ա՛խ, այդ գիշերը, ընկեր կոմիսար,
Ուղեղիս միջից չի ջնջվի յերբեք:

Այդ որից յերկար ամիսներ անցան,
Մենք մարտեր տեսանք ավելի դաժան.
Յես բերի ինձ հետ մի հին հրացան
Յեվ կրծքիս՝ կարմիր մի շքանշան:

Յեվ յերբ պետք լինեմ, հետ կգամ նորից.
Յես չեմ մոռացել գնդացիին անգին:
Վողջույն կոմիսար, քո հին զինվորից
Վոր պատրաստ ե քո նոր հրահանգին:

ԲԱՆԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Անձիբ— անսահման, անծայր:
2. Խուճապ— չփոթություն, իրարանցում:
3. Դոփյուն— ձիերի վռտնաձայն:
4. Մարտ տալ— կռիվ, պայքարել:

Սահմանապահ Ուսանողն իր մարտիկների հետ անցնում եր խիտ մաղառների միջով:

— Սպասեցեք այստեղ, իսկ յես առաջ կանցնեմ, — ասաց նա ընկերներին:

Ու առաջ անցավ:

Դիմացի արահետը դեպի բլուրն եր տանում: Վոչ մի ոք չկար: Յերբ անցավ բլրի աջ կողմը, հանկարծ իրենից 6—7 քայլի վրա՝ թփուտների մեջ յերեվաց նապոնական մի սպա: Կպած իր հեռադիտակին, սպան ազահուլթյամբ զննում եր խորհրդային հարթավայրն ու ինչ-վոր նշաններ եր գծում իր ձեռքի տետրում:

Ուսանողն աննկատելի կերպով մոտեցավ իր ընկերներին ու չչնջաց:

— «Սագերից» մեկն այստեղ ե, մյուսները յերևի բլրի այն կողմն են: Կտրեցե՛ք նրանց ճանապարհը, պետք ե վողջ-վողջ բռնել: Իսկ յես կվերցնեմ այս մեկին:

Սպան ծոցը դրեց տետրը և վերցրեց իր հրացանը՝ Հանկարծ նրա գլխավերևում լավեց:

— Կանգ ա՛ռ: Ձեռքերդ վե՛ր:

Սպան հանկարծակի գալով ցած գցեց հրացանը, սակայն ոճի պես ձգվելով՝ ձեռքը մեկնեց հրացանին:

Ուսանողի ցուցամատը շոշափեց իր նազանի շնիկը: «Վո՛չ, պետք ե վողջ-վողջ վերցնեմ այս ոճին», — մտածեց նա: Յատկեց: Մեկ ձեռքով խփեց հրացանին, մյուսով նազանով մի հարված հասցրեց սպայի գանգին:

Սպան ձեռքով ծածկեց դեմքը: Մատների արանքից յերևում եյին նրա փայլուն չար աչքերը:

— Առա՛ջ անցիր, — ձայն տվեց Ուսանողը:

Մյուս կողմից կրակոցներ լավեցին: «Մերոնք յերկուսն են, իսկ ճապոնացիները հինգ հոգուց պակաս չեն», — կրակոցները հաշվելով մտածեց նա:

Հրելով սպային՝ Ուսանողը նրա հետ բարձրացավ բլուրը:

Խիտ խոտերում պատասպարված վեց ճապոնացիներ հարմար տեղերից կրակում եյին Ուսանողի յերկու ընկերներին վրա, վորոնք հատ-հատ եյին միայն կրակում: Անհարմար դիրքը նրանց հնարավորություն չեր տալիս միանգամից հարձակվելու թշնամիների վրա:

Ճապոնացիներից մեկը սուրը քաշելով, պոռաց՝ «բանզա՛յ»:

Նրան խլացրեց խորհրդային սահմանապահների միահամուռ «ուռան»:

Սահմանապահները վեր կացան: Ուսանողը, հրելով սպային, վազում եր ճապոնացիների վրա՝ նապանք ձեռքին:

— Ուռա՛, — կանչեցին սահմանապահները և հետևեցին իրենց ընկերոջը:

Թշնամիներին վերցրին վողջ-վողջ: Շատ չանցած՝ յոթ զերիները կանգնած եյին ուղեկալի պետի առջև:

Ուսանողն իր անվահերուլթյան և հայրենասիրության համար Կարմիր Դրոշի շքանշանով պարգևատրվեց:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մացառ — Թփուտ:

2. Արաքետ — նեղ ճանապարհ (վոտքի):

3. Նազան— ատրճանակի մի տեսակը:

4. «Բանգայ» (նապոնեբեմ)— «ուռ», «կեցցե»:

5. Պատասպարված— պահված, ծածկված:

25. ԿԱՐՄԻՐ ԱՎՏՈՆ

Դաշտային ճանապարհով սուրում եր կարմիր ավտոն:

Յերկուսն էյին նստած. չոփերը և Չապալը:

Չապալը մեքենայի կողքով թեքված՝ ուշադիր՝ հեռուն եր դիտում: Նրա հետևը գնդացիին եր դըրմիւթ, փողը հակառակ կողմը:

Չորս կողմը արևից խանձված դաշտն եր: Հեռում յերևում եր զանգակատունը:

Շոփերն արագացրեց մեքենայի ընթացքը:

— Ուրեմն շուտով թեյ ենք խմելու,— ասաց Չապալը:

Շոփերը բարձրացրեց գլուխը:

— Այո, ընկեր Չապալ, վատ չեր վինի,— ասաց նա ուրախ-ուրախ:

Շուտով յերևացին գյուղական խրճիթները:

Մի բոլոք ևս— և մեքենան անցավ գյուղի փողոցով:

Անցան բանջարանոցները, դեղին արևածաղիկները... բարձրացան փուռն ամպեր:

Հրապարակում, յեկեղեցու մոտ, մեքենան կանգ առավ: Չապալը վեր կացավ:

— Տես, յերեսաները չմոտենան թնդանոթիս,— ասաց նա, ցույց տալով գնդացիին:

Մի կին եր անցնում. Չապալը ձայն տվեց.

— Վո՞րտեղ ե ձեր գյուղխորհուրդը:

Կինը վախեցած թափ տվեց ձեռքերն ու անհայտացավ:

Չապալը շուրջը նայեց և հասկացավ, վոր... սխալվել են: Յեկեղեցու մոտ ուսադիրներով մի մարդ կանգնած՝ դիտում եր ավտոն: Պարզ եր—սպա յեր: Առանց աչքերը մեքենայից հեռացնելու նա ձեռքը տարավ գոտկատեղին և հանեց նազանը:

Փողոցի կողքից յերեք գինվոր յերևացին:

— Դե, ընկեր, պոտացրու մոտորը... գյուղում սպիտակներն են,— ասաց Չապալը:

Շոփերն սկսեց բանի գցել դեռ ևս չստանա մոտորը, իսկ Չապալը հավեց գնդացիին: Նա չըջեց գնդացիին դեպի յեկեղեցու կողմը և նշան բռնեց:

Այդ ժամանակ յեկեղեցու կողմից՝ ատրճանակի կրակոց լավեց: Գնդակը վզգալով անցավ չոփերի ականջի կողքով: Նա արդեն բանի յեր գցել մեքենան, և նստելով՝ կատաղի արագությամբ առաջ սուրացին:

Չորս կողմից վրա էյին տալիս սպիտակները, բայց շուտով կանգ առան: Մեքենան շուտ յեկավ, և Չապալն սկսեց կրակել գնդացիից:

Գնդակները փռվեցին կիսաշրջանաձև՝ փողոցում:

Ահա և սպիտակները՝ ձիերով:

Չապալը կպել է գնդացիին, կրակում է անընդհատ, մեքենան ցնցվում է փոսերի վրայով:

Ելի բանջարանոցներ, արևածաղիկներ, ահա և դաշտը՝ չորացած խոտերի բույրով: Իսկ հետևից արշավում են ձիավորները:

Շոփերը գլուխը կախ՝ նայում եր: Բոլոք առ բռնա սպասում եր, վոր գնդակը կկաշի—և այն ժամանակ կորած են:

Իսկ հետևում ցնցվում է, կտկտում գնդացիին: Յեվ հանկարծ— լուռ թյուն:

Շոփերին հասավ Չապալի ձայնը.

— Փամփուշտները վերջացան:

Ավտոն հարթ դաշտի միջին եր. սպիտակ ձիա-
փորները հեռու ելին մնացել: Նրանք շուտով գլխի
ընկան, վոր մեքենային չեն հասնի, յետ դարձան—
մեռածներին ու վիրավորներին հավաքելու:

Չապաւը հանկարծ ծիծաղեց.

— Ա՛յ թե թեյ խմեցինք:

Շոֆերը չլսեց. արագությունը չափազանց մեծ
էր, քամին սուլում էր ու խլացնում Չապաւի ձայնը:

Յերբ մեքենան դանդաղեցրեց ընթացքը, շոֆերը
լսեց. «ծովերո՛վ... ծո-ճե-րով...»

Նա հետ նայեց. ձեռքի ամբողջ գնդացիների տաք փո-
ղին դրած, Չապաւը յերգում էր և մտածկոտ կկո-
ցում էր կապույտ աչքերը:

26. ՏԱԶԻԿԱԿԱՆ ՅԵՐԳ

Հնչի՛ր, դուժա՛ր, հյուսիս յերգեր,
Հնչե՛ք, սիմե՛ր իմ զնդուն,
Արագ վաղեք, ճկուն մատներ,
Վանեք թախիծ, վանեք քուն:

Պատմեք՝ ինչպես հին աշխարհում
Դժբախտ ելինք, շղթայված,
Բայն էր միայն ազատ շնչում,
Վողջ աշխարհին տեր դառած:

Ինչպես մի որ շարքեր կազմած՝
Կովի յեկանք բայի դեմ,
Կին, տղամարդ հրացան առած,
Մեզ հետ փոքրեր թխաղեմ:

Արյուն հոսեց, հողը ներկվեց,
Բայեր յեկան անհամար:

Բոց ու կրակ վողջ խառնվեց,
Թնդաց հովիտ, դաշտ ու սար:

Բայեր յեկան հազած ատլաս,
Յեւ կովեցին ձի հեծած.
Խալաթներին դումաչ ու խաւ՝
Արյան փոշի կար նստած:

Իսկ մենք յեկանք վոտաբորիկ,
Բայց սամուհի պես դաժան,
Առանք բերդեր կուռ, անառիկ,
Դարերի դեմ անասան:

Հնչի՛ր, դուժա՛ր, ըմբոստ յերգեր,
Հնչեք, սիմե՛ր իմ զնդուն,
Արագ վաղեք, ճկուն մատներ,
Վանե՛ք թախիծ, վանե՛ք քուն:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դուքար— յերաժշտական գործիք (լարային):
2. Վանել— քչել, հեռացնել:
3. Բայ— հարուստ հողատեր:
4. Ատլաս, դումաչ, խաւ— մետաքսե կտորներ:
5. Խալաթ— յերկար փեշերով զգեստ:
6. Անառիկ— անմատչելի:
7. Սամուհ— ավաղախառն մրրիկ (անապատում):
8. Դար— հարյուր տարի:
9. Սիմ— լար:
10. Անասան— ամուր, կայուն:

Հորս կնունքով, մորս ծնունդով, վեր կացանք մի որ հինգ ու վեց հոգով, թրով-թվանքով վորսի գնացինք: Հաղին եր, Հյուղին եր, Չատին եր, Մատին եր, հայրս եր, յես եյի, գնացինք վորսի:

Սարեր, ձորեր դուզ գնացինք, վորտեղ վորս կար՝ սուս ու փուս գնացինք, վորտեղ ահ եր՝ կուզեկուզ գնացինք...

Գնացի՛նք, գնացի՛նք, շատ թե քիչ, մին ել տեսնենք յերեք լիճ, յերկուսը ցամաք, մնի մեջ ել իսկի ջուր չկա: Մին ել ըհը՛, մտիկ տանք, վոր ես անջուր լճում լողում եմ, ճչում յերեք հատ սպիտակ բաղ, յերկուսը սատկած եմ, մինն ել կենդանի չի:

— Հաղի՛, տո՛ւր հա, տո՛ւր:

Թե՛ թվանք չունեմ:

— Հյուղի՛, տո՛ւր հա, տո՛ւր:

— Յես ել չունեմ:

— Չատի՛... Մատի՛...

— Մենք ել չունենք:

— Բա ի՞նչ անենք...

— Հորս ձեռին կարճ ու յերկուսը, հաստ ու բարակ մի փետ կար. յերեսն առավ, նշան դրեց, մին ել՝ տրա՛ք, վոր կրակեց... Նա կրակեց, յես զարկեցի. վոր զարկեցի, փովեց եսպես — ամեն թեր հինգ դաղ ու կես...

— Հաղի՛, դանակ...

Թե՛ դանակ չունեմ,

— Հյուղի՛, դու...

— Յես ել չունեմ:

— Չատի՛, Մատի՛...

— Մենք ել չունենք:

— Բա ի՞նչ անենք:

Վերս ել ունի, բերան չունի:

Ես անբերան դանակը քաշեցինք: Հաղին մորթեց չկարաց. Հյուղին մորթեց, չկարաց. Չատին չկարաց, Մատին չկարաց, հերս ել չկարաց. յե՛ս քաշեցի, մորթեցի:

Մորթեցի, վեր գցեցի. բաղ մի ասիլ, մի գոմեջ ասա: Հաղին չալակեց, չկարաց. Հյուղին չալակեց, չկարաց. Չատին չկարաց, Մատին չկարաց, հերս ել չկարաց, յե՛ս չալակեցի: Շալակեցի գնացինք:

Գնացինք, գնացինք, հասանք մի տեղ, մին ել տեսնենք յերեք գեղ, յերկուսի տեղն իսկի չի յերեւում, մնումն ել իսկի մարդ չկա: Ես անչեն գյուղում, դես ման յեկանք, դեն ման յեկանք, մի տուն գտանք, մեջը յերեք պառավ, յերկուսը մեռած, մնի բերնումն ել չունչ չկա:

— Տղերք, ասինք, յեկեք բաղով փլավ անենք:

Ես անչունչ պառավը գնաց դես ման յեկավ, դեն ման յեկավ, կես բրինձ գտավ, յերեք պղինձ, յերկուսը ծակ, մինն ել իսկի տակ չունի:

Ձուրը լցրինք ես անտակ պղինձը, մեջն ածինք բաղն ու բրինձը, անկրակ յեփեցինք: Յեփեց, յեփեց, միսն ու բրինձը գնացին, մնաց ջուրը:

Վորսից յեկած սոված մարդի՛կ, վրա յեկանք, կերա՛նք, կերա՛նք, վոչ աչքերս բան տեսավ, վոչ բերաններս բան մտավ:

ՀԱՐՑԵՐ

1. Գտեք այն ստերը, վորոնցով այս գրվածքը զվարճալի յե դառնում. (որինակ՝ «յերեք լիճ — յերկուսը ցամաք, մնի մեջ ել ջուր չկար»):

2. Արտադրեցեք այս գրվածքում յեղող հակադրությունները (որինակ «կարճ ու յերկար փետ» և այլն):

3. Թվեցեք գրվածքում յեղած դեպքերը:

28. ՄԱԶԱՅ ՊԱՊՆ ՈՒ ՆԱՊԱՍՏԱԿՆԵՐԸ

Մեր արձակ յերկրում
Հարթ ու տափարակ,
Հորդ անձրեւներ են
Լինում չարունակ:

Գարունքին մի որ,
Յերբ ջուրը վարար
Իր տակն եր առել
Դաշտեր ու անտառ,

Նստեցի նա՛վակ,
Ասի՛ մի գնամ,
Վառելիք բերեմ
Ձմեռվա համար:

Տեսա ջրի մեջ
Մի փոքրիկ ցամաք,
Վորտեղ նստած են
Չորս-հինգ նապաստակ:

Ասի. «Մի՛ վախեք
Գալիս եմ ահա,
Հորդացած ջուրը
Ձեզ նեղել է, հա՞»:

Իսկ նրանք անշարժ
Ականջները ցեց,
Կպել են գետնին
Ու նայում են ինձ:

Մեկին բռնեցի,
Դրի նա՛վակում,
Մյուսները, դու տես
Թե վո՛նց են ցատկում:

Հենց վոր վերջինը
Թռավ ու նստեց,
Ջուրը բարձրացավ,
Ճամաքը պատեց:

Մին ել ի՛նչ... Հեռվից
Առաջ է դալիս
Մի կտոր դերան՝
Չորս չլդիկ վրան:

Գերանը թռկով
Նավիս կապեցի,
Ուռած ու փքված
Առաջ սահեցի:

Յերբ վոր մոտեցանք
Բանջարանոցին,
Իմ չլդիկները
Սարժեռ գծվեցին:

Նալակը անիին
Դեմ առաւ թե չե,
Մի մտիկ արա՛—
Փախչե՛լ, ի՞նչ փախչե՛լ:

Յես ել ժպտալով՝
Նալակի միջից
Ասացի ուժգին
Նըանց հետեից.

«Իմ չիլ-չղիկներ,
Դուք բարով գնաք,
Բայց ձմռան որին
Աչքիս չերևա՛ք,

Թե չե, հո գիտե՛ք—
Իմ հրացանը
Վորս ե վորոնում
Դաշտում ձմռանը»...

ԴԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հորդ— վարար:
2. Սաեել— արադ գնալ:
3. Ուժգին— ուժով:

29. Տ Ե Ր Ն Ո Ի Ծ Ա Ռ Ա Ն

(Հեֆիաթ)

1

Յերկու աղքատ ախպեր են լինում: Մտածում են՝
Ի՞նչ անեն, վո՞նց անեն, վոր իրենց տունը պահեն:
Վճռում են, վոր փոքրը տանը մնա, մեծը գնա մի

Խոնարհի ծառա մտնի, առճիկ ստանա, ուղարկի տուն՝
Փոքրը մնում է տանը, մեծը վեր է կենում, գնում մի
հարուստ մարդու մոտ ծառա մտնում:

Ժամանակ նշանակում են մինչև մին ել գարնան
կկլի ձեն ածելը: Ես հարուստը մի չլսած պայման է
դնում ծառային: Ասում է. «Մինչև են ժամանակը թե
դու բարկանաս, հազար մանեթ տուգանք տաս ինձ,
թե յես բարկանամ — յես տամ»:

— Յես վոր հազար մանեթ չունեմ, վո՞րտեղից
տամ,— ասում է ծառան:

— Վոչինչ, փոխարենն ինձ տասը տարի ձրի
կծառայես:

Տղան մին վախենում է տարորինակ պայմանից,
մին ել մտածում է, թե ի՞նչ պետք է պատահի:
Ինչ ուզում են, անեն. յես եմ ու չեմ բարկանա,
վերջացավ գնաց: Իսկ թե իրենք կբարկանան, թող
իրենք ել տուժեն իրենց դրած պայմանով:

Ասում է՝ լավ. համաձայնվում է: Պայմանը կա-
պում են, ու մտնում է ծառայության:

2

Մյուս որը վաղ տերը վեր է կացնում ծառային,
ուղարկում է արտը հնձելու.

— Գնա, ասում է, քանի լույս է, հեճի, վոր
մութն ընկնի, կգաս:

Ծառան գնում է ամբողջ որը հնձում, իրիկունը
հոգնած դալիս է տուն:

Տերը հարցնում է.

— Եղ ո՞ւր յեկար:

— Դե արևը մեր մտավ, յես ել յեկա:

— Չե, եղպես չի. յես քեզ ասել եմ՝ քանի լույս
է, պետք է հնձես: Արևը մայր մտավ, բայց տե՛ս նրա
ախպեր լուսնակը դուրս յեկավ: Սա ի՞նչ պակաս է
լույս տալիս...

— Եդ Ղո՞նց կլինի,— դարմանում ե՞ ծառան:

— Հը՛, դու արդեն բարկանում ես,— հարցնում ե տերը:

— Ձե՛, չեմ բարկանում... Յես միայն ասում եյի՝ հոգնած եմ... մի քիչ հանգստանամ,— կախադրում ե վախեցած ծառան ու գնում ե նորից հնձելու:

Հնձում ե հնձում, մինչև լուսնակը մեր ե մըտնում: Բայց լուսնակը մեր ե մտնում թե չե, դարձյալ արեգակն ե դուրս գալիս:

Ծառան ուժասպառ վեր ե ընկնում արտում:

— Վայ քո արան ել հարամ ըլնի, քո հացն ել, քո տված ոռճիկն ել,— սկսում ե հայհոյել հուսահատված:

— Հը՞, դու բարկանում ես,— կանգնում ե դըլխին հարուստը: Յերը վոր բարկանում ես, մեր պայմանը պայման ե. ել չասես, թե քեզ հետ առանց կբաժուկքի վարվեցին:

Ու պայմանի ուժով ստիպում ե ծառային կամ հազար մանեթ տուգանք տա, կամ տասը տարի ձրի ծառայի:

Ծառան մնում ե կրակի մեջ: Հազար մանեթ չուներ, վոր տար, հոգին ազատեր, տասը տարի ել ես տեսակ մարդու ծառայելն անկարելի բան եր:

Միտք ե անում, միտք, վերջը հազար մանեթի պարտամուրհակ ե տալիս հարստին, դառն ու դատարկ վերադառնում տուն:

3

Հը՛, ի՞նչ արիր,— հարցնում ե փոքր ախպերը: Ու մեծ ախպերը նստում ե, գլխին յեկածը պատմում, ինչպես վոր պատահել եր:

Բան չկա,— ասում ե փոքրը,— դարդ մի՛ անի: Դու տանը կաց, հիմի ել յե՛ս գնամ:

Վեր ե կենում, հիմի ել փոքր ախպերն ե գնում՝ ծառա մտնում ելի նույն հարուստի մոտ:

Հարուստը դարձյալ վորոշում ե մինչև դարնան կկվի ձեն ածելն ու պայման ե դնում, վոր յեթե ծառան բարկանա, հազար մանեթ տուգանք տա, կամ տասը տարի ձրի ծառայի, թե ինքը բարկանա, հազար մանեթ տա ու են որից ել ծառան ազատ ե:

— Ձե՛, եդ քիչ ե,— հակառակում ե տղան,— թե դու բարկանաս, դու ինձ յերկու հազար մանեթ տաս, թե յես բարկանամ, յես քեզ յերկու հազար մանեթ տամ, կամ քսան տարի ձրի ծառայեմ:

— Լա՛վ,— ուրախանում ե հարուստը:

Պայմանը կապում են, ու այժմ ել փոքր ախպերն ե մտնում ծառայության:

Առավոտը լուսանում ե, ես ծառան վեր չի՛ կենում տեղից: Տերը դուրս ե գնում, տուն ե գալիս, ես ծառան դեռ քնած ե:

— Ա՛յ տղա, դե վեր կաց ե՛, որը ճաշ դառավ:

— Հը՛, բարկանում ես,— գլուխը վեր ե քաշում ծառան:

— Ձե՛, չեմ բարկանում,— վախեցած պատասխանում ե տերը,— միայն ասում եմ՝ պետք ե արտը դնանք հնձելու:

— Հա՛, վոր եդ ես ասում, վոչինչ, կգնանք: Ի՞նչ ես չտապում:

Վերջապես ծառան վեր ե կենում, սկսում ե տրեխները հագնել:

Տերը դուրս ե գնում, ներս ե գալիս, սա դեռ տրեխներն ե հագնում:

— Ա՛յ տղա, դե չուտ արա, հագի, ելի՛...

— Հը՛, հո չե՞ս բարկանում:

— Ձե՛, ո՞վ ե բարկանում. յես միայն ուզում եյի առել, վոր ուշանում ենք:

— Հա՛, եղ ուրի՛շ բան ե. թե չե պայմանը պայ-
ման ե:

Մինչև ծառան տրեխները հաղնում ե, մինչև
արտն են դնում, ճաշ ե դառնում:

— Ել ի՞նչ հնձելու ժամանակն ե,— ասում ե ծա-
ռան,— տեսնում ես՝ ամենքն ել ճաշում են, մենք ել
մեր ճաշն ուտենք՝ հետո:

Նստում են՝ ճաշն ուտում: Ճաշից հետո ել ասում
ե. «Մշակ մարդ ենք, պետք ե մի քիչ քնենք, հան-
դատանա՞նք, թե չե»:

Գլուխը կոխում ե խոտերի մեջ ու քնում ե մին-
չեմ իրիկուն:

— Տո՛ վեր կաց, մթնեց, ե՛, ուրիշները հնձե-
ցին, մեր արտը մնաց. վա՛յ քո դեսը ղրկողի վիզը
կոտրվի, վա՛յ քո կերածն ել հարամ ըլի, քո արածն
ել... Ես ի՞նչ կրակի մեջ ընկա,— սկսում ե գողգո-
ռալ հուսահատված տերը:

— Հը՛, չլինի՞ թե բարկանում ես,— գլուխը վեր
ե քաշում ծառան:

— Ձե՛, ո՞վ ե բարկանում. յես ես եյի ասում,
թե մթնել ե, տուն գնալու ժամանակն ե:

— Հա՛, եղ ուրի՛շ բան ե, դնանք, թե չե հո մեք
պայմանը դիտես. վայ նրա մեղքը, ով բարկացավ:

4

Գալիս են տուն: Տեսնում են՝ հյուր ե յեկել:

Ծառային ղրկում ե, թե գնա վաճառք մորթել:

— Վո՞րը:

— Վորը պատահի:

Ծառան գնում ե:

Մի քիչ հետո լուր են բերում հարստին, թե հա-
տիր, վոր քո ծառան ամբողջ հոտը կոտորեց:

Ես հարուստը վազում ե, տեսնում՝ ճիշտ վոր՝

ինչ վոճխար ունի, բոլորը մորթել ե ծառան:

Գլխին վա՛յ ե տալիս, գոռում.

— Եղ ի՞նչ ես արել, ա՛յ անխիղճ, քո տունը
քանդվի, ինչ ի՞մ տունը քանդեցիր:

— Դու ասիր՝ «ինչ վոճխար պատահի, մորթի»,
յես ել յեկա, բոլորը պատահեցին, բոլորը մորթոտե-
ցի, ուրիշ ամիլ լրակաս ի՞նչ եմ արել,— հանդիստ
պատասխանում ե ծառան:— Բայց կարծեմ՝ դու բար-
կանո՞ւմ ես:

— Ձե՛, չե՞մ բարկանում, միայն ավազա դալիս
ե, վոր եսքան ապրանքս փչացավ:

— Լավ, վոր չես բարկանում, ելի կծառայեմ:

5

Հարուստը մտածում ե՝ ինչ անի, վոր ես ծառա-
յից ազատվի: Պայման ե կապել մինչև մին ել դար-
նան կկվի ձեն օծելը, այնինչ՝ դեռ նոր են մտել ձմե-
ռը. դեռ վո՛րտեղ են դարունն ու կկուն:

Միտք ե անում, միտք, մի հնար ե մտածում:
Պնտը տանում ե անասուն մի ծառի վրա հանում ու

սլատվիրում, Վոր «կուկու» կանչի: Ինքը դալիս, ծառային տանում ե՛ թե արի գնանք Վորսի: Հենց անտառ են մտնում թե չե, կինը ծառի վրայից կանչում ե. «կուկու՛», «կուկու՛»:

— Ըհը՛, աչքդ լույս,— ասում ե ծառային տե-
րը,— կկուն կանչեց, ժամանակդ լրացավ:

Տղեն գլխի յե ընկնում ախրոջ խորամանկությու-
նը:

— Ձե՛, — ասում ե,— ո՞վ ե լսել, Վոր տարվա ես
յեղանակին, ձմեռվա կիսին, կկուն ձեն ածի, Վոր սա
ձեն ե ածում: Յես պետք ե ես կկվին սպանեմ: Սա
ի՞նչ կկու յե:

Ասում ե ու հրացանը քաշում դեպի ծառը:

Տերը գոռալով ընկնում ե առաջը, սկսում կռվել
ու անիծել նրան ծառա բռնելու որը:

— Հը՞, չլինի՞ թե բարկանում ես...

Հա՛, ախպեր հերիք ե,— ասում ե հարուստը:
Աբի՛, ինչ տուգանք տալու յեմ, տամ, քեզանից ա-
զատվեմ. իմ դրած պայմանն ե, յես ել պետք ե տու-
ժեմ:

Եսպես Վորը ախպերը մեծ ախպոր տված պարտ-
քի թուղթը պատռում ե, հազար մանեթ տուգանքն ել
առնում ու վերադառնում ե տուն:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Տուգանք— հարկադիր վճար (իբրև պատիժ):
2. Պարտավորեալ— գրություն մի ուրիշին վճարելիք պարտքի
մասին, պարտապանի ստորագրությամբ:

30. Խ ՈՁ Ն Ո Ի Ա Գ Ռ Ա Վ Ը

Մի դարավոր կաղնու տակ
Խողը ազա՛ ու անհազ

Ենքան կաղին զխովեց,

Վոր ցած ընկավ ու փովեց:

Չարթնեց քնից ու տակից

Ծառը փորեց արմատից:

— Ի՞նչ ես անում, ա՛յ անդետ,

Խա՞ղ ես անում ծառի հետ,

Կչորանա արևից,—

Ագռավն ասավ վերևից:

— Չորանում ե՛ չորանա,

Ինձ ի՞նչ ոգուտ՝ զորանա,

Միայն կաղին ունենամ,

Ուտեմ, սլառեմ, գիրանամ:

— Այ ապերախտ կենդանի,

Ով քեզ նման վիղ ունի,

Իր կույր աչքով չի տեսնի,

Վոր կաղինը հյութալի

Լոկ այս ծառն ե ձեզ տալի,—

Ագռավն ասավ խոզուկին,

Են կախ գլուխ կուղիկին:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Անհագ— անկշտում, չկշտացող:
2. Զխովել— անկարգ կերպով ուտել:
3. Անգետ— չհասկացող, չգիտեցող:
4. Զորանալ— մեծանալ, աճել:
5. Ապերախտ— լավությունը մոռացող:

1. Ինչո՞ւ խողջ փուլեց ծառի տակ:
2. Խողջ ինչո՞ւ չեր մտածում, թե ծառը կչորանա:

31. ԼՈՒՍԱԲԱՅԻՆ.

Նորից յեկա այցելության
Գործարանի պարիսպներին,
Յերկաթակուռ այն շենքերին,
Վոր շունչ տվին իմ յերգերին:

Ահա մտա նրա չեմքով,
Ինձ վողջունեց արթուն սուլիչ,
Մեքենաներն ուրախացած՝
Արձակեցին յերկաթե ճիչ:

Իրար անցան ճախարակներ,
Ժիր փոկերն ու պտուտակներ,
Շոգեմուրճը հպարտ թնդաց
Ու վորոտաց՝ դեռ չեմ հոգնել:

Նրան խմբով ձայնակցեցին
Չարաճճի հազար մուրճեր,
Ծվլալով զրնգացին՝
Ինչպես ուրախ դեղձանիկներ:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Յերկաթակուռ— յերկաթի պես ամուր չինած:
2. Շոգեմուրճ— շոգու ուժով բանող մուրճ:
3. Փոկ— պտուղող անիվներն իրար միացնող լայն գոտի (կաշիկ):

1. Բանաստեղծն իրեն ի՞նչպես է գլուխ գործարանում:
2. Ի՞նչպիսի տրամադրությամբ է գրված այս վոտանավորը (տխուր, ուրախ, հուսահատ, գվարթ):

32. ԼՆՆԻՆԻ ՈՒՂԱՐԿԱԾ ՄԱՐԴԸ

(Կարարդական գրույց՝ Կիրովի մասին)

Չորս ձիավորներ առւ մտան: Յերեքի ուսերին
կային ծանր յափնջիներ, չորրորդը՝ գինվորական չե-
նելով եր:

Նրանց զիմավորեց մի ծերունի:

— Վո՞րտեղ է գյուղական վարչությունը,—
հարցրեց չինելավորը:

Ծերունին չորացած ձեռքը ծուլորեն մեկնեց դե-
պի գյուղի խորքը:

— Կարելի՞ չե ձիերը ձեզ մոտ թողնել, մենք կար-
միք բանակայիններ ենք:

Ծերունու աչքերում փայլեց ուրախություն. նա
քեզմեց անծանոթի ձեռքն ու ասաց.

— Համեցեք, համեցեք...

Անծանոթը—Կիրովն եր, հերոս գինվորը, ինչպես
անվանում էյին նրան Կարարդայի լեռնականները:

Սպիտակների անհամար շարքերը ձեղքելով, նա
յեկել եր լեռնականների մոտ՝ Լենինի ու Ստալինի
հանձնարարություններով: Նա յեկել եր, վոր հողն ու
արոտավայրերը հանձնի աշխատավորներին, պարտի-
զանական ջոկատներ կազմակերպի ու նրանց հանի իշ-
խանների ու կալվածատերերի դեմ:

2

Կիրովը համաչափ քայլում էր խրճիթում: Ողա-
խում հուրհրացող կրակը վոսկեզոծում էր նրա շեկ
մազերը:

Նա հանգիստ մոտեցավ ծերուկին, նստեց կող-
քին ու սկսեց հարցուփորձ անել նրա ապրուստի, բեր-
քի, հողի, լեռների ու արոտների մասին:

Ծերունին ապշել էր: Նրա յերկար կյանքի ըն-
թացքում վոչ մի քաղաքի մտերմորեն ու պարզ կեր-
պով չէր խոսել նրա հետ:

Յեւ սրտապնդված՝ նա սկսեց պատմել Կիրովին
իր գաղանազին կյանքի պատմությունը:

3

Գյուղում լուր տարածվեց՝ թռչնի պես արագ.
«Յեկել է Լենինի ուղարկած մարդը»:

Գյուղական դրասենյակը լեփ-լեցուն էր մարդ-
կանցով: Շատերը կանգնած էին փողոցում, վոր դո-
նե ափանջի մի ծայրով լսեն այն մարդու ձայնը, վո-
րին ուղարկել էր Լենինը:

Մարդիկ զինված էին արծաթապատ դաշույննե-
րով: Առաջին շարքերում, ըստ սովորության, նստած
էին ծերունիները:

Կիրովը թեթև ու վստահ առաջ անցավ մարդկանց
խիտ շարքերով, մոտեցավ սեղանին: Բոլորը վտառի
յեղան: Կիրովը ժպտաց և խնդրեց նստել: Ապա բարձ-
րացրեց աջ ձեռքը և անխոս ցույց տվեց վոսկեզոծ
չրջանակում պատից կախած՝ թաղափորի պատկերը:

Ժողովը հասկացավ՝ ինչ պետք է անել, և պատ-
կերը ձեռքից-ձեռք անցավ— դեպի դուռը: Քրքիջների
միջով Կիրովը լսեց կոտորովող չրջանակի ճարճատյու-
նը և փչրվող ապակու զրնգոցը:

Ժողովը ցանկություն հայտնեց դուրս տեղափոխ-
վել:

Տիրեց լուռություն: Կիրովն իր հայացքը դարձրեց
մարդկային հոծ շարքերին, հետ շրջեց գեղեցիկ գյու-
խը և սկսեց խոսել: Սոսում էր ջերմորեն, չեչտելով
ամեն մի բառը: Նա պատմում էր անցյալի սարսափնե-
րի մասին, պատմում էր նոր կյանքի մասին, վոր
պետք էր պայքարով ձեռք բերել: Նա հայտնեց, վոր
հեղափոխությունը ժողովրդին տվեց լեռներն ու ա-
րոտները, հողն ու նրա բնգերքը, վոր աշխատավորու-
թյունն այժմ իր բախտի տերն է և ինքն է ղեկավա-
րելու իր ազատ յերկիրը:

Գյուղը յերբեք այսպիսի ժողով չէր տեսել:

4

Կիրովը վերջացրեց, բայց դեռ չէին ցրվում:

Ծերունիները, քարշ տալով իրենց թուլացած վտա-
ները, մոտենում էին հերոս զինվորին, բռնում էին
նրա ձեռքն ու յերկար պահում, նորից ու նորից հարց-
նում հեղափոխության մասին, հողի մասին, Լենինի

մասին: Նրանք լալիս եյին ուրախությունից և գըրկում եյին Լենինի ուղարկած մարդուն:

Ամբոխը ցրվում եր: Կիրովին տանում եյին թեփանցուկ, վոր նշան եր անսովոր հարգանքի: Գյուղի ծայրին նրան սպասում եր թամբած ձին՝ մի խումբ ձիավորներով:

Կիրովը թեթև ու արագ ցատկեց ձիու մեջքին և թեքվելով՝ վորդիաբար ասում եր ծերունիներին.

— Մահվան չափ ատեցեք ստրկությունը: Կյանքի պես սիրեցեք հեղափոխությունը:

— Յերդվում ենք և կհաղթենք:

Յերեկոյեր: Գնում եյին ձիավորները, առջևից Կիրովը: Ձիավորների մեջ կային ալեհեր ծերունիներ, վորոնք չա՛տ տարիներ ե՛՛ ձի չեյին նստել, և նստեցին այս մեծ հանդիպման պատվին:

Դուրս յեկավ լուսինը: Կիրովը նայեց ժամացույցին: Կեսգիշերն անց եր, յերբ ուղեկիցները հետ դարձան:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Առվ — լեռնականների գյուղ:
2. Պարտիզան — բնակչությունից կազմված մարտական ջոկատ անվամ:
3. Քրքիչ — ուժեղ, բարձրաձայն ծիծաղ:
4. Հոծ — խիտ, շատ:
5. Ընդերք — յերկրի խորքը, ծոցը:

33. ԸՆԿԵՐ ՍՏԱԼԻՆԻ ՆՎԵՐՆԵՐԸ

Յես Ստալինաբադի շրջանի պիոներուհի յեմ: Տասներկու տարեկան եմ: Բոլոր առարկաները «գերազանց» եմ սովորում:

Դասերից հետո շատ հաճախ յես ոգնում եյի կուտնտեսականներին: Նրանց նորման՝ որական քսան կիլոգրամ բամբակ հավաքելն եր, իսկ ինձ հաջողվեց մինչև հարյուր կիլոգրամ բամբակ հավաքել որական:

Իսկ գիտե՞՞ ի՞նչպես. — յես սկսեցի յերկու ձեռքով հավաքել, մինչդեռ նրանք մի ձեռքով եյին բամբակ հավաքում: Իսկ աշխատանքի ժամանակ յես ուրիշ վոչնչով չեյի զբաղվում:

Կուտնտեսականներն սկսեցին հետևել ինձ, ինձ նման աշխատել:

Յերբ մեզ մոտ, Տաջիկստանում սկսեցին լավագույն կուտնտեսականներից պատգամավորներ ընտրել՝ Մոսկվա ուղարկելու, ինձ ևս ընտրեցին պատգամավոր:

Յե՛վ ահա, չատերի հետ յես ել յեկա կարմիր մայրաքաղաք, Մոսկվա:

Դեկտեմբերի 4-ը յես յերբեք չեմ մոռանա: Այդ ո՛րը յես տեսա ընկեր Ստալինին:

Նա բարեկց ինձ և ժպտալով հարցրեց.

— 'Հը', ի՞նչ կա, Մամլաքաթ, ի՞նչպես ես սովորում:

Յես ասացի, վոր լավ եմ սովորում. պատմում եմ ու ազահությամբ նայում ընկեր Ստալինին: Նրա նրկարները շատ անգամ եմ տեսել, իսկ այսօր տեսնում եմ իրեն, իսկական Ստալինին:

Յես ընկեր Ստալինին մի գիրք նվիրեցի:

Այդ՝ նրա գրածն եր Լենինի մասին, վոր առաջին անգամ լույս եր տեսել տալիկերեն:

Տվի ու հանկարծ հիշեցի, վոր չեմ մակագրել:

Յես ասացի.— Ընկեր Ստալին, մի բոպելով հետ տուր գիրքը. յես մոռացել եմ վրան գրել:

Ընկեր Ստալինը քաղցր ժպտաց, գիրքը հետ տվեց. յես տալիկերեն գրեցի գրքի վրա.

«Հայր Ստալին, յես լավ եմ սովորում»:

Յե՛վ ստորագրեցի:

Ընկեր Ստալինը գրկեց ինձ, համբուրեց, վերցրեց իր լուսանկարը և արագ գրեց.

«Մամլաքաթ Նախանգովային: Լավ սովորելու և աշխատելու համար: Ի. ՍՏԱԼԻՆ»:

Յե՛վ լուսանկարն ինձ տվեց:

Այդ լուսանկարն իմ կյանքում ամենասիրելի, ամենաթանկագին նվերն է: Յե՛վ յես, կարծում եմ, ամենաբախտավորն եմ: Այդ նկարը յես միշտ պահելու, պահպանելու յեմ:

Ընկեր Ստալինը մի ուրիշ նվեր ել տվեց: Նա իմ ձեռքին հաղցրեց վոսիկ ժամացույց:

Յերբ յես տուն վերադառնամ, կհավաքեմ յերեսխաներին և յերկար-յերկար կպատմեմ այս բոլորի մասին: Մանրամասն կպատմեմ ինչպես Մոսկվայում յեղա, ինչպես հանդիպեցի ընկեր Ստալինին, խոսեցի նրա հետ:

Յես միջև այժմ լավ եմ սովորել և լավ աշխատել: Իսկ այժմ ամեն լավ եմ սովորելու, ամեն լավ եմ աշխատելու:

34. ԽՆԴՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆԱԾԱՌ

Հազար հույսով, հազար լույսով,
Հազար բերքով ես դու յեկել,
Ինչքան լավն ես, ինչքան պայծառ,
Հեյ ջան, խնդության տոնածառ:

Մեր մեծ Ստալինը հարազատ
Պարգեժեց մեզ նոր կյանք ազատ,
Կյանքն ուրախ ե, կյանքը պայծառ,
Հեյ ջան, խնդության տոնածառ:

Մեր ուրախ յերգն ե զիլ հնչում,
Առվակի պես միշտ կարկաչում,
Ստալինյան արևով վառ,
Հեյ ջան, խնդության տոնածառ:

(Գրոջ պատմածից)

Իննը և կես տարեկան Վոլոդյան ընդունվեց զին-
նազինայի առաջին դասարանը: Գիմնազիայի համար
նրան յերկու ձմեռ պատրաստեցին: Մանուկ հասակից
չափազանց աշխույժ լինելով, նա ուղղակի թռչելով էր
դասի գնում: Հիշում եմ՝ աշնան մի ցուրտ առավոտ
մայրիկն ուզում էր նրա վերաբերուն հագցնել, բայց
մեկ ել տեսավ՝ Վոլոդյան չկա: Դուրս նայեց, վոր
հետ կանչի, բայց Վոլոդյան հասել էր փողոցի ան-
կյունը:

Նա հեշտությամբ ու հաճույքով էր սովորում և
չափազանց ընդունակ էր: Հայրս նրան, ինչպես և մեծ-
յեղբորս ու քրոջս, տոկունություն և ճշտապահություն
էր սովորեցնում: Հիշում եմ, վոր ուսուցիչներն ա-
սում էին, թե Վոլոդյային շատ է ոգնում այն, վոր
նա դասարանում միշտ ուշադիր լսում է դասի բա-
ցատրությունը: Իր հրաշալի ընդունակությունների
չնորհիվ նա սովորաբար դասարանում արդեն յուրաց-
նում էր արված նոր դասը, տանը միայն մի քիչ պետք
է կրկներ: Դրա համար ել յերեկոյան, յերբ մենք տե-
ղավորվում էինք մեծ սեղանի շուրջը, ընդհանուր
լույսի տակ պարապելու, Վոլոդյան արդեն իր դասե-
րը սովորած էր լինում և խոսում էր, ազմկում ու
խանդարում մեզ:

«Վոլոդյա, դադարիր»: «Մայրիկ, Վոլոդյան
խանդարում է մեզ», — ասում էինք մենք: Բայց Վո-
լոդյան ճանճրանում էր հանդիստ նստելուց և շարու-
նակում էր խաղալ ու խոսել:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Տոկունություն — դիմացկունություն:
2. Ճշտապահություն — գործը կատարել կանոնաբար և ժամա-
նակին:

1. Ինչպես էր սովորում Վոլոդյան:
2. Ինչպես է կոչվում մարդու կյանքի նկարագրությունը:

36. ԼԵՆԻՆԻ ՄՈՏ

(Ընկեր Սերգո Որջոնիկիանի իիշողություններից)

Ընկեր Ստալինն առաջարկեց ինձ գնալ Լենինի
մոտ:

Ինձ տրվեց մի բանվորի հասցե, վորն ապրում էր
Սեստրորեցկայա կայարանի մոտ: Մեծ վտանգ էր
սպառնում, յերբ յես հանձն առա այդ գործը. վախե-
նում էյի՝ հանկարծ լրտեսի հանդիպեմ, և հայտնվի
Վլադիմիր Իլյիչի տեղը:

Գիշերը հասա կայարան: Մի քիչ թափառելուց
հետո դատ այն տունը, վորտեղ ապրում էր հիշյալ
բանվորը: Այդ նույն բանվորը տանը չէր, և նրա կինն
ինձ հետ դրեց ուղեկցելու 9—10 տարեկան իր տղային:
Մենք գնացինք լճի մոտ, նստեցինք նավակ, և հաս-
նելով մյուս ափը, գնացինք թփերի միջով: Յես վո-
րչեցի, վոր ընկեր Լենինն ապրում է վորեւե ամառա-
նոցում: Հանկարծ մենք կանգ առանք հնձած խոտերի
մոտ: Տղան կանչեց ինչ-վոր մեկի անունը: Խոտի
դեղից դուրս յեկավ մի մարդ: Պարզվեց, վոր այդ
մարդը տղայի հայրն է: Բարեկցի, բացատրեցի նրան
իմ գալու նպատակը: Մտածում եմ — հիմա կտանի
ինձ Լենինի մոտ: Այդ րոպեյին մոտենում է մի մարդ
ոսփրված մորուքով և բեղերով:

Մոտեցավ բարեկց: Յես պատասխանեցի պարզ
և չոր: Այն ժամանակ նա խիեց իմ ուսին և ասաց՝
«Ընկեր Սերգո, ինձ չե՞ք ճանաչում»:

Պարզվեց, վոր դա ընկեր Լենինն էր: Նա սահմանափակ էր աշխատել, վոր չէր ճանաչվում: Յես մեծ հրճվածությամբ սեղմեցի նրա ձեռքը և սկսեցինք զրուցել:

Մի քանի բառերից հետո Իլյինն առաջարկեց ինձ ջնթրել իր հետ սև հացով և սեկյորկայով: Նրանք ուրիշ վոչինչ չունեին:

Այդ «ընթրիքից» հետո զրույցը շարունակեցինք Լենինի հետ, խոտի դեղի վրա:

Թարմ խոտը բուրրում էր, սքանչելի տաք էր: Յերկար ժամանակ յես նրան պատմում էյի, թե նրա բացակայության ժամանակ ինչ էր կատարվում քաղաքում, ինչպիսի տրամադրություններ կային բանվորների և գյուղացիների մեջ, ինչ էր կատարվում մեր կազմակերպության մեջ, Պետրոգրադի խորհրդում:

Վլադիմիր Իլյինը լսեց ինձ, մի քանի հարցեր տվեց և ասաց.

— Իշխանությունն այժմ միայն կարելի չէ վերցնել զինված ապստամբության միջոցով, և այդ կլինի վոչ ուշ սեպտեմբերին—հոկտեմբերին...

Այդ բոլորը յես լսում էյի լարված ուշադրությամբ:

Հետո Իլյինը տվեց մի քանի ցուցումներ, թե ինչպես տանել դործը:

Խոսակցությունն ընդհատվեց, վորովհետև յես հոգնած էյի և անհկատելի կերպով քնեցի:

Առավոտյան փոխանակ ժամը 6-ին վեր կենալու՝ դարձնեցի 11-ին:

Այդ ժամանակ Իլյինը պատրաստում էր մի շարք փոքրիկ հոդվածներ, նամակներ Ստալինին և ուրիշ ընկերներին: Յես վերցրի այդ բոլորը, մնաս բարեարի և գնացի:

Կա՞րգայոք մի մարդ յերկրի յերեսին, վոր լսած չլինի Կրեմլի մասին. Բայց ա՛յն, ինչ աշտեղ ուզում եմ պատմել, վոչ վոք վոչ մի տեղ յերբեք չի լրսել:

Մեկ անգամ, բահը դետնին քարշ տալով, Անցնում էր մի աղջիկ Կրեմլի բակով: Որը արև էր: Խոտն էր կանաչում, Առվակներն էյին փրփրում, կարկաչում, Յեվ յերկու փոքրիկ ճնձղուկներ սիրուն վորս էյին ճանկել— բռնել մի մրջյուն: Ճչում են, ցատկում, բարձրանում նորից, Կտցում են, հրհրում, փախչում իրարից: Իսկ մրջյունիկը մեկ ձախ ու մեկ աջ Բարի տակ մտավ ու անցավ առաջ:

Նայում ե աղջիկը, ձայնում ե, քրքրում, Կանգնել ե անխռով, բարձր ու զիլ կանչում: Դուրս յեկավ նույնպես Լենինը հանկարծ, Նայում ե, ժպտում՝ աչքը կրկնցած:

Ապա կրոացավ, չչնչաց մի բան.

— Շատ լավ վազում եմ, բայց դե ի՞նչ անեմ— Յեղբայրս հիվանդ ե, ել ո՞ւմ հետ վազեմ:

Լենինն աչք ածեց, աղջկանը նայեց,

Ապա ժպտաց ու իր ձեռքը մեկնեց:

— Վազել սիրո՞ւմ ես, դե՛, արի վազե՛նք, Ելի ուզում էր ինչ-վոր բան ասել,

Աղջիկը արդեն անցել էր առաջ,

Վազում էր բաշլըղն ուսից ցած դցած:

Ծտերը մի կողմ փախան սարսափից,

Աղջիկը ցատկում ե, ցած վազում բլրից:

Նորա հետքերով Լենինն Ե մտնում,
Աղջիկն առաջինն և դարպասին հասնում:
Կանգնել և, քրքշում, ճշում բարձրաձայն.
— Լճակների վրայով Լենինը չանցա՛վ.—
Նայեց— Լենինը մոտ և դարպասին.
Աղջկա բաշլըղը բռնել և ձեռքին,
Ժպտում և նույնպես.— Հինգ տարեկան ես,
Մական մեծից լավ վազել կարող ես,
Բաշլըղ, վերարկու յեթե չես կորցնի—
Մի տարի անց քեզ վոչ վոք չի հասնի:
Վերջացրեց, սրբեց իր դեմքից քրտինք.
— Մեծացի՛ր, դարձիր դու լավ բուլճեիկ:

Լենինը գընաց:

Կրեմլի առվի վողջ յերկարությամբ
Առվակն եր փրփրում, խոտն եր կանաչում,
Ծիտիկներն եյին ցատկում խնդությամբ,
Ուրախ, յերջանիկ աղջիկն եր անցնում:
Նրանից յերջանիկ— չկար վողջ Կրեմլում,
Նրանից յերջանիկ— չկար վողջ յերկրում:

Նորա սրվում եյին նաև այն պատճառով, վոր Ստալինը, վորն առաջին աշակերտն եր համարվում դասաւանդում, մեզնից եր:

Ստալինը բացառիկ հիշողություն ուներ: Դասատուների բացատրությունները նա հիանալի յուրացնում եր և ապա ստույգ վերարտադրում:

Նա յերբեք չեր հրաժարվում իր խոսքերից, միշտ հավատացած լինելով, վոր դրանք ճիշտ են:

Նա հիանալի պատասխանում եր, յերբ կանչում եյին գրատախտակի մոտ: Այդ ամենն ել ավելի յերգայրացնում հարուստների յերեխաներին և նրանք յուրաքանչյուր հարմար առիթով վրեժ եյին լուծում մեզնից:

Իոսիֆը գիրք չատ եր սիրում և մեզ գրավիչ կերպով պատմում եր կարդացածի մասին: Նրա պատմություններն անչափ հետաքրքիր եյին և հուզող, վորը լսելու համար հավաքվում եյին նաև հասակավորները: Իմ հորեղբայրը սովորաբար շնորհակալություն եր հայտնում Սոսոյին, և խնդրում ավելի հաճախ այցելել մեր տուն:

38. ՀԻՇՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԸՆԿԵՐ ՍՏԱԼԻՆԻ ՄԱՍԻՆ

1888 թվականին ծնողներս ինձ ամլին Գորու ծխական դպրոցը: Դասաւանդում յես նստած եյի Իոսիֆ Ջուղաշվիլու հետ մի նստարանի վրա: Յես թույլ սովորող եյի, և իմ ընկերը, Սոսոն, միշտ ուրախությամբ ոգնում եր ինձ:

Մեր դասաւանդում սովորում եյին հարուստների ու չքավորների յերեխաներ: Հարուստների յերեխաներն իրենց հեռու եյին պահում մեզնից, չքավորներինըս: Նրանց հարաբերությունները մեզ հետ աստիճանա-

Դասատու Իլուրիձեն ամեն կերպ աշխատում էր «կարել» Իոսիֆին, վորպես մեր խմբի առաջնորդի: Նա մեզ անվանում էր «աղքատների ու դժբախտների յերեխաներ»:

Մի անգամ Իլուրիձեն գրատախտակի մոտ կանչեց Իոսիֆին և հարցրեց.

— Քանի՞ վերստ ե Պետերբուրգից մինչև Պետերգոֆ:

Սոսոն ճիշտ պատասխանեց: Բայց ուսուցիչը չհամաձայնեց նրա հետ: Իսկ Սոսոն պնդում էր իր ասածի վրա և չէր զիջում:

Նրա համառությունը, իր խոսքերից հրաժարվել չցանկանալը սաստիկ զայրացրին Իլուրիձեյին: Նա սկսեց սպառնալ և պահանջել, վոր Իոսիֆը ներողություն խնդրի, բայց վերջինս հաստատակամ բնավորություն ուներ: Նա նորից մի քանի անգամ կրկնեց միևնույն բանը, հայտարարելով, վոր ինքն իրավացի է: Նրան միացան աշակերտներից մի քանիսը, և այս հանգամանքն էլ ավելի զայրացրեց ուսուցչին: Նա սկսեց գոռալ ու հայհոյել: Իոսիֆը կանգնած էր անշարժ, նրա աչքերը զայրույթից լայնացել էին...

Այդպես էլ նա չզիջեց:

Այն տարիներին Ստալինը լինում էր մեզ մոտ, գյուղում, և գյուղում յեղած Ժամանակ պարապում էր—դասեր էր տալիս գյուղացիների յերեխաներին: Նա գրքեր էր կարդում նաև հասակավորների համար, սլաամում ու բացաարում նրանց համար անհատկապես յայլ տեղերը:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բացառիկ— սովորականից դուրս, հազվագյուտ:

2. Վերաբաղրել— իմացածը պատմել, վերհիշել:
3. Դրավիչ— դուրեկան, գրավող:
4. Ստույգ— ճիշտ, իսկությամբ:
5. Հաստատակամ— հաստատ վամբի տեր:

39. ՄՏԱԼԻՆ

Մեր լեռնային աղբյուրների
կարկաչախինդ ջուրը քեզ,
Ծաղկածիծաղ բլուրների
Անմահական բույրը քեզ:

Մեր դաշտերի անծայրածիր
Մով արտերի հուրը քեզ,
Յեւ անթառամ պարտեզների
Բուրումնալի վարդը քեզ:

Մեր սրտաբուխ յերգիչների
Սիրո անհուն յերգը քեզ,
Ժողովրդիս անվերջ ուրախ
Ու բոցավառ սիրտը քեզ:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Կարկաչախինդ— ուրախ կարկաչող:
2. Մով— կապույտ:
3. Սրտաբուխ— անկեղծ, սրտից բղխած:
4. Անծայրածիր— անծայր, սահման չունեցող:
5. Բույր— անուշ հոտ:

(Յակուտացի յերեխայի պատմածը)

1

Մեր յերկիրը՝ Յակուտիան, Հյուսիսային Սա-
ռուցյալ ովկիանոսին մոտ է գտնվում, Լենա գետի
ափին։ Մեր յերկիրը մեծ է և ծածկված է խիտ ան-
տառներով (տայգա)։ Յակուտիայի տայգաներում
վայրի գաղաններ չափ կան — արջեր, սամուրյներ,
կզաքիսներ և այլն։ Շատ կան նաև սկյուռներ։

Իմ հայրը չորս տարեկան է յեղել, յերբ թոքախ-
տից մեռել է պապս։ Հայրս մնացել է իր մոր հետ,
մենակ։ Մի տարի անց մայրը կուրացել է յերկու
աչքով։ Նրանք մնացել են բարեկամների խնամքին։
Ամբողջ տարին սպասով են կերակրվել — մի բուռ
ալյուր, յերբեմն ել ծառի մանրած կեղև։

Մեր չըջանում միայն մի դպրոց է յեղել, այն ել
մեր դյուղում։ Իննսուն կիլոմետր տարածության վրա
սերիչ դպրոց չի յեղել։ Դպրոցում սովորում եյին
միայն տասնչորս յերեխա։

Դպրոցը գտնվում եր մի փոքր, մութ խրճիթում։
Պատուհաններին ապակու փոխարեն սառույց եր դը-
րած։ Մութն ընկնելիս մոմեր եյին վառում։

Որական չորս անգամ ուսուցչուհին հավաքում եր
աչակերտներին, կանգնեցնում եր սրբապատկերի տ-
ռաջ ու ստիպում ուսանողներն աղոթքներ ասել։ Ով վատ
եր աղոթում, նրան ստիպում եր չոքել սուր փայտերի
վրա։

Չորս տարվա ընթացքում հայրս սովորել եր մի-
այն այբուբենն ու ուսական չորս աղոթք։

Հայրս այնուհետև ծառայության է մտնում մի
հարուստ վաճառականի մոտ, հետո արդյունաբերող
փորսրդների հետ գնում է բևեռային գոտում ծառա-

նելու։ Այդ աշխատանքներին գնացողներից յուրաքան-
չյուրի մեջքին յերեք հատ տախտակ եյին կապում՝
մահվան դեպքում դադաղ շինելու համար։

1919 թ. հայրս վերադարձավ։ Այդ ժամանակ Յա-
կուտիում բանվորներն արդեն տապալել եյին սպի-
տակ գեներալ Կոլչակի լուծը։

Դեռ յերկար ժամանակ տեղական կուլակներն ու
վաճառականները կովում եյին Խորհրդային իշխանու-
թյան դեմ։ Նրանց ոգնում եյին սպիտակ գեներալ-
ները։ Իմ հորը նշանակեցին կարմիր ջոկատի պետ։

Այսպես եր պատմում հայրս։

2

Այժմ յես ձեզ կպատմեմ, յերեխաներ, թե ի՞նչ-
պես եմ ապրում։ Իմ անունն է — Իլյա։ Տասներկու
տարեկան եմ։ Պիոներ եմ։ Ութ տարեկան եյի, յերբ
դպրոց մտա։ Մեր չըջանում այժմ տասնվեց դպրոց
կա։ Յակուտիայում այժմ բոլոր յերեխաները սովո-
րում են։ Դպրոցը նոր է, լուսավոր, դասարաններում
և միջանցքներում ծաղկամաններ կան։ Ամենից շատ
յես սիրում եմ ուսանելն և ֆիզկուլտուրա։

Արդեն մի տարի յե՝ Մոսկվայումն եմ։ Հայրս ու-
սանող է։ Այս ձմեռ նա վերջացնում է ուսումը, և
մենք Յակուտիա կվերադառնանք։ Յես չնտպում եմ
չուտով իմ ընկերներին տեսնելու։

Յես նրանց կպատմեմ Լենինի դամբարանի, Հե-
ղափոխության թանգարանի մասին։ Կպատմեմ մետ-
րոյի մասին։ Ինչպե՞ս գեղեցիկ է ու հետաքրքրու-
կան, ինչպե՞ս են գնում-դալիս գետնի տակ գնացք-
ները։ Կպատմեմ կենդանաբանական այգու մասին։
Ամենից շատ ինձ դուր յեկան փիղն ու կապիկները։
Այս ամառ յես հանգստացա Մոսկվայի մոտի պիոներ-
բական ճամբարներից մեկում։

Հաճախ Վիճում եմ մայրիկիս հետ, թե յես ի՞նչ եմ դառնալու, յերբ մեծանամ: Մայրիկս ուզում է, Վոր յես բժիշկ դառնամ:

— Մեր ժողովրդին բժիշկներ են պետք,—ասում է նա:

Իսկ յես ուզում եմ... ողաչու դառնալ:

Յերբ հայրիկս պատմում է իր սարսափելի ծանր անցյալի մասին, տխրում եմ, իսկ նա ինձ սիրտ է տալիս:

— Այժմ այդ բոլորն անցել է, հիմա մեր ժողովուրդը գոհ է, ունեոր. խեղճեր ու տգետներ ել չըկան. Յակուտիան ծաղկում է, դուք բոլորդ կմեծանաք և կողներ ժողովրդին:

Յես գիտեմ, Վոր Պորհրդային իշխանությունը փրկեց մեզ կորստից. յես գիտեմ, Վոր Յակուտիան ծաղկում է ընկեր Ստալինի հոգատարության շնորհիվ:

Ահա թե ինչո՞ւ յես անչափ սիրում եմ ընկեր Ստալինին:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Սամույր, կգափա— թանկարժեք մորթով կենդանիներ:
2. Բևեռ— յերկրագնդի հյուսիսային (այս դեպքում) ամենահեռավոր կետը ցուրտ դոտում:
3. Դամբարան— գերեզման:
4. Մեմորա (մեարդպոլիտեն)— ստորերկրյա երեկտրական յերկաթուղի:

41. ԱՐԻ ԳԱՐՈՒՆ...

Արի՛, դարուն, սիրո՛ւն դարուն,
Թող կանաչեն մեր մարգեր,
Գեղեցկանա դաշտ դարդարուն
Հնչեն թռչնոց քաղցր յերգեր:

Արի՛, թմրած գյուղն աղատիր,
Իր ձմեռվան կապանքից.
Թող վառ ծաղկունք մեզ սիրալիլ
Ժպտան բլրի դադաթից:

Արի՛ և բե՛ր դու մեզ համար
Ծիծեռնակ ու ճնճղուկներ,
Յեվ հովտի մեջ զվարթ, կայտառ
Թող վազվզեն դառնուկներ:

42. ԱՌԱՋԻՆ ԹՈՒՉԲԸ

Ոգոստոսի յերեքին յես յեկա աերողրոմ ու համարյա հույս չունեյի, Վոր այդ ոըը պիտի թռչեմ: Սերողրոմի ճանապարհին մեր ավտոբուսը փչացավ: Յես ուշացա:

Վաղում եմ աերողրոմով ու մտածում՝ «ավստ՛ս, իչպե՞ս ուզում եմ թռչել...»

Արևը մայր եր մտնում, իսկ յերեկոյան սովորաբար քամին խաղաղվում է: Նայեցի. իմ պարաշյուտը բերված է: Դիմում եմ Մոշկովսկուն:

— Ընկեր պետ, յես այսօր պիտի թռչե՞մ:

— Այո՛:

Չտեսնված ուրախություն պատեց ինձ: Վերջապե՛ս: Յեվ Վոր ամենից կարևորն է, շատ հանդիստ եյի զգում ինձ: Իմ չորս կողմը դիտողներին բազմու-

թյուն համաքվեց: Աղջկա առաջին թռիչքն այն ժամ
մանակ արտակարգ բան եր համարվում:

Մոչկովսկին ասում է.

— Հագե՛ք կոմբինեզոնը:

Հրահանգչին նա հրամայեց.

— Ոգնեցե՛ք պարաշյուտը հագնելու և ստուգե-
ցեք:

Համաքվածները բարեսրտորեն սրախոսում ու
հարցնում էին.

— Իսկ դուք չե՞ք վախենում:

Յես վախ չէի զգում, բայց ուրախության
հուզմունքից արագացել եր սրտիս խփոցը:

Բոլորն ինձ են նայում, իսկ յես մտածում եմ
«Իսկույն յես ձեզ ցույց կտամ»:

Մոտեցավ Մոչկովսկին: Յես հարցնում եմ.

— Դո՞ւք պետք է ինձ տանեք:

— Իսկ դուք այդպե՞ս եք ցանկանում:

— Իհա՛րկե:

Յես նրան շատ եյի հարգում ու հավատում: Նրա
հետ յես ինձ շատ վստահ եյի զգում:

Դեպի սավառնակի կողմը գնալիս ճանապարհին
նա ամբողջ ժամանակ կատակում և ուրախ զրուցում
եր:

Նստեցինք սավառնակը:

— Պատրաստ եք,— հարցրեց Մոչկովսկին:

— Պատրաստ եմ:

Նա ինձ նորից նախազգուշացրեց.

— Յեթե սավառնակի թևի վրա վատ կղգաք,
անհանգստություն կամ անվստահություն կնկատեք—
վո՛չ մի դեպքում չթռչեք: Հետ կդառնաք կաբինը:
Դրանում վոչ մի ամոթ բան չկա:

— Այո՛, այո՛, լա՛վ, լա՛վ...

Բայց մտքումս վորոշել եմ, վոր վոչ մի դեպքում
հետ չեմ դառնա: Տասյան արդեն թռչում է, կթռչեմ
և յես:

Յերբ պոկվեցինք գետնից, իմ մտքերը կենտրո-
նացան մի բանի վրա: Յես կարող եյի մտածել միայն
թռիչքի մասին: Ժամանակ առ-ժամանակ նայում եյի
Մոչկովսկուն: Նա ժպտում եր ինձ: Ժպիտը շատ եր
վողեորում:

Նայեցի ներքև: Գետինն ինձ յերևաց հեռու, և
ինձ այնպես եր թվում, վոր թռչելու յեմ վոչ թե գե-
տին, այլ դեպի ողը, տարածության մեջ: Յես նա-
յեցի արտիմետրին: Վեցհարյուր մետրի վրա յենք:
Դա ամենից լարված վայրկյանն է: Հայելու մեջ նա-
յում եմ Մոչկովսկուն: Նա ցույց է տալիս սավառնակի
թևը: Յես բարձրացա: Այդ վայրկյանին չքացավ
վորջ հուզմունքս:

Սավառնակի թևի վրա յելա շատ հեշտությամբ:
Քամին այնքան ուժեղ չե, ինչպես սկզբից թվում եր:
Սավառնակը գնում է վոչ մեծ արագությամբ: Մոչ-
կովսկին ձայն է տալիս.

— Ի՞նչպես եք զգում:

— Լավ:

— Պատրաստվեցե՛ք:

Բռնեցի ողակը: Պատրաստվեցի:

Այդ վայրկյանին յես շատ հանգիստ եյի. չէի
մտածում նույնիսկ այն մասին, վոր պիտի թռչեմ ու
միայն լարված սպասում եյի հրամանին:

Մոչկովսկին մի անգամ ևս նայեց իմ կողմը...

— Գնացե՛ք:

Նա հրամայեց թե չե, յես թողի ձախ ձեռքս և
անմիջապես ցատկեցի: Թվաց, թե—քամին ինձ վերց-
րեց ու տարավ:

Նոր եյի կտրվել սավառնակից, քաշում եմ ողա-
կը, ցնցում ե, և պարաշյուտը բացված է:

Նայեցի վերև: Տեսա խայտաբղետ վառ գմբեթ:

Բերկրալի յե, անդորրություն. հանդարտ ճոճվում եմ:
Ծագում ե առաջին միտքը. «ինչո՞ւ չեմ իջնում»:
Թվում ե, թե կանգ եմ առել: Նայում եմ գետնին—
հեռու յե: Նայում եմ չորս կողմը: Տեսնում եմ սա-
վառնակը: Պատում ե դուրեկան հպարտության ինչ-
վոր զգացում—ի՞նչ լավ ե, վոր չհրաժարվեցի: Յես
խելույն մտածեցի, վոր թուչելը վոչ միայն սարսափե-
լի չե, այլ, ընդհակառակը, նույնիսկ հաճելի յե:

Գետինը մոտ ե: Ելի մի քանի վայրկյան... Ար-
դեն յերկրի վրա յեմ:

Մոտ վազեցին մարդիկ: Հավաքեցին պարաշյու-
տը: Յես վոչ մեկին թույլ չտվի տանելու, այլ ինքս
չալակեցի: Մոտեցավ հրահանգիչը, շնորհավորեց ինձ
ու վերցրեց պարաշյուտը:

Հետո մոտեցավ Մուշկովսկին: Նա ինձ վոչինչ չա-
սաց, բայց յես տեսնում եմ, վոր ամեն ինչ կարգին
ե:

— Ինչպե՞ս եր, դուր յեկա՞մ:

— Շա՛տ:

Ցանկացա նորից թուչել: Իհարկե թույլ չտվին:

Ստացա պարաշյուտիստի կրծքանշանը:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Աերդարում— սավառնակների թուչելու և իջնելու հրապարակ (դաշտ):
2. Արտակարգ— անսովոր:
3. Կամրիմեզոմ— ամբողջական գրեթե, վոր հաջնում են արտա-
դրության մեջ, ողաչունները և այլն:
4. Կարիմ— փոքր առանձնասեյակ, խցիկ (սավառնակի):
5. Անիթակամ— վոչ իրական, գոյություն չունեցող:
6. Ալտիմետր— բարձրությունը չափող գործիք (բարձրաչափ):
7. Խայտաբոտ— գույնգույն, նախշուն:
8. Բերկրալի— հաճելի, դուրեկան:
9. Անդորրություն— հանգստություն, լուրթյուն:

ՀԱՐՑԵՐ

1. Ուրիշ վո՞ր կին ողաչունների մասին եք լսել:
2. Ի՞նչ նշանավոր թուչք կատարեցին Գրիգորուբովան,
Ռասկովան և Ռսիպենկոն 1938 թ.:

43. ԸՆԿԵՐ ՍԵՐԳՈՅԻ ՆՎԵՐԸ

Յես դեռ յոթ տարեկան եյի, վոր սկսեցի ելեկ-
տրականությամբ հետաքրքրվել. կոճեք, մարտկոցներ
եյի հավաքում, ելեկտրական զանգ, հեռախոս եյի
սարքում...

Յերբ մենք ընտանիքով փոխադրվեցինք տրակտո-
րի գործարան, վորոչեցի՝ ելեկտրական ավտո կառու-
ցել, բայց այնպիսին, վոր կարողանար 18 ժամ ան-
ընդհատ աշխատել. միայն թե հարմար ելեկտրական
մոտոր և գործիքներ չունեյի: Շատ մտածեցի, թե
ոգնության համար ում գրիմեմ և վորոչեցի. պետք ե
նամակ դրել ընկեր Որշոնիկիձեյին:

Վոչ վոքի բան չասացի: Նստեցի, սկսեցի գծա-
դրել և պատրաստեցի այն, ինչ վոր պետք եր: Հետո
գրեցի նամակումս, վոր ուզում եմ ելեկտրական ավտո
չինել, բայց մոտոր և գործիքներ չունեմ:

Նամակս ծրարեցի և հասցեն գրեցի:

Մոսկվա, կրեմլ, ընկեր Որշոնիկիձեյին:

Մի ամիս անցավ. ստուգումների չրջանն եր.
Թվաբանությունից ստուգում ունեյի, յեռանդով պա-
րապում եյի, բացի թվաբանությունից ուրիշ բանով
չեյի զբաղվում:

Մի որ հանկարծ դպրոցի դիրեկտորը կանչում ե
ինձ. «ինչ ե պատահել»,—մտածում եմ. «չե՞ վոր
վոչ մի անկարգ բան չեմ արել»:

Յերբ ներս մտա դիրեկտորի սենյակը, նա առա-

Պարկեց ինձ դասարանի ղեկավարի հետ միասին գնալ
արակտորի գործարանը:

Գնացինք. մեզ ընդունեց գործարանի ղերեկտորը:

— Այդ դո՞ւ յես պիտո՞ւներ Սուսլովը, — հարցրեց նա:

— Այո՛... յես եմ, — պատասխանեցի:

— Ընկեր Որջոնիկի՞ձեյին նամակ գրե՞լ ես:

— Գրել եմ:

Պարզվեց, վոր նամակս ստացել էն և գծադրերիս
ծանոթացել: Յերբ մեր գործարանի ղերեկտորը գոր-
ծով Մոսկվա յե գնում և ներկայանում ընկեր Որջոնի-
կի՞ձեյին, նա պատմում է ղերեկտորին:

— Պիտո՞ւներ Սուսլովը հետաքրքրվում է ելեկտրա-
կանությամբ, կանչիր մոտդ, ծանոթացիր և ոգնիր
նրան:

Դիրեկտորն ինձ մի հիանալի փոքրիկ, գեղեցիկ
մոտոր սվեց: Մոտորի վրա մի թիթեղ եր կպրած և
վրան գրված.

Վոլոդյա Սուսլովին:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մոտոր — շարժիչ մեքենա:

2. Թիթեղ — յերկաթե բարակ թերթ:

44. ՎՈՍԿԻ ԶԿՆԻԿ

1

Մի ծերուկ ձկնորս և իր պառավ կին
Բնակվում էյին մեծ ծովի ափին:

Ծերը գնում եր, ձուկ բռնում ծովից:

Պառավն ել տանը թել մանում բրդից:

Այսպես միասին՝ մի հին գետնատան
Յերեսուներեք տարի ապրեցան:

Ահա մեկ որ ել ծերը գնաց ծով,
Վոր ձուկը վորսա իր մաշված ցանցով:

Նա ուրախ-ուրախ ցանցը ծով ձգեց,

Առաջին անգամ միայն տիղմ հանեց:

Քերկորդ անգամը ցանցը ձգեց ծով —

Ցանցը դուրս յեկավ ծովային խոտով:

Իսկ յերրորդ անգամ վոր ցանցը ձգեց,

Չես կարող ասել, թե ի՞նչ դուրս հանեց:

Նա բերավ իր հետ մի վոսկի ձկնիկ,

Չկանց արջայի դուստրը գեղեցիկ:

Ծերի ցանցն ընկավ իբրե խեղճ գերի

Վոսկի աղջիկը ձուկ-թագավորի:

Խեղճ վոսկի ձկնիկ, ինչպե՞ս է խնդրում,

Մարդկային լեզվով ծերին աղաչում:

«Թո՛ղ ինձ, թո՛ղ, ծերո՛ւկ, թո՛ղ ինձ անվտանգ,

Քեզ կվճարեմ թանկագին փրկանք:

Ինչ սիրտդ ուզե, ինչ վոր կամենաս,

Ուղիղ եմ ասում, ինձնից կստանաս»:

Վախեցավ ծերը, մնաց զարմացած:

Նա այնքան տարի ձկնորս եր յեղած,

Բայց ձկան մասին յերբեք չեր լսել,

Թե նա մարդու պես կարող է խոսել:

«Գնա՛, ապրիր դու, — ասաց ծերունին, —

Ինձ չի հարկավոր փրկանք թանկագին:

Գնա՛ քեզ համար դու ծիրանի ծով

Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»:

2

Այս դեպքից հետո ծերը տուն դարձավ,

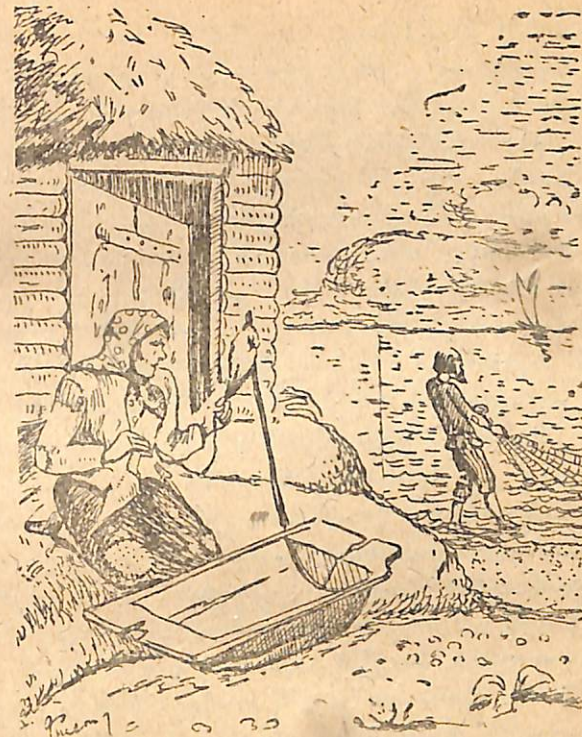
Պատմեց պառավին, թե ինչ բան տեսավ:

«Այսոր յես ծովից, գիտե՞ս ինչ, ա՛՛ կնիկ,
Բռնեցի հանկարծ մի վոսկի ձկնիկ»:

Վոսկի յեմ ասում, և Վոչ քո գիտցած.
Այսպիսի հրաշք վոչ վոք չի տեսած:
Նա խոսել զիտեր ուղիղ մեր լեզվով,
Աղաչանք արավ, վոր յետ ձգեմ ծով».
«Թո՛ղ—ասաց, խնդրեմ, թո՛ղ ինձ անվտանգ,
Բեզ կվճարեմ թանկագին փրկանք»:
Բայց յես վոչ մի բան չպահանջեցի,
«Վոչինչ չեմ ուզում, գնա՛, — ասացի.
Գնա՛ քեզ համար դու ծիրանի ծով
Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»...

Պառավը յերբ վոր այս բանը լսեց՝
Խեղճ ալևորին շատ հանդիմանեց,
Թե ինչո՞ւ ձկնից փրկանք չի ուզել,
Ու այնպես ձրի յետ ծովն ե ձգել:
«Ա՛յ հիմար, անմիտ, — հայհոյեց ծերին, —
Գոնե կասեյիր դու վոսկի ձկնին.
«Մի նոր տաշտակ տուր, տանեմ իմ կնկան,
Մերը կոտրած ե, ել չե պետքական»...

Դարձավ ծերունին, ծովի ափ գնաց,
(Տեսավ նա ծովը մեղմիկ ծածանված).
Սկսեց կանչել վոսկի ձկնիկին,
Զուկը լողալով մոտեցավ ծերին.
«Ի՞նչ ես կամենում, ծերուկ», — հարցրեց.
Ծերը գլուխ տվավ ու պատասխանեց.
«Վողորժած լինիս, թագուհի ձկնիկ,
Ինձ նախատում ե իմ պառավ կնիկ,
Հանգիստ չի թողնում խեղճ ալևորիս,
Վրաս մրթմրթում, ուշունց ե տալիս.
Մի նոր տաշտակ ե հարկսովոր իրան,
Մերը կոտրած ե, ել չե պետքական»...
Վոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.
Գնա՛ համարձակ, մի՛ տխրիր, — ասաց, —
Թող քո պառավը շատ չնեղանա.
Այսօր նա մի նոր տաշտակ կունենա»...

3

Յետ դարձավ ծերը դեպի իր տնակ,
Տեսավ կնկա մոտ մի սիրուն տաշտակ.
Բայց կինը գոհ չեր. նա այս անգամ ել
Սկսեց ծերին սաստիկ նախատել.
«Դնացիր, անխելք, տաշտակ ուղեցիր,
Ինչո՞ւ մի ուրիշ բան չխնդրեցիր,
Յետ գնա չուտով անմիտ, անասուն,
Գլուխ տուր նրան և ուզիր մի տուն»...
Ծերունին դարձավ, ծովի ափ գնաց.
(Այս անգամ տեսավ ծովը պղտորված).
Սկսեց կանչել վոսկի ձկնիկին.

Ձուկը լողալով մոտեցաւ ծերին.

«Ի՞նչ ես կամենում, ծերուկ,— հարցրեց:
Ծերը գլուխ տվաւ ու պատասխանեց.

«Վողորմած լինիս, թագուհի ձկնիկ.

Ինչ շատ նախատեց իմ պառավ կնիկ.

Խեղճ ալեորիս հանգիստ չի թողնում,
Հիմա ել կատղել, մեկ տուն ե ուզում»...

Վոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.

«Գնա՛ համարձակ, մի՛ տխրիր,— ասաց.—

Թող լինի այնպես, ինչպես կամենաք.

Դուք ձեր ցանկացած տունն ել կունենաք»...

Ծերը յետ դարձաւ կրկին դեպի տուն.

Ել նա չգտաւ իր հին գետնատուն.

Մի նոր տուն տեսաւ լուսամուտներով,

հտուրից հանած ծխահաններով,

Պատ ու վառարան մաքուր սվաղած,

հրով ու կալնով սպիտակացրած,

Վարպետի տաշած կաղնի տախտակից

Մեծ դուռն եր կախած լայն բակի կողմից:

Պատուհանի տակ կիներն ուռած նստել,

Իր չարությունից ուզում ե տրաքել.

Ի՛նչ անե՞ք ասես աշխարհքիս տակին,

Բոլորն ել թափեց խեղճ մարդի գլխին.

Վերջը, յերբ փոքր ինչ բարկությունն իջաւ՝

Մոռթը կախած՝ ծերունուն դարձաւ.

«Անշնորհք ծերուկ, տնա՛կ ուղեցիր,

Յերեւի քո մեջ մե՛ծ բան կարծեցիր,

Յե՛տ դարձիր, անխելք, յե՛տ դարձիր, գնա՛,

Վոսկի ձկնիկին իմ կողմից ասա՛,

Վոր ել չեմ ուզում մնալ գեղջուկ կին,

Ուզում եմ լինել գերազնիւ տիկին»...

Ծերունին դարձյալ ծովի ափ գնաց.

(Այս անգամ տեսաւ ծովը վրդովված).

Սկսեց կանչել վոսկի ձկնիկին.

Ձուկը լողալով մոտեցաւ ծերին.

«Ի՞նչ ես կամենում, ծերուկ»,— հարցրեց:

Ծերը գլուխ տվաւ ու պատասխանեց.

«Վողորմա՛ծ լինիս, թագուհի ձկնիկ,

Հանգիստ չի տալիս ինձ իմ չար կնիկ,

Ել չի կամենում մնալ գեղջուկ կին,

Ուզում ե լինել գերազնիւ տիկին.

Չգիտեմ՝ գլուխն ի՞նչ քամի մտաւ,

Վոր գեղջկությունից հանկարծ ձաճրացաւ»...

Վոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.

«Գնա՛ դու հանգիստ, մի՛ տխրիր,— ասաց.

Թող քո պառավը հենց այսօրվանից

Ազատ համարվի իր գեղջկությունից»...

Յետ դարձաւ ծերը, և ինչ ե տեսնում.

(Կարծես ցնորք ե աչքին յերևում).

Մի տուն հոյակապ, վերնասրահում

Պառավն ե կանգնած ինչպես նոր խանում.

Հագին սամուրե բաճկոնակ սիրուն,

Գլխին դիպակե չարդաթ գույնգգույն,

Վիզր զարդարած մարդարիտներով,

Մատերին մատնիք անգին քարերով.

Մաշիկներն՝ ինչպես կաս—կարմիր վորդան,

Մյուս հագուստներն ել մետաքս պատվական.

Ծառաներ ունի մի քանի տասնյակ,

Բոլորն ել իրեն հլու հպատակ:

Մարդուն վոր տեսաւ, պառավը կատղեց,

Խեղճ ծառաներին ծեծել սկսեց.

(Յերեւի ուղեց ցույց տալ ծերուկին,

Վոր հիմա ինքն ե գերազնիւ տիկին):

Հայհոյանք թափեց ամենքի վրա,
Տեղի-անտեղի քոթկեց անխնա,
Մեկի մազերից բռնեց, քաշքշեց,
Մյուսին մի լավ ապտակներ զարկեց:

Ծերը մոտեցավ դողդող քայլերով,
Ասաց պառավին՝ խոր գլուխ տալով.
Քեթրո՞ւմ գերազնիվ խանում-խաթունիս,
Հիմա խոմ դո՞ւ ես, հանգիստ կլինիս»...

Պառավ տիկինը այնպես բղավեց,
Վոր խեղճ ծերունու լեղին պատուվեց.
Նրան հրամայեց, վոր խսկույն զնա,
Դոմն ավլի, քերե ու այնտեղ մնա:

5

Մեկ-յերկու չարաթ հաղիվ անց կացավ՝
Պառավ խանումը նորից կատաղեցավ.
«Ծուտ կանես, կերթաս,— ասում է մարդին,—
Ու իմ կողմից դու կասես ձկնիկին,
Վոր ել չեմ ուզում տիկնուլթյուն անել,
Սղում եմ ազատ թագուհի լինել»...

Այս խոսքի վրա ծերունին սոսկաց
Յեւ աղաչելով պառավին ասաց.

«Դժվե՞լ ես, ա՛լ կնիկ, յես չեմ հասկանում,
Արդյոք դու գիտե՞ս՝ ինչ ես ցանկանում.
Մեկ նայի՛ր վրադ, շենք ու շնորհքիդ.
Լրբան լեզվիդ, ծուռ ու մուռ քայլերիդ.
Մխր ի՞նչ ունես թաղուհու վայել,
Վոր խելքիդ այդպես քամի յե փշել.
Մրի, լսիր ինձ, մի՛ սնիր այդպես,
Սմբողջ աշխարհին կծիծաղացնես»...
Ել համբերեց մեր պառավ տատը,
Վոր վերջացներ մարդն իր խրատը.
Նա այնպես գոռաց, այնպես վորոտաց,
Վոր ամբողջ տունը հիմնովին թնդաց.
«Ինչպե՛ս թե այդպե՛ս, հանդուգն ստահակ»,—
Դոչեց ու դարկեց մի ուժգին ապտակ.—
«Համարձակվո՞ւմ ես, գռհհի՛կ անգետ,
Վիճել ինձ նման աղնիվ տիկնոջ հետ.
Քեզ հրամայում եմ պատվավոր խոսքով,
Վոր խսկույն զնաս քո հոժար կամքով,
Յեթե վոչ՝ ահա ժողովված կշտիդ՝
Սրանք կտանեն խփելով վզիդ»:

Ծերունին դարձյալ ծովի ափ գնաց.
(Այս անգամ տեսավ ծովի սևացած).
Մկսեց կանչել վոսկի ձկնիկին.
Զուկը լողալով մոտեցավ ծերին.

«Ինչ ես կամենում, ծերո՞ւվ»,— հարցրեց
Ծերը գլուխ տվավ ու պատասխանեց.

«Վողորմա՛ծ լինիս, թագուհի ձկնիկ,
Շլի յե կռվում իմ պառավ կնիկ.
Ների՛ր ինձ, խնդրեմ, յես ամաչում եմ,
Վոր չար պառավիս նոր ուզածն ասեմ.
Բայց վո՞ր ջուրն ընկնեմ, հանգիստ չի թողնում.
Կրակն է գցել, այրում, խորովում.
«Գնա՛»,— ասում է,— ա՛խ, նզովյա՛լ կլին—
Ծո՛ւտ զնա, ասա՛, վոսկի ձկնիկին,

Վոր ել չեմ ուզում տիկնություն անել,
 Ուզում եմ ազատ թագուհի լինել»...
 Վոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.
 «Դնա՛ դու հանգիստ, մի՛ տխրիր,— ասաց—
 Թող քո պառավի ուզածը լինի,
 Թող զնա դառնա ազատ թագուհի»:

6

Ո՞վ կարե պատմել, թե ծերն ինչ տեսավ,
 Յերբ ձկան մոտից տուն վերադարձավ.
 Ել ի՞նչ տուն, ինչ բան. դու արքայական
 Ապարանք ասա, կամ հսկայական
 Մեծ-մեծ պալատներ շարեշար կանգնած,
 Բարձր բուրգերով չորս կողմը պատած.
 Շքեղ դահլիճներ, անթիվ սենյակներ,
 Մարդ կշշկվեր, յեթե մեջն ընկներ:
 Ծերը բարձրացավ մարմար սանդուխքով,
 Մի դահլիճ մտավ մեծ պատկառանքով.
 Առջևը բացվեց մի նոր տեսարան,
 Յերբ այդտեղ դտավ իր պառավ կնկան.—
 Նա հիմա ազատ թագուհի դառած՝
 Առք ու փառք ճաշի յե նստած.
 Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բեգեր
 Վոտքի յեն կանգնած վորպես ծառաներ
 Թագուհու համար գինի յեն ածում
 Յել ահ ու դողով աչք-ունքին նայում:
 Շեմքում կանգնել են ահեղ զինվորներ,
 Ուսերին բռնած կացնաձև սրեր:
 Մենակ պառավն եր սեղանին բաղմել.
 Ո՞վ կհանդգներ նրա հետ նստել.
 Բայց կերակուրներն աչնքան շատ եյին,
 Վոր հարյուր հոգի կկշտացնեյին.
 Յել քանի՛ տեսակ անծանոթ բաներ,
 Ի՞նչ անուշեղեն, ի՞նչ տապականեր...

Պառավն ուտում եր մեծ ախորժակով
 Ու գինին դարակում լիքը բաժակով.
 Վերջն ել մեղրահաց կերավ բավական,
 Վոր քաղցրացնե չրթունք ու բերան:
 Ծերն այս տեսնելով՝ մնաց չփոթված,
 Ընկավ պառավի վոտքերն ու ասաց.
 «Բարո՛վ քեզ, բարո՛վ, ահեղ թագուհի,
 Քո մեծությունը հավիտյան լինի»:
 Այս խոսքից հետո կամաց շշնջաց
 Ու փափալով պառավին ասաց.
 «Հիմա վոր բախտի վերին ծայրումն ես,
 Խո՞ւս բավակա՞ն ես, ա՛ կնիկ, ի՞նչ կասես»...
 Թագուհի դառած պառավն այս անգամ
 Մարդի յերեսին չնայեց անգամ.
 Հրաման մրմռաց նա քթի տակին,
 Վոր դուրս վռնդեն մեր անկոչ հյուրին:
 Հենց վոր լավեցավ թագուհու հրաման՝
 Հնազանդ յերևալ ամենքն ուղեցան.
 Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բեգեր,
 Ինչպես վորսորդի արնախում շներ,
 Խփելով ծերի շնքակոթին,
 Շքեղ դահլիճից դուրս վռնդեցին.
 Շեմքումը կանգնած պահապաններն ել
 Գիշատիչ ճանկերն եյին պատրաստել.
 Վրա վաղեցին ամենքը մեկեն
 Ու քիչ մնաց, վոր խեղճին պլոկեն:
 Ինչպես վոր յեղավ՝ մի կերպ դուրս պրծավ,
 Դուրսն ել ամբոխի ծաղրի տակն ընկավ,
 Վոր կարծես նրան լինեք սպասում
 Անձրևի տակին, ցեսոտ փողոցում.
 «Ա՛յ թե լավ արին, ծերո՛ւկ դու անդետ,
 Ո՞ւմ հետ ես մեկնում անճոռնի վոտներդ.
 Թող այդ քեզ համար լինի լավ խրատ,
 Վոր ել չցանես մանր կտավհատ»...

Այս դեպքից հետո շատ ուրեր չանցան,
Պառավի այծերն ելի մոտ յեկան.
Ուղարկում ե նա իր իշխաններին,
Վոր գտնեն, բերեն արտաքսված ծերին:
Յեկավ ծերունին: Պառավն սկսեց.
«Դու պետք ե գնաս ձկան մոտ,— ասեց.—
Կեր լաս, խոր գլուխ կտաս դու նրան,
Ու իմ փափագս կհայտնես իրան.
Կասես՝ չեմ ուզում մնալ Թագուհի,
Ուզում եմ լինել ծովի տիրուհի,
Ուզում եմ Ուկկյան ծովումը կենալ,
Վոսկի ձկնիկին ծառա ունենալ,
Վոր իմ հրամանին միշտ պատրաստ լինի
Ու ինչ ուղենամ՝ իսկույն կատարի»...
Պառավին լսեց ծերը լուռ ու մունջ,
Առանց հայտնելու վորեւ տրտունջ:
Ծերունին դարձյալ ծովի ափ գնաց,
[Այս անգամ ծովը խիստ եր փոթորկված,
Փրփրած ալիքները սարեր դառնալով՝
Իրար են զարկում ահեղ գոռալով]:
Վողբաձայն կանչեց վոսկի ձկնիկին.
Ձուկը լողալով մոտեցավ ծերին.
«Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՛ւկ,— հարցրեց
Ծերը գլուխ տվավ ու պատասխանեց.
«Վողորձած լինիս, Թագուհի ձկնիկ.
Իսպառ դժվել ե իմ պառավ կնիկ.
Ի՞նչ անեմ արդյոք այդ նզովյալին,
Մինչև յե՞րբ տանջվեմ տխմարի ձեռին.
Ել չի կամենում Թագուհի լինել,
Այլ, տե՛ս, անիծածն ի՛նչ միտք ե արել.—
Իշխել ե ուզում բոլոր ջրերին
Ու իշխանուհի դառնալ ծովերին».

Ուզում ե Ուկկյան ծովումը կենալ,
Վոսկի ձկանդ՝ ծառա ունենալ,
Վոր իր հրամանին միշտ պատրաստ կենաս,
Ու ինչ ուղենա՝ շուտ կատարում տաս»...
Վոսկի ձկնիկը լուռ ու մունջ լսեց,
Բայց ել ծերունուն չպատասխանեց.
Ջրի յերեսին շրմփաց պոչով
Ու անցավ—գնաց դեպի խորին ծով...
Շատ մնաց ծերը և շատ նայեցավ,
Բայց վոսկի ձկնիկն ել չերևեցավ:
Դարձավ գլխակոր, վոր հայտնե կնկան,
Թե ի՛նչ փորձանքի մեջ գցեց իրան...
Յեվ գնաց տեսավ... բայց ի՞նչ տեսնի լավ,
Վոր արդար լինի և վոչ անիրավ.
Հին խուղի չեմքում պառավը նստած,
Կտրած տաշտակն ել առջևն ե ընկած...

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏԻՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ցանց— ուռկան, ձուկ բռնելու գործիք:
2. Տիղմ— ցեխ:
3. Դուստր— աղջիկ:
4. Փրկանք— գերուն ազատելու վճար:
5. Ծածանվել— շարժվել, մեղմ որոշվել:
6. Նզովյալ— անիծված:
7. Մռուրք կախել— նեղանալ:
8. Գերագնիվ— ազնվական:
9. Սամույր— Թանկագին մորթի:
10. Ցնորք— տեսիլ, յերևակայական պատկեր:
11. Բանկոմակ— վերնաշոր:
12. Դիպակ— Թանկագին կտոր:
13. Մաշիկ— տնային թեթև կոշիկ (շուտ):
14. Կարմիր վորդան— վարմիր ներկատու միջատ:
15. Վայել— արժանի:

16. Ստահակ— անամոթ, համարձակ:
17. Անգետ— տգետ:
18. Արքայական— թագավորական:
19. Ապարանք— պալատ:
20. Պատկառանք— հարգանք, պատիվ:
21. Բուրգ— աշտարակ:
22. Տապակա— տապակած ուտելիք:
23. Այծերն յեկան— բարկացավ, չարացավ:
24. Արտաքսված— վտնված:
25. Խուլ— գետնատուն:
26. Չարդաք— մեռաքս գլխաչոր:

ՀԱՐՑԵՐ:

1. Ի՞նչ եր պահանջում պառավը ձկնիկից ամեն մի անգամ:
2. Ի՞նչպես եր վարվում պառավը, յերբ՝ ա) գեղջկուհի յեր, բ) գերազնիվ տիկին, գ) թագուհի յեր:
3. Ի՞նչպես եր վերաբերվում ծերուկը պառավի պահանջներին:
4. Վոսկի ձկնիկն ինչո՞ւ մերժեց պառավի վերջին խնդիրը:
5. Ինչո՞ւ այս գրվածքը հեքիաթ ե կոչվում:

1. Հեքիաթը մասերի բաժանեցեք և ամեն մի մասին վերնագիր դրեք:
2. Այս հեքիաթը կարդացեք ղերերով (հեղինակ, պառավ, ծերուկ, վոսկի ձկնիկ):
3. Նկարագրեցեք պառավի նիստ ու կացը, տունն ու տեղը, շրջապատողներին՝ տարրեր պայմաններում:
4. Համեմատեցեք ծովի դրուժյունը պառավի տարրեր պահանջներից հետո:

45. ՄԻ ԴԵՊԲ ՅՐՈՒՆՁԵՅԻ ԿՅԱՆՔԻՅ

1907 թվին ընկեր Ֆրունզեն աշխատում եր Շուլյա քաղաքում: Բուլչևիկները պատրաստվում էին Յերկ-

րորդ Պետական դումայի ընտրություններին: Պետք եր թուլցիկներ բաց թողնել բուլչևիկներին ձայն տալու կոչով, իսկ տպագրելու հնարավորություն չկար:

Ընկեր Ֆրունզեն առաջարկեց իր գրութինայի ու-ժերով գրավել Լիմոնովին պատկանող տեղական տպարանը և այնտեղ տպագրել թուլցիկները: Այդպես ել արեցին: «Ձեռքներդ վեր»,— հրամայեցին ղինված դրուժինիկները տպարանի բանվորներին, բացատրեցին իրենց գալու նպատակը և առաջարկեցին չարել թուլցիկը: Տպարանատեր Լիմոնովին, առանց վորեն բան կասկածելու, գալիս ե տպարան:

— Բարե՛ ձեզ, Լիմոնով,— ասում ե նրան ընկեր Ֆրունզեն— նստեցե՛ք, միայն առանց աղմուկի:

Գրաչարները չարում են, իսկ տպարանատերը նստած ե՝ կարծես մեխված ե տեղում: Վախենում ե չարժվել: Անցնում ե մեկ ժամ, յերկու ժամ: Լիմոնովը կառքով եր յեկել ու կառապանին դեռ փող ել չեր վճարել: Կառապանն սպասեց, սպասեց, համբերությունը կտրվեց և մտավ տպարան՝ վարձն ստանալու:

— Բարե՛ ձեզ,— ասաց կառապանին Ֆրունզեն,— վերցրեք աթոռն ու նստեցեք:

Նստել ե կառապանը մեկ ժամ, յերկու ժամ, իսկ նրա ձին վախել ե արդեն: Մի վոստիկան բռնեց վախած ձին և վազեց տպարան՝ կառապանի «գատախտանը տեսնելու»:

— Ա՛, պարոն վոստիկա՛ն, բարով յեկաք: Վերցրեք աթոռը և նստեցեք: Խնդրեմ ձեր թուրն ու ա-տրըճանալը: Մեր կաղմակերպությանը կարող ե պետք գալ:

Մյուս որը վողջ քաղաքը վողողված եր թուլցիկներով, և Պետական դումա անցավ բուլչևիկների սլա-դամավորը:

1. Պետական գույք — ցարական կարգերում այսպես կոչված՝ պառլամենտ, գլխավորապես ունենոր դասակարգերից ընտրված ներկայացուցչական մարմին:
2. Դրուժինա — բանվորներից բաղկացած հեղափոխական մարտական կմրակ (այս կոչվածում):
3. Դրուժինսիկ — դրուժինայի անդամ:

46. ԱՆՎԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ

Այս բանը պատահեց Ստալինգրադ քաղաքի մոտ (այն ժամանակ Ցարիցին եր կոչվում):

Սպիտակների զորքը մոտենում եր քաղաքին:

Վաղ առավոտյան յեկավ սուբհանդակը և հայտնեց, վոր գեներալը հրամայում ե սպասել իրեն:

Գեներալին դիմավորելու ուղարկեցին մի ձիավոր և կարգադրեցին, վոր նա ձեռքը բարձրացնելով նշան տա, յերբ կմոտենա գեներալի ավտոն:

Ահա հեռվում յերևում ե մեքենան՝ փոշու քուլաներում թաղված:

Մի վայրկյան կանգ առավ մեքենան, ապա շուտ յեկավ և սրարչավ մոտեցավ ձիավորին, վորը մոտենում եր արդեն թշնամու թնդանոթներին:

Ձիավորը բարձրացրեց ձեռքը և դիմեց զեպի մեքենան:

— Յերեքն են... Ձինվորականներ են... Իհարկե, գեներալն ե, ուրիշ ո՞վ կարող ե լինել, — մտածեց ձիավորը:

Նա կանգնեցրեց տաքացած ձիուն, ձեռքը փստահ մոտեցրեց գլխարկին, ուզեց գեկուցել, բայց... քիչ մնաց ձիուց ցած ընկներ... Մեքենայի վրայի մարդկանց գլխարկներին կարմիր ապտղեր կային:

Հավեց կրակոց: Ձիավորն ընկավ, իսկ ձին բաց դաշտում փոթորկի պես առաջ արշավեց:

— Գնդացի՛ր, գնդացի՛ր, այս կողմ... Շո՛ւտ... Կրակել զեպի ավտոն, — դուռում եյին թնդանոթները շարքերից:

Իսկ ավտոն սլանում եր դաշտում: Կրակել նրա վրա — անմտություն եր: Նրա և թնդանոթների միջով արշավում եյին յուրայինները, սպիտակները: Գնդակները կարող եյին նրանց կաշել:

2

Ձիավորներն սկսեցին հետանդել ավտոյին: Սակայն չուտով հետ մնացին: Ավտոյից կրակում եյին անվրեպ: Ձիավորներից մեկն իսկույն ցած ընկավ, մյուսին տրորեց վիրավոր ձին, յերբորդը վայր սողաց թամրից: Մյուսները հազիվ եյին զսպում իրենց ձիերին: Ավտոն չուտով չքացավ ծխի քուլաներում:

Բլրի հետևում ավտոն կանգ առավ: Մարտիկները ցած իջան մեքենայից:

— Լա՛վ անցանք, այնպես չե՞, Թշնամու միջով, — հարցնում էր նրանց ավագը:

— Անցա՛նք, ընկեր Վորոշիլով, — իրար ընդհատելով ասում էին մարտիկները: Միայն թե, ընկեր հրամանատար, ձեր մասին եյինք անհանգստանում:

Ահա մեկն այն դեպքերից, վոր հիշում են հին մարտիկները, յերբ հանդիպում են իրենց ժողկոմ ընկեր Վորոշիլովին:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Յուրայիմ — իր մարդը:
2. Անվրեպ — առանց վրիպելու, անխալ:

47. ՄԻ ԴԵՊԲ ԿԱՄՈՒՐՁԻ ՎՐԱ

Մի անգամ, առավոտյան արշալույսին, Շչորսը հետապնդում էր սպիտակ-գվարդիականներին: Նրանք փախչում էին դեպի գետի կողմը:

Սպիտակ-գվարդիականներն անցան գետի մյուս ափը և իրենց հետևից այրեցին կամուրջը:

Շչորսն իր մարտիկների հետ սլացավ դեպի գետը, իսկ կամուրջն ամբողջովին գտնվում էր բոցերի մեջ: Շչորսը հանեց իր սուրը.

— Առա՛ջ, վոջնչացնել Թշնամուն...

Կարմիր բանակայինները կանգ առան իրենց տեղը և առաջ չհարժվեցին:

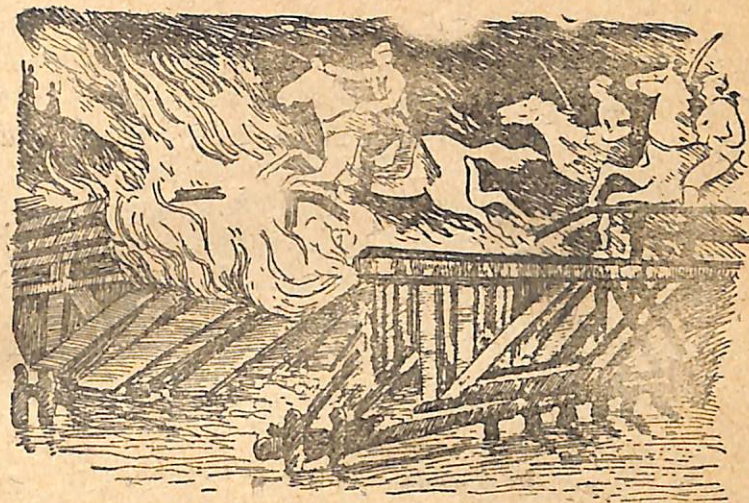
— Վտանգավոր է, ընկեր Շչորս, կամուրջը կըջարդվի:

— Ուշացե՛լ եք, — հեռվից ասացին սպիտակները, — ել մեզ չեք հասնի:

Շչորսը բղավեց.

— Վախկոտները թող մնան այստեղ, իսկ քաջերը թող հետևեն ինձ:

Շչորսը թռավ իր ձին և նետվեց դեպի կրակը:

— Ուռաա՛, — կանչեցին բոլոր մարտիկները և հետևեցին իրենց հրամանատարին:

Կամուրջը բոցավառվում էր և մազ էր մնացել, վոր բոլորովին ջարդ ու փշուր լինեի: Բայց քաջ մարտիկները մահից չեն վախենում: Բոցավառվող կրակի միջից նետվեցին դեպի գետի մյուս ափը:

Շուտով նրանք հասան սպիտակ-գվարդիականներին, չրջապատեցին նրանց և բոլորին գերի վերցրին:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մարտիկ — կովոդ (զինվոր):
2. Մազ էր մնացել — քիչ էր մնացել:

48. ԱՆՁՆԱԶՈՇ ՆԱՎԱՍՏԻՆ

1

Փոթորիկը մի փոքր հանգստացել էր: Հերթադահ նավաստիները հավաքվել էին քամուց պաշտպանված մի անկյուն ու հանդիստ զրույց էին անում: Դրանց

Մեջ եր նստե «Պատիկ նախաստին»։ Նրա իսկական առնունը Կուչկին եր, բայց բոլորը նրան Պատիկ նախաստին եյին ասում. յերբ մի անգամ ավագ նախաստին հարցրել եր, թե ո՞վ ես, նա պատասխանել եր... «Պատիկ նախաստին»։ Յեւ ճիշտ վոր, այդ անունը հարմար եր իրեն։

Նա մի կարճահասակ, լղար, թխադեմ յերիտասարդ եր, քսաներեք տարեկան, կենսուրախ ու բարի դեմքով։ Ման եր գալիս արագ-արագ ու սիրում եր վայելուչ հագնվել։ Նրա բոլոր շարժումները դուրեկան եյին, և նրան նայելիս ամենքը ժպտում եյին։

Հանկարծ դիտարանից լսվեց հերթապահի ձայնը։

— Առա՛ջ նայեցեք։

— Ի՞նչ ե զուր տեղը կոկորդը պատռում, — նկատեց նախաստիններից մեկը։

— Գուցե զուր չե, — ասաց Պատիկը։

— Յեթե վախենում ե մի ուրիշ նավի հանդիպելուց, միևնույն ե, վոչինչ չի յերևում. ո՛ր, սոսկալի գիշեր ե։

— Հերթապահն ել հենց դրանից ե վախենում... առաջ դնալու հնար չկա, — ասաց Պատիկ նախաստին։

— Ինչո՞ւ...

— Վորովհետև չգիտենք, թե փոթորիկն ո՛ւր ե բերել մեզ։ Ե՛հ, յեղբայրներ, ծովի վրա միշտ պետք ե պատրաստ լինել, — ասաց Պատիկը, շուտ յեկավ և նայեց ովկիանոսին։

Նա շարունակ նայում եր. հանկարծ անբնական ու բարձր ձայնով ճչաց.

— Խուժե՛ր, խուժե՛ր։

— Կանգնեցնել նավը, — անհանգիստ ձայնով հրամայեց հերթապահը։

Նավը վայրկենապես կանգնեց, խրվեց ժայռերի մեջ և, թակարդն ընկած թռչունի պես, սկսեց թալըր-ըռլ։

Նախապետը քնած եր. նա իսկույն արթնացավ առ մի ընկելից հետո արդեն դիտարանի վրա յեր։ Բոլորն ել արագ հագնվելով՝ վերև վազեցին։

Նավն ուժգնությամբ դիպչում եր քարերին։ Մեքենան գործում եր վորքան ուժ ուներ, բայց չեր կարողանում նավը տեղից շարժել. խորն եր խրվել։

Սոսկալի դրություն եր. անտանելի մութ եր ու փչում եր քամին։

Տասը ընկելից հետո իմաց տվին, վոր ջուրը նա՛վի ճեղքվածքով ներս ե լցվում. բոլոր միջոցները գործ դրին, բայց ջուրը հետզհետե ավելանում եր. Գրությունը ծանր եր. աղատվելու վոչ մի հնար չկար. վոչ վոքից ոգնություն սպասել չեր կարելի։ Ամենինչ ներքևից բարձրացրին տախտակամած։ Նախն ազատելու մասին ել վոչ վոք չեր մտածում։

Բայց գիշերով, այն սոսկալի ալեկոծության միջոցին, մալուկներով հեռանալն անմտություն եր. պետք եր սպասել լուսաբացին։

Վերջապես արևելքն սպիտակեց։

Նավից հարյուր մետր հեռավորության վրա յերևաց բարձր և ուղղաձիգ ափը։ Քամին չեր հանդարտվում, և ալիքներն ահեղ մռնչյունով զարկվում եյին ափին։

Մոտիկ ափն անհասանելի յեր թվում, մահն՝ անխուսափելի։ Ափն եյին հավաքվել մի խումբ մարդիկ, բայց ի՞նչ կարող եյին անել նրանք, կամ ինչո՞վ ոգնեկ։

Լուսացավ։

Մութ ամպերը պատել եյին յերկինքը. քամին չեր հանդարտվում. ալիքներն առաջվա պես սոսկալի ե-

յին: Նա՞վը յերբեմն ճոճվում եր հարվածներէց: բայց՝
դեռ ջրի յերեսին եր մնում:

Նավապետը պաղարյունությամբ շրջում եր ամեն
կողմ ու վողեւորում նավաստիներին:

— Դե՛, տղերք, մի՛ վախենաք, քամին շուտով կը-
դադարի, և նավակներով ափ դուրս կգանք:

Նավապետը դառնալով հերթապահին՝ ասաց.

— Յեթե հնարավոր լիներ պարանի ծայրն ափ
հասցնել, և այնտեղ ամրացնել, միակ փրկությունն այդ
կլիններ: Բայց իսկապես չի կարելի. քամին չի դադա-
րում, մակուկն իսկույն ջրով կլցվի:

— Գուցե հնար լինի լողալով:

— Լողալով: Բայց ո՞վ սիրտ կանի: Յեթե նույն-
իսկ մեկը հրաշքով ափ հասնի լողալով, ափի քարերին
կդիպչի ու կջարդվի... Բայց և այնպես, պետք է
փորձել... Յեթե ափին գտնվողները պարանի ծայրը
բռնեն, մենք փրկված ենք: Հրամայեցեք, վոր նա-
վաստիները հավաքվեն:

Յերբ բոլորը շարքով կազնեցին, նավապետը մո-
տեցավ ու բացատրելով իր միտքը՝ ձայն տվեց.

— Դե՛, տղերք, կա՞ արդյոք ձեր մեջ մեկը, վոր
ուզում է մեզ՝ բոլորիս ազատել: Յեթե կա, թող ա՛յս
կողմը կանգնի:

Վոչ վոք չչարժվեց. բոլորը սոսկումով նայում ե-
լին փրփրած ալիքներին:

Միայն Պատիկ նավաստին դուրս յեկավ շարքից,
համարձակ մոտեցավ նավապետին և քաշվելով ու
կարմրելով ասաց.

— Յես կամենում եմ, նավապետ:

— Դո՞ւ, — զարմացած բացականչեց նավապետը:

— Այո՛, նավապետ:

— Ի՞նչ քո բանն է, դու իսկույն կխեղդվես:

— Անհոգ յեղեք, նավապետ, յես սովոր եմ ջրին,
լողալ գիտեմ:

— Լա՞վ ես լողում:

— Այո՛:

— Բայց դու հասկանո՞ւմ ես, թե ի՞նչ ես անում:

— Հասկանում եմ, նավապետ:

— Բայց և այնպես կամենո՞ւմ ես:

— Ընկերներիս փրկության համար ի՞նչպես չա-
նեմ:

— Յեթե պարանի ծայրն ափ հասցնես, դու մեր
փրկիչը կդառնաս... Բոլորի կողմից շնորհակալու-
թյուն եմ հայտնում քեզ, — ասաց նավապետը հուզ-
ված:

Պատիկ նավաստին արագությամբ մերկացավ,
կապեց խցանե գոտին և պարանի ծայրը փաթաթեց
մեջքին:

Յերբ պատրաստ եր, խոնարհությամբ գլուխ տը-
վեց ամենքին և հուզված ձայնով ասաց.

— Մնա՛ք բարե, ընկերներ:

— Գնա՛ս բարե, Պատիկ:

Բոլորը նայում ելին նրան իբրև մի զոհի:

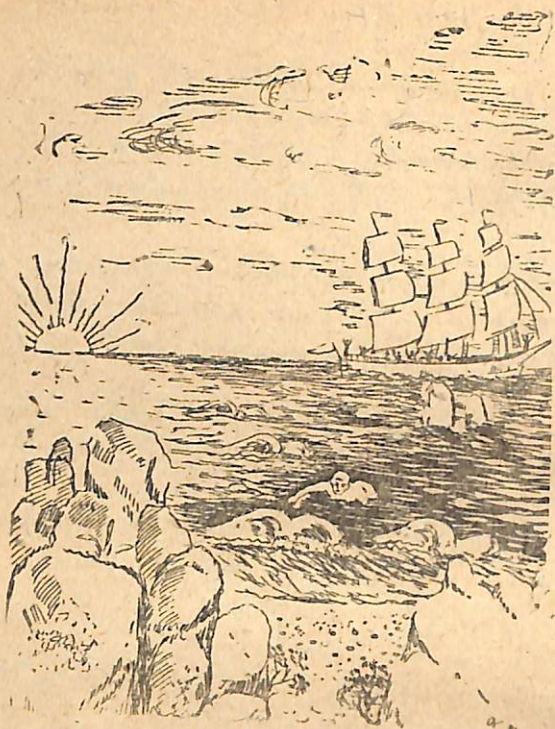
Նա նետվեց ալիքների մեջ:

4

Բոլորի աչքերն ուղղված ելին դեպի անվախ լո-
ղորդը: Նրա գլուխը սև կետի նման յերբեմն յերևում
եր ալիքների միջից, յերբեմն անհետանում:

Կեցցե՛ս, լավ ե լողում, — ասում եր նավապե-
տը, աչքը չհեռացնելով լողորդից:

Ճիշտ վոր Պատիկը լավ եր լողում... Արդեն մոտ
է. մի քանի շարժում ել, և ահա ափը կհասնի: Ափում
գտնվող մարդիկ ինչ-վոր բան են աղաղակում նրան.
դեպի աջ ցույց տալով, բայց նա վռչինչ չի հասկա-
նում: Հանկարծ մի ալիք ուժով վերցրեց նրան և իր-
վեց ծովեզրի մի սուր քարի... Մոսկալի ցավն ու թու-

շուրթյունն իսկույն հաղթեցին նրան և մթադնած աչ-
քերով կարողացաւ պարանի ծայրը միայն ցույց տալ
մոտ վազող մարդկանս:

Ափին գտնվող մարդիկ դուրս քաշեցին Պատիկի
դիակը և սկսեցին սպասնը ձգել:

Կես ժամից հետո պարանի ծայրն ամուր կապած
էր մի ժայռի: Նավի վրա յեզող մարդիկ սկսեցին պա-
րանի ոգնութեամբ ափ դուրս գալ:

Յերբ բոլորն ափ դուրս յեկան, նավապետը, ցույց
տալով Պատիկի դիակը, ասաց.

— Յեղբայրներ, ահա սա՛ յեր, վոր զոհեց իր
կյանքը մեզ փրկելու համար:

Նա վերցրեց գլխարկը, խոնարհվեց և համբուրեց
Պատիկի ճակատը:

Բոլորն եւ վերցրին գլխարկները և մեկ-մեկ սկսե-
ցին համբուրել Պատիկին:

Այդ միջոցին նավը սուզվում էր:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Նավաստի— նավի վրա ծառայող:
2. Սոսկում— վախ:
3. Խուր— ջրի տակի սուր-սուր քարեր:
4. Դիտարան— հատուկ տեղ, վորտեղից դիտում են:
5. Մթագնած— մութով, խավարով պատած:
6. Ահեղ— ուժգին, սարսափելի:

49. ԲԱՍԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ՅԵՐԳ

Մեր դաշտերում թափառում են
Գաղցած գայլեր վոռնալով.
Ու ահնդեստ մեր հոտերին՝
Վորս են ուզում վոռնալով:

Գա՛լ հովիվներ, արթուն կացե՛ք,
Մոտ են նրանք մեզ արդեն.
Գա՛լ հովիվներ, վոռքի՛ յեւեք,
Մեր հոտերը չըջնջեն:

Մեր պատիվն ու ազատութիւն
Մեղնից խել են ուզում.
Իրենց պետի չար բերանից
Ի՛նչ խոսքեր են մեզ ասում:

Պատանինե՛ր մեր գեղեցիկ,
Մեր լուսեղեն աղջիկնե՛ր,
Նրանց ծառա պիտի լինե՛ք,
Նրանց կանանց նաժիշտներ:

Դո՛ւրս մեր յերկրից, դո՛ւրս, գաղանձեր,
Մեր հին հողը մի՛ պղծեք,
Կորչելու չե մեր հայրենիք,
Քանի կռվել մենք գիտենք:

Ապառաժներ մենք կպոկենք
Մեր յերկաթե լեռներից
Յեւ ձեր գլխին վար կթափենք,
Ձեզ կվանենք մեր տնից:

Տեսեք մեր մութ յերկնում ծագեց
Ազատության աստղն ահա՛.
Մեր հին կաղնին նորից ծաղկեց,
Յեւ ծփո՛ւմ է մեզ վրա:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բաւեր— Իսպանիայի հյուսիսային շրջանի (Բասկոնիայի) բնակիչներ:
2. Ակնդետ— աչքերը տնկած:
3. Նաժիշտ— կին ծառայող, սպասավորուհի:
4. Վանել— քչել, հեռացնել, վռնդել:

50. ԼԻՆԱ ՈՂԵՆԱ

Լինա Ողենան իսպանական հերոս ժողովրդի հա-
րազատ աղջիկներից մեկն էր: 1936 թվի սեպտեմբերի
20-ին Լինա Ողենան մեռավ հերոսի մահով: Գրենադա
քաղաքի մոտ տեղի ունեցած կռիվների ժամանակ կոմ-
յերիտուհի հրամանատար Լինա Ողենան առաջնորդում
էր իր զորամասը: Նա անվախ էր, խիզախ— քաջի նը-
ման կռվելով առաջ գնաց, իսկ նրա զորամասը հետ մը-

նաց: Մեկ էլ հանկարծ Լինան նկատեց, վրո ինքը չըր-
ջապատված է թշնամիներով: Հասկացավ իր դրու-
թյունը, չվախեցավ, չտատանվեց, բայց վճռեց թանգ
ծախել իր կյանքը: Նա գիտեր, վրո թշնամիների ձեռք-
քը պետք է ընկնի— բայց կանգ առավ, չոգեց, իր ու-
նեցած բոլոր գնդակներից մեկը պահեց ծնկի տակ և
մյուս բոլոր գնդակներից ամեն մեկով մի թշնամի
սպանեց: Վերջին, պահած գնդակով վերջ տվեց իր յե-
րիտասարդ ու վառվռուն կյանքին: Թշնամու ձեռքն
ընկավ նրա անշուշ մարմինը միայն:

Կես ժամ հետո նրա ջոկատը վրա հասավ: Իր սի-
րելի հրամանատարի դիակը տեսնելով՝ ջոկատը կա-
տաղի հարձակվեց թշնամու զորամասի վրա և վոչ մե-
կին կենդանի չթողեց: Ապա վերցրին հերոս աղջկա
դիակը և տաղան:

2

Լինա Ողենայի մահը մեծ ցավ պատճառեց վոչ
միայն իսպանիայի, այլև ամբողջ աշխարհի բանվոր-
ներին ու նրանց զավակներին:

Մեր՝ Խորհրդային յերկրի բոլոր յերեխաները
կարդացին, իմացան Լինա Ողենայի կյանքի և հերո-
սական մահվան մասին: Բոլորը սիրում ու հարգում են
նրա անմահ հիշատակը:

Այդ սիրո ապացույց է Լինա Ողենայի մոլոր գրը-
ված՝ ինքը տարեկան Աստմա Մաուերի նամակը, Սիմ-
ֆերոպոլ քաղաքից:

Սիմֆերոպոլի 10-րդ դպրոցի աշակերտուհի ինքը
տարեկան Աստմա Մաուերը նամակ ուղարկեց Բարսե-
լոնա, խռովարարների դեմ ունեցած կռիվներում հե-
րոսաբար ընկած կոմյերիտուհի Լինա Ողենայի մոլոր:

Նա գրել է.

«Մերելի մորաքույր Ողենա».

Մեծ դժբախտութիւնն է պատահել մեզ, բայց դու
մի՛ լար: Հանրապետական Իսպանիայում նույնպիսի
ուրախ կյանք կլինի, ինչպես մեզ մոտ: Եւ մի՛ լար,
վորովհետեւ դու, քո սեւաչյա Լինայի փոխարեն, ունես
կապուտաչյա Լինա: Դա իմ քույրն է— Լինա Մաուե-
րը: Նա ծնվել է անցյալ տարվա ոգոստոսին, յերբ քո
Լինան հերոսաբար ընկավ հոյակապ պայքարում: Յեւ
ահա այն ժամանակ յես ու մայրիկս վորոչեցինք մեր
փոքրիկին Լինա անունը տալ, վոր պահպանենք քո հե-
րոսուհի Լինայի հիշատակը և կարեկցենք ձեր վըշ-
տին:

Վողջ յեղիւր Թանկադին մորաքույր Ողենա: Մի՛
մոռացիր, վոր դու մի Լինա ել ունես:

ԱՍՈՒՄԱ ՄԱՌԻԵՐ

51. ԻՆՁՈՒ ՄԱՅՐԻԿԻՆ ԳՐԻՇԿԱ ԱՆՎԱՆԵՑԻՆ

Մայրիկս հասակով ինձանից մեծ չեր,
Դիպուկ խփում եր, սակայն, ու քաջ եր:
Յեւ նրան մի ձի ու շինել տվին,
Մայրս միացավ հետախույզ ջոկին:

Չորս որ է արդեն՝ նրանք չեն քնել,
Քրտնած ձիերից չեն ել վայր իջել,
Յեւ լուսաբացին ջոկը մայրիկի
Ողակել է ջոկն սպիտակների:

Հրամանատարը խորհրդի կանչեց,
Տխուր լուրեր են բոլորը հայտնում:

— Հրացաններ քիչ են, փամփուշտն սպառվեց:

— Հացն ել վերջացավ, դե, ի՞նչ ենք անում:

— Մերոնց հասնելի՛նք.— բայց ի՞նչպես անել:

— Ողակել են մեզ.— պետք է լիճն անցնել:

— Սառույցը թույլ է— կկոտրի հանկարծ...

— Վազելով կանցնեմ,— մայրիկս ասաց:

Մայրիկս փոքր է հասակով այնպես,
Հագցրին նրան շորեր տղայի,
Չմուշկներ տվին. «Սառույցով կանցնես,
կհարցնեն անունդ՝ ասա.— «Գրիշկա յե»:

Կանցնես լիճն— անտառ: Այն կողմը— ձորափ:

Հեծելազորն է Բուդյոննու այնտեղ,

Մերոնց կհասնես, կասես համարձակ:

— Փամփուշտներ չունենք, հրացաններ են պետք:

Մթնեց. անցնում է մայրս սառույցով,
Սառույցն իջնում է, բայց չի կոտրվում:
Մայրս սղջում է հանդիստ, անվրդով—
Թշնամի չկա — առաջ է անցնում:

Վազում է, վազում, ու հանկարծ տեսնում.—

Առջևում ջուր է տառ թե քսան քայլ:

Ել ի՞նչ մտածել— նա ջուրն է ընկնում:

Ցուրտ է, բայց անցնում է նա անայլայլ:

Սառած զգեստը կպել է մարմնին,
Սուր սառույցներով ձեռքն է կտրատել,
Բայց— ահա քարեր, նա մոտ է ափին,
Թեկուզ վոտքերն են տիղմի մեջ թաղվել:

Հանում է շորերն— այսպես թեթեւ է,

Հեշտ է շարժվելը, սապոզը սակայն

Թրջվել է, ուռել, ու չմուշկի հետ

Հանվում է նաև թաց սապոզն այն:

Ափ յելավ:— «Կանգնի՛ր»,— մի ձայն ահավոր
լսվեց: Աջ կողմից մի ձի ածղահա
Առաջ ե գալիս, մեջքին՝ ձիավոր.
(Ա՛, Գրի՛շկա, կյանքիդ վերջն յեկավ ահա):

Վոսիկե ուսադիր, արծաթե զարդեր,
Թավ բեխերից վեր՝ քիթը սապատով,
Ծանր նազանն ե իր կողքից կախել...
Ի՞նչ անել... պետք ե ազատվել շուտով:

Պինդ սեղմեց ձեռքում չմուշկն յերկաթյա,
Ինչքան ուժ ուներ չարտեց դեմքին,
Դիպուկ եր հարվածն, ու կտավ ահա
Լկտի թշնամու— սպայի քունքին:

Դե չմուշկը վողջ յերկաթից ձուլված,
Մայրիկիս ձեռքն ել ուժեղ ե, թափով,
Ինչպես խելաղար՝ ցնցվեց ծառս յելած:
Ձին— իսկ մայրիկս փախավ ասպհով:

Յերբ ուշքի յեկավ սղան, դռաց— «բռնի՛ր,
Խփե՛ք եղ տղին, սատանի ճուտին».
Իսկ Գրիշկան ուղիղ անտառն ե կտրում,
Ձյունի թմբերով գայլի պես ցատկում:

Անցավ անտառը: Ձորակն ե, դետակ:
Բանակայիններն են առաջ շարժվում:
Մայրս կորցրել ե կոշիկ ու գլխարկ,
Ձեռքերից չանդռած— արյուն ե կաթում:

Իսկույն կապեցին նրա վերքերը,
Իսկ յերբ լսեցին դեպքերի մասին,
Ձոկապետն ասաց. «Թամբե՛ք ձիերը»—
Ու արշավեցին անտառ՝ միասին:

Հեծելադուռը մեր փոթորկի պես
Անցավ, հարվածեց անարդ թշնամուն.
Ուրախ են մերոնք, ցնծում են այսպես—
Գրիշկա— այսպես ել մնաց մորս անուն:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ուսադիր— սպայական նշան ուսերին:
2. Սապատ— ուռուցք (սյտեղ),
3. Քունք— դեմքի մասը (աչքի և ականջի միջև):
4. Ծառս լինել— բարձրանալ հետևի վոպների վրա:
5. Անարգ— պատվազուրկ, անպատիվ:
6. Անայլայլ— առանց շփոթվելու, տատանվելու:
7. Աժդախ— հսկա:

52. ՔԱՋ ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ

1

Վախկոտ նապաստակը ծնվեց անտառում:

Մի չոր ճյուղ եր կտարվում, թե մի ճնճղուկ թըռ-
չում— նա սարսափում եր:

Վախեցավ մի որ, յերկու որ, մի չարաթ, մի տա-
րի, և յերբ մեծացավ, մեկ ել վախենալուց ձանձրա-
ցավ:

— Յես վոչ-վոքից չեմ վախենում,— դռաց ան-
տառովը մին:— Ամենեին չեմ վախենում...

Վաղեցին, յեկան, հավաքվեցին մեծ ու փոքր նա-
պաստակները և ականջ են դնում, թե վոնց ե պարծե-
նում շլդիկը: Ականջ են դնում ու չեն հավատում ի-
րենց լսածին: Դեռ չեր պատահել, վոր նապաստակը
վոչ վոքից չվախենար:

— Ե՛յ դու, շլդիկ, գայլե՞ց ել չես վախենում:

— Վո՛չ գայլից եմ վախենում, Վո՛չ աղվեսից, Վո՛չ ել արջից, վո՛չ վոքից չեմ վախենում:

Այդ արդեն չափից անց եր: Ծիծաղեցին նապաստակները, հռհռացին ու սկսեցին գլուխկոնձի տալ, վազվզել և ցատկոտել գծի նման:

— Ի՞նչ եմ ձեզ հետ յերկար ու բարակ խոսում,— գոռում եր քաջասիրտ նապաստակը:— Յեթե ինձ մի գայլ պատահի, յես ինքս նրան կուտեմ:

— Ա՛խ, ի՛նչ ծիծաղելին ե, ա՛խ, ի՛նչ հիմարն ե: Նապաստակներն անընդհատ խոսում էին գայլի մասին, իսկ գայլը, դու մի ասիլ, հեռու չի լինում:

2

Սոված գայլն անտառում ման եր յեկել ման ու մտքումն ասել. «ա՛յ մի նապաստակ պատահի՛, ինչ կուտե՛մ»... Հենց այդ ժամանակ ել նա լսեց նապաստակների ձայնն ու առավ նրանց հոտը: Մոտեցավ, թազնվեց և լսեց, թե ինչպես են ծիծաղում իր վրա, և ամենից շատ այն պարծենկոտ չլդիկը:

— Կա՛ց, հենց քե՛զ պիտի ուտեմ հիմա,— մտածում է գայլն ու ջնկում, թե վորն ե այդպես պարծենում:

Իսկ նապաստակները վոչինչ չեն տեսնում և ավելի ու ավելի լեն ուրախանում:

Բանն այնտեղ հասավ, վոր պարծենկոտ չլդիկը յելավ մի կոճղի, բարձրացավ հետևի թաթերի վրա ու խոսեց.

— Լսեցե՛ք, ե՛յ վախկոտներ: Լսեցե՛ք և ինձ նապաստակ: Ահա յես ձեզ մի բան ցույց կտամ... յես... յես...

Այստեղ խեղճ նապաստակի լեզուն փորն ընկավ: Տեսավ իրեն նայող գայլին: Մյուսները չեյին տեսնում, իսկ նա տեսավ ու վախից ձայնը կտրեց:

Մին ել հանկարծ մեր պարծենկոտ չլդիկը գնդակե

թիս վեր թռավ, դիպավ ուղղակի գայլի գլխին, գլուխը նրա մեջքով, գլուխկոնձի տվեց ողի մեջ ու ծլկեց. վո՛նց ե փախչում...

Յերկար վազեց խեղճ նապաստակը, այնքան վազեց, վոր ուժից ընկավ:

Նրան թվում եր, թե գայլը կընկաղոն գալիս ե հետևից և ահա կըռնի ու կզոզվի իրեն:

Վերջապես խեղճն ուժասպառ աչքերը փակեց և կիսամեռ ընկավ մի թփի տակ:

Իսկ գայլն այդ ժամանակ վազում եր հակառակ կողմը:

Յերբ նապաստակը նրա գլխին ընկավ, գայլին թվաց, թե մեկն իրեն հրացանով զարկեց, գլուխն առավ ու փախավ:

3

Յերկար ժամանակ նապաստակներն ուշքի չեյին գալիս. վորը թփի տակ եր թափ կացել, վորը կոճղի հետևը, վորը փոսի մեջ:

Վերջապես հոգնեցին թազնվելուց, ովքեր ավելի յաջ էին, կամաց-կամաց գլուխները հանեցին, սկսեցին չորս կողմը նայել:

— Ա՛յ թե լավ վախեցրեց գայլին մեր նապաստակը,— վճռեցին բոլորը: Յեթե նա չլիներ, մենք կենդանի չեյինք մնա... Բայց ո՛ւր ե նա, մեր անվախ նապաստակը:

Սկսեցին փնտոել. ման յեկան, ման յեկան, անվախը չկար ու չկար:

— Մի ուրիշ գայլ կերած չլինի՞ նրան:

Վերջապես գտան նրան մի փոսի մեջ, թփի տակ ջրառկած, վախից կիսամեռ:

— Կեցցե՛ չլդիկը,— գոռացին միմյան:— Վա՛յ, չլդիկ, ա՛յ թե վախեցրի լառավ գայլին, հա՛, չնոր

Հակալ ենք, յեղբայր: Իսկ մենք կարծում եյինք, թե
դու պարծենում ես միայն:

Որո՞ւմանկ շլէիկը հանկարծ սիրտ առավ, դուրս
յեկավ իր փոսից, աչքերը ճպճպացրեց ու ասաց հը-
շարտ.

— Հապա դուք ի՞նչ եյիք կարծում, ա՛յ դուք,
կախկոտնե՛ր:

Ու այն որմանից մեր նապաստակն սկսեց ինքն ել
հավատալ, թե ճիշտ վոր ինքը վո՛չ վոքից չի վախե-
նում:

ԲՍՈՒՆՐԻ ԲՍՅՍՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Կրնկալոյս — հետեից հասած, մոտեցած:
2. Կոնդ — կտրված ծառի բնի մնացած մասը:
3. Լեզուն փորձ քնկնել — սաստիկ վախենալ, վախից պապանձ-
վել:

ՀԱՐՅԵՐ

1. Կարելի՞ք յե հետեյալ որինակները փոխարինել փակադծե-
րում բերված նախադասություններով.

ա) «վախեցավ մի որ, յերկու որ, մի շարաթ, մի տարի»
(միշտ վախենում եր).

բ) «վո՛չ դայից եմ վախենում, վո՛չ աղվեսից, վո՛չ ել ար-
ջից—վո՛չ վոքից չեմ վախենում» (դայից, աղվեսից, արջից
չեմ վախենում).

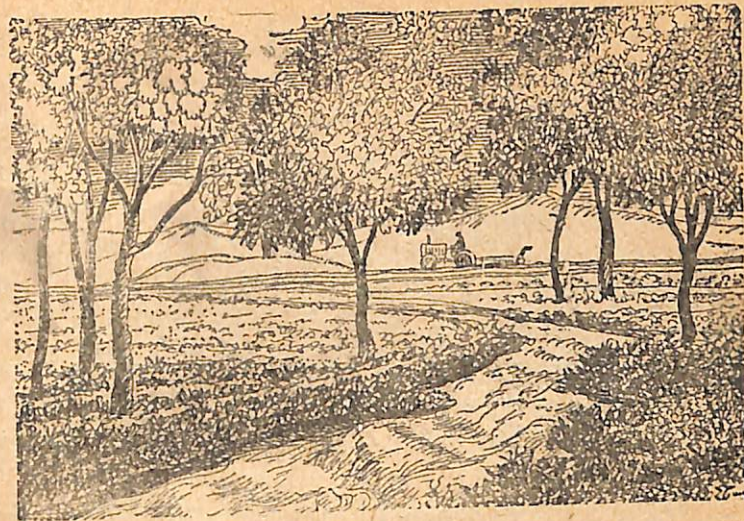
գ) «ման յեկան, ման յեկան, անվախը չկար ու չկար»
(չառ փնտուցին, բայց անվախը չկար):

Վո՞րն է ավելի՞ պատկերավոր:

2. Վո՞ր հատվածներն են ցույց տալիս նապաստակի վախ-
կոտությունը կամ նրա խորամանկությունը:

3. Գրվածքի վո՞ր տեղերն են ցույց տալիս, թե ինչու վախ-
կոտ նապաստակը քաջի անուն ստացավ:

Պատմեցեք այս դրվածքի բովանդակությունը համառոտա՞մ:

53. ԳԱՐՆԱՆ ՀՐԱՎԵՐ

Բացվում են դարնան

Որերը պայծառ.

Կըզա՞ս, իմ ընկեր,

Գնանք դեպի սար,

Գնանք դեպ աշտուղ՝ յերկնահաս վերև,

Կյանքը լայնարձակ, յերկինք ու արև...

Փթթում են դարնան

Ծաղիկունքը վառ—վառ.

Վե՛ր կաց, վե՛ր, ընկեր,

Յենենք դեպի սար.

Հազար դույներով, հազար—հազար ցեղ,

Ժպտում են նրանք ու բուրում այնտեղ...

Կանչում են դարնան

Հավքերն անհամար.

Գնանք, ի՛մ ընկեր,

Թռչենք դեպի սար,

Յերգենք նրանց հետ՝ յերկնահաս վերև,

Կյանքը լայնարձակ, ծաղիկ ու արև:

Մի որ Ավետիքը կոլտնտեսության գրասենյակը մտավ այն ժամանակ, յերբ նախագահը մի գրութիւն եր կարդում, «ըհը, ըհը» անելով և ուրախութիւնից դեռինը դուրսելով: Ընթերցումն ավարտելուց հետո նախագահը գրութիւնը թափահարեց ուղում, ձեռքով բռնցքահարեց սեղանը և ցնծությամբ բացականչեց.

— Ուռնա, գարնանը տրակտոր կունենանք մեր արտերը վարելու համար, ա՛յ, սա արդեն իսկական սոցիալիզմ է...

— Եդ ի՞նչ տրակտոր է,— ասաց Ավետիքը չփոթիվելով նախագահի գոռգոռոցից,— ո՞վ է տալիս եդ տրակտորը:

— Տալիս են, ե՛յ Ավետիք ամի, գարնանը մեզ տրակտոր են ուղարկելու, դեպիդ թեք պցիր,— չարունակում եր հպարտանալ նախագահը,— տյ, հրես ես գրութիւն մեջն ե, տրակտորի համար ել մարդ են պահանջել:

— Վո՞նց թե մարդ,— հարցրեց Ավետիքը:

— Մարդ, ջահել, բանիմաց, ուժով մարդ, վոր դնա տրակտորի խաւյաքը սովորի, սանձը դնի բերանն ու քշի մինչև ետտեղ:

— Կիսազրագետը կարա՞ բան հասկանալ դրանից:

— Ավետիք ամի, չա՛տ ես հետաքրքրվում,— նկատեց հաշվապահը կատակով,— յերեկ միաքեզ փոխել ես, ուղում ես տրակտորիս դառնալ:

— Ինչի՞ յես ծիծաղում, չե՞մ կարա տրակտորիս դառնալ, հիսուն տարեկան ել չկամ, յերկու լիկկայանն եմ սովորել:

Ներկաները ծիծաղեցին:

— Կդառնաս, Ավետիք ամի,— քրքջաց նախագահը,— ո՞վ է ասում, թե չես դառնա, միայն քո տրակտորը դեղի կտուրները հազիվ վարի:

Մի քանիսը թերահավատությամբ գլուխները շարժեցին:

— Ժամանակդ անցել է, Ավետիք:

— Տրակտորը գիտութիւն է, եդքան հեշտ չի կարելի սովորել:

— Ասենք՝ ո՞վ է իմանում, յերկաթի սալդա յա...

Բայց Ավետիքը գրեթե ուշք չեր դարձնում նրանց ասածներին:

— Ուղարկիր ինձ,— համառորեն պնդում եր նա,— չես փոշմանի. իմ գլխին գտակ կա դրված, ամօթով չեմ անի մեր կոլսովին:

Համոզեցին նրան հրաժարվել այդ մտքից՝ բան դուրս չեկալ: Նա կատակ չեր անում: Հազիվ եր առիթ պատահել իր վաղեմի ցանկութիւնը կատարելու: «Այ մարդ,— ասում եր կինը աղաչական ձայնով,— արի ձեռքաչի եդ փորձանք բաներից, յեդ ու գոմեշ չի, յերկաթ է, լեզուն իմանալ չի լինի»: Յեվ ճարը կտրած ճամբա դրեց ամուսնուն:

Արեւիլը դեռ չեր ծագել, վոր տրակտորը մեծով ու փոքրով շրջապատված շարժվեց դեպի դաշտ: Ավետիքի հաղթանդամ մարմինն ամուր տեղավորվել եր ղեկի մոտ և թեթև որորվում եր տրակտորի կատաղի ցնցումներից: Նրա սափրած, առույգ դեմքը, վոր կարծես յերիտասարդացել եր մի գիշերում, փայլում եր ներքին յերջանկութիւնից, ինչպես յերկինքը նորածագ արևի շողերից: Նրան թվում եր, թե արեւ ծագում եր սրտից:

Տրակտորը հաղթական աղմուկով տնցնում եր

Տիրացող յերիտասարդների միջով: Նա մերթ-մերթ ինչ
հետեւից սե քուլաներով ծուխ եր արձակում, վոր
լուծվում եր գարնանային ողի սլարդության մեջ:

Թափորը հասավ հանդ: Գարնանաց սնին ու յեր-
ջանկությանը նվիրված միտինգից հետո Ավետիքը
ցործի դրեց տրակտորը: Խուփերն ուժգնորեն խրվեցին
փափուկ հողի մեջ: Մանուկները հրձվանքից թավալ-
վում եյի հենց նոր սեւացած հողի մեջ: Ծերունիները
ցամաքած աչքով թարմ հող եյին վերցնում գետնից,
քամում ու յերջանկության արտասուքներն աչքերին
քայլում եյին տրակտորի հետեւից: Սկսվեց գարնա-
նացանը: Դաշտը լցվել եր ուռաներով ու հիացական
բացականություններով:

— Կեցցե՛ տրակտորիստ Ավետիքը, — գոռում եր
մեկը բարձր ու հնչեղ ձայնով:

— Ավետի՛ք, հալալ ըլնի քեզ ուսնչսլարական կա-
թը, — ասում եր մի ուրիշը:

— Կեցցե՛ կուեկտիվ ստեղծողը:

— Կեցցե՛, կեցցե՛...

Յեւ տրակտորի հոնդյունը կորչում եր մարդկա-
ցին հաղթական կանչերի մեջ:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բնցֆահարել — բռնցքով խփել:—
2. Խապար (բարբառ) — բնավորություն:
3. Սավդա — սեր, կարոտ:
4. Ռանչպար — հողագործ:
5. Թերահավատ — չհավատացող, կասկածամիտ:
6. Հրմվամբ — ուրախություն, ցնծություն:

ԶԱՐՑԵՐ

Պատմեցե՛ք այս գրվածքը հետեյալ սլանով.

1. Ավետիք ամուսնացելուց յետո՛ւ Լոյտնետության նախա-
քահանի հետ:

2. Ավետիքի ցանկությունը և շրջապատողների վերաբեր-
մունքն սկզբում:

3. Ավետիքը տրակտորի վրա:

4. Շրջապատողների վերաբերմունքը վերջում:

55. ՍՍ.ՀՄԱՆԱԳԾԻ ՎՐԱ

Յերեկո յեր. արևը մայր եր մտնում՝ իր թեյ ճա-
ռագայթները ցրելով յերկրի վրա: Գյուղը մթնում
եր: Շուտով վառվեցին լապտերները փողոցում:

Վիտյան բակը դուրս յեկավ, նայեց շուրջը: Աքա-
ղաղը սանդուխքի վրա թռավ և ցատկեց մարագը,
նրան հետևեցին հավերը:

Հանկարծ վախեցած հավերը դուրս թռան և աղ-
մուկով ցրվեցին բակի այս ու այն կողմը:

— Սա ի՞նչ բան ե, — զարմացավ Վիտյան:— Տես-
նես՝ ինչից վախեցան. չլինի՞ մեկը մտել է ներս: Նա
բարձրացավ չարդախը: Մթության մեջ նա հիշեց,
վոր մոտը լուցկի կա. բայց չվառեց, վառնդավոր եր.
չարդախում խոտ եր դիզված:

— Եյ, ո՞վ կա այդտեղ, — կանչեց նա:

Պատասխան չկար. «Սա ի՞նչ բան ե. վոչ վոք չկա.
ապա ինչո՞ւ հավերն անհանգիստ են»:

Վիտյան կանգ առավ. մթության մեջ դժվար եր
առաջ շարժվել: Վերջապես վորոշեց վառել լուցկին.
վառել ու իսկույն հանդգնել: Լուցկու լույսի տակ տե-
սավ անկյունում կծկված մի մարդու:

— Ո՞վ ե այդտեղ, — ձայն տվեց ու ցատկեց մի
կողմ:

— Յես... ձերոնցից եմ... — պատասխանեց մար-
դը, աշխատելով հանգիստ յերևալ. — դյուղխորհրդի

նախագահն ինձ թույլ տվեց... Լգելներեմ այստեղ և
վաղ լուսաբացին Կհեռանամ...

«Սուտ ե ասում» — անցավ Վիտյայի մտքով, բայց
ասաց վստահ ձայնով.

— Դե վոր նախագահը թույլ ե տվել, պառկե-
ցեր...

Մարդը յերևի հասկացավ, վոր Վիտյան խորա-
մանկություն ե անում: Նա ցատկեց իր տեղից, ինքը
վառեց լուցկի: Ժպիտը դեմքին՝ նայում եր տղային:

— Կուզես — Կզնամ իսկույն... Կուզես կմնամ և
փող կվճարեմ գիշերելու համար: Գրքեր կզնես, ֆուտ-
բոլի գնդակ կառնես: Ահա: Բայց տես՝ մարդու բան
չասես. նա հանեց գրպանից փողի մի մեծ կտորոց:

— Ինչի՞ն ես պետք քո փողերը, — պատասխանեց
Վիտյան:

Անծանոթը քաշվեց: Աչքերը կկոցեց ու աշխատեց
խղճալի թվալ:

— Առ, վորդիս, — ասաց նա լացակումած ձայ-
նով, — խղճա ինձ, — ասում եր ու փողը դեմ անում
Վիտյային:

Յերբ Վիտյան նորից վառեց լուցկին, տեսավ,
վոր անծանոթը բռնել ե խոտի յեղանն ու իրեն ե նա-
յում: Վիտյան իսկույն հանգրեց լուցկին ու ցատկեց
մի կողմ: Յեղանը խրվեց պատի մեջ այնտեղ, ուր մի
քիչ առաջ կանգնել եր Վիտյան:

Վիտյան աննկատելի կերպով դուրս վաղեց ու ըն-
կավ հարևանի, կոլտնտեսական Նիկիտի տունը:

— Քեռի Նիկիտ, մեզ մոտ չարդախում ինչ-վոր
մի անծանոթ մարդ ե պահվել: Դու մի դնա՝ տես,
լիակ յես վազեմ — նախագահին հայտնելու:

Հարևանը մի մեծ մահակ վերցրեց ու սկսեց հըս-
կել չարդախի մուտքը:

Մի քանի րոպե անց յեկան սահմանապահները.
Վիտյան նրանց առաջնորդեց դեպի իրենց չարդախը:

Հապտերի ուժեղ լույսի տակ սահմանապահները տե-
սան սև շորերով մի մարդու, վոր թաղնվել եր խոտե-
րի մեջ: Նրա աչքերը շարժվում եյին անհանդիստ, տ-
տելությամբ լի:

— Ձեռներդ վիճր, — հրամայեց պահակախմբի
պետը: — Դո՛ւրս արի:

Անծանոթը դուրս յեկավ: Նրան տարան պահա-
կատուն: Պարզվեց, վոր նա հայտնի լրտես ե:

Անձնագրահանության և համարձակության համար
Վիտյային շնորհակալություն հայտնեցին և պարզեա-
տրեցին:

56. ԼՈՒՍԱԴԵՄԻՆ

Անուշ հովերն են փչում,
Վոսկի հասկերն են ծփում,
Մանր ուլունք շաղ տալով
Բարակ առուն կարկաչում:

Մուլի կանաչ ավերին
Գառներն, ուլերն արածում —
Ծաղիկներն են թփերին՝
Անուշ բուրմունք տարածում:

Արչալույսը վոսկեզոծ
Ծաղեց հեռվից չողալով՝
Խովը մտավ հողի ծոց՝
Ակոս չարեց սողալով:

տում եր պատուել խաւարի ծաւալուն, սե վարապուրը
և տեսնել, թե ի՛նչ է կտտարւում նրա հետևում:

... Իսկ անձրեւը սաստկանում եր: Ձինվորական
զլխարկի յեզրերից ծորում էյին անձրեւաջրի կաթիլ-
ները, սահում այտերի վրայից ու ընկնում ներքեւ:
Ջրի մի կաթիլ հանկարծ սահելով դնաց դեպի թի-
կունքը: Անախորժ սարսուռ զգալով՝ նա ցատկեց տե-
պից և մտածեց. «Ավելի լավ չե՞ կանգնել ահա այս-
տեղ, քիչ հեռւում գտնվող ծածկի տակ»: Բայց այս
միտքն իսկույն շանթահարեց յերիտասարդ ժամապա-
հին: Լուռ բարկանալով ինքն իր վրա՝ նա շարունակեց
խռովահույզ քայլերով պտտվել պահեստի շուրջը:

3

Ամպրոպը պայթեց: Ասես թե հզոր մի հրետանի
ցեր նա, վոր ուժգին դղրդյունով վորոտաց ամպերի
մեջ: Կայծակը մի ակնթարթում լուսավորեց ամբողջ
շրջակայքը: Յերիտասարդ ժամապահը տեսավ դեպի
իրեն շարժվող յերկու սև կերպարանք: Սիրտը թունդ
առավ ջահել կրծքի տակ, և լավեց նրա ահաւոր
կանչը.

— Կաց, ո՞վ ե գալիս...

Ձայնն անարձագանգ մեռալ անձրեւի շափա-
փյունի մեջ: Ժամապահն զգում եր, վոր սև ստվեր-
ները շարունակում էյին շարժվել առաջ:

— Կա՛ց, կկրակե՛մ...

Վոչ մի պատասխան: Կրկին փայլատակեց կայծա-
կը և հրազարկի վորոտը միախառնվեց ամպերի խլաց-
նող վորոտին: Լավեց մի խուլ հառաչ, հետո՝ ինչ-վոր
բան ծանրությամբ տապալվեց դետին: Բայց այդ մի-
ջոցին ժամապահն ինչ-վոր հարված զգաց իր կրծքին:
Որորվեց, ասես կորցնում եր հավասարակշռությունը:
Սակայն այդ տեւեց մի ակնթարթ միայն, ձեռքի մեջ
ավելի պիւրկ սեղմեց հրացանը, յերկու քայլ հետ ցատ-

կեց և կրակեց: Հակառակորդն ընկավ, սկսեց թպրտալ
անձրեւաջրի մեջ: Ժամապահը չոքելով նրա կրծքին,
մտաներով սեղմեց կոկորդը: Ելի մի քանի րոպե, և
թշնամին անշարժացավ...

Ալեքսանը թողեց նրան:

Կայծակը կրկին լուսավորեց շրջակայքը և ժամա-
պահը տասը քայլ հեռավորության վրա տեսավ իր
այուս հակառակորդին: Նա մեռել եր առաջին հրա-
զարկից:

Ժամապահն ազատ շունչ քաշելով՝ փորձեց վեր
կենալ, բայց չկարողացավ: Սրտի մոտ ծակոցներ զգա-
լով՝ նա շոշափեց կուրծքը և զգաց, վոր շապիկը թըրջ-
վել է սեփական արյունով:

Նա հասավ հեռախոսին և, վերցնելով խոսափողն,
ասաց.

— Ընկե՛ր պետ, պահեստը վտանգի մեջ է:

Շտապ կերպով ոգնության յեկող կարմիր բանա-
կայինները նրան մեռած դտան:

ԲՍՈՒՆՐԻ ԲԱՅՍՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մտապատկեր— մտքում առաջացած պատկեր:
2. Անդորր— խաղաղ, հանդարտ:
3. Շանք— կայծակ. շանքահարել— շանթով խփել:
4. Տեղատարափ— առատ անձրեւ (կամ ձյուն):
5. Մանչու— տղա, վորդի (փոքրիկ):
6. Կկոցել— կիսով չափ վաղել, ծածկել (աչքը):
7. Ամպրոպ— ամպի դոռոց՝ կայծակների հետ:
8. Ծավալում— տարածված, շատ տեղ բռնող:
9. Պիւրկ— ամուր:
10. Համակել պատել, տիրել:
11. Բեկբեկվել— կտրատվել:
12. Ունկնդրել— ականջ դնել, լսել:
13. Խռովահույզ— անհանգիստ:
14. Արտասովոր— արտակարգ, վոչ սովորական:
15. Անախորժ— անդուրեկան:

1. Նամակն ո՞ւմնից երևի ի՞նչ եյին գրում Ալեքսանին:
2. Հայրն ի՞նչ եր պատվիրել վորդուն:
3. Ի՞նչ գրեց Ալեքսանն իր նամակում:
4. Ի՞նչ մտքերով տարվեց Ալեքսանը:
5. Ո՞ւր գնաց Ալեքսանը հանդստից հետո:
6. Ի՞նչպիսի գիշեր եր Ալեքսանի ժամադահության ժամանակ:
7. Ի՞նչպես վարվեց Ալեքսանը թշնամու հետ:
8. Ի՞նչ եր պատահել Ալեքսանին:
9. Ի՞նչ արեց Ալեքսանն իր կյանքի վերջին րոպեյի:

58. ԼՈՒՍՆԱԿՆ ԱՆՈՒՇ

Լուսնակն անուշ, հովն անուշ,
 Շինականի քունն անուշ.
 Ծաղեց լուսնակն յերկնքից,
 Հովվի սրինգն եր անուշ:
 Հոտաղն յեղներ կարածե,
 Մաճկալ պառկել, քունն անուշ.
 Զրդզրդուն քամին կիչե,
 Ծովային հովն եր անուշ:
 Դաշտեր, ձորեր մնջեր են,
 Զրեր գլգլան, ձենն անուշ:
 Հավքեր թռան իրանց բուն,
 Բլլուլի տաղն եր անուշ.
 Անմահական հոտ բուրբեր,
 Կարմիր վարդի հոտն անուշ.

1. Զղզղուն— սվավացող:
2. Մնջեր են— լուել են:
3. Տաղ— յերգ:

59. ՅԵՂՆԻԿԻ ԶԱԳՈՒԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

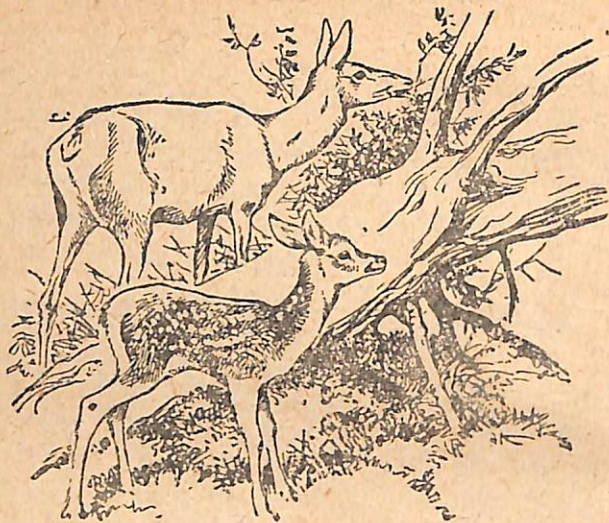
Ամպրոպն անցավ: Թռչուններն սկսեցին իրենց համերգը: Խոտերն ու ծառերի տերևներն ուրախության արցունքներ եյին թափում: Մայրիկը սիրում եր թարմ անձրևանցին գրոսնել: Գնում եր մարդագետին ու ինձ ել հետը տանում: Հիմա ել գնացինք ու մարդագետնի ափերով լեռան կողմն ուղևորվեցինք:

Լսվում եր սրնգի անուշ ձայն: Լեռան ստորոտին փռվել եր վոչխարն ու անուշ-անուշ արածում եր նոր թրջված խոտը: Արևը կիսով չափ թաղնվել եր բլրի հետևը. նրա աղոտ ճառագայթները հրաժեշտ եյին տալիս լեռների և անտառի կատարներին:

Վերևը, բլրի լանջին, նստած եր հովիվը յափուռ-ջու մեջ փաթաթված ու սրինգ եր նվագում: Նրա կողքին չնթռել եր մի թավամազ ու զարհուրազեմ դամփու, թիր-թիր շրջում եր աչքերը հոտի վրա և յերբեմն դգլանքով նայում եր տիրոջը:

— Վատ տեղ յեկանք, — ասաց մայրիկը: — Հովիվն անգեն ե, նրանից մի՛ վախենա, բայց շունը մեր հոտը կառնի ու կարելի չե՝ հետապնդի մեզ: Հետ դարձիր. աչք բռնիր, թե մեր կողմը վազեց, յես նրան կերևամ, իսկ դու թաղնվիր խոտերի մեջ:

Հոտը մեզ նկատելով խրանեց և սկսեց մեր կողմը նայել: Յես թաղնվեցի խիտ, պառաված թփերի մեջ և աչքերս չեյի հեռացնում այն թավապուշ դամբուկի:

Հոտի խրտենէն ու շան վնդատալը մեկ յեղալ. նա սրեց ահանջներն ու մեր կողմը նետուեց...

Հովիվը մեղ վրա գոռաց, դողս բռնեց: Գամփուր նկատեց մայրիկին ու նրա կողմը վազեց: Մայրիկը սլացալ ու մի ակնթարթում աչքիցս կորալ: Աչքերս արտասովակալեցին. յես նվաղեցի: Վա՛յ գլխիս, մայրիկ ջան, յեթե այդ դարչեղին քեզ բռնի: Յես յերկար լսում եյի վախճող վոտների ու ձորը թափվող քարերի ձայնը:

Իսկ յեթե նա բռնել է մայրիկին ու դղում է իր սուր ատամներով... օ, վա՛յ ինձ...

Արդեն մթնշաղ եր: Հովիվը սուլեց հոտին և դեպի տուն քչեց: Սրտատրոփ հետևում եյի նրա շարժումներին: Խեղճ վոչխարներին հովիվը ծեծում եր, միքանիսի վրա քարեր նետում: Ինձ նման մի փոքրիկ գառնուկի քար խփեց: Խեղճը վայր ընկալ և սկսեց վոտները թափահարել...

Հովիվը բարձրացալ բլուր և սկսեց կանչել շանը. — Դո՛ւրչիա, Դո՛ւրչիա:

Փոքր ինչ հետո հորիզոնի վրա յես նկատեցի նրա Դուրչիային, վոր կարմիր լեզուն դուրս դցած կանգնել եր աիրոջ կողքին:

Յես վախենում եյի, մտածում թե մի գուցե մայրիկի արյունով է ներկել իր դունչը:

Մթնեց: Խորը խավար եր: Վոչ մի տեղից ձայն չեր լսվում: Ի՞նչ յեղալ մայրիկս: Գուցե ինձ հլտնի, յեթե նույնիսկ կենդանի յե նա:

Հանկարծ մի ձայն լսեցի. մայրիկին ձայնին եր նման: Յես ել նրան ձայն տվի: Խեղճ մայրիկս եր, հոգնած, ուժաստատ վրաս ընկալ:

— Այստե՞ղ ես, բալիկ ջան: Մի՛ վախենա. մայրիկդ կենդանի յե: Շունն ու գայլը նրա համար վրտանդավոր չեն: Դու հո կենդանի՞ր յես:

— Կենդանի յեմ, — պատասխանեցի յես:

Մայրիկս սկսեց կարոտալի փաղաքել ինձ...

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Անպրոպ — Կայծակ, վորոտ (ամպերի):
2. Գգվանք — վաղաքչանք, դուրդուրանք.
3. Նվաղել — թուլանալ, մարել:
4. Մքնշաղ — մութ, մթնոլ:
5. Զարիւրաղեմ — սարսափելի դեմքով:
6. Թավամաղ — թալ, խիտ մազերով:

60. ԾԻԾՆՈՆԱԿԻՆ

Դու կապուտակ ծովով արի,
Թեթև, թեթև թևով արի.
Ծովի փրփուր լանջով արի,
Դարնան յերգով, կանչով արի:

Արի՛, արի՛, սիրուն ծիծեռ,
Արի՛, արի՛, դարուն դու բեր:

Սևիկ-մեիկ աչիկ ունես,
Մկրատաձև պոչիկ ունես,
Ծովի փրփուր լանջով արի,
Քարնան շնչով, կանչով արի:
Արի՛, արի՛, սիրուն ծիծեռ,
Արի՛, արի՛, դարուն դու բեր:

Ծիծեռնակով դարուն կղա,
Անծիծեռնակ դարուն չկա,
Ծովի փրփուր լանջով արի,
Քարնան շնչով, կանչով արի:
Արի՛, արի՛, սիրուն ծիծեռ,
Արի՛, արի՛, դարուն դու բեր:

61. ՉԱԼԱՆԿԸ

1

Մեր Չալանկը մի սև բրդոտ շուն էր, կուրծքն ու
փիղը ճերմակ, վոր հեռվից թվում էր սպիտակ վրդ-

Պապ: Փոքրուց նրա աղանջներն ու պոչը կտրել էյին,
յոյլ պատճառով ամառը սաստիկ տանջվում էր ճան-
ների ձեռից. հողը փոս էր անում, մեջը պառկում,
կամ ժամերով մտնում էր թփերի ու լոբիների մեջ և
դուրս էր գալիս այն ժամանակ միայն, յերբ անծա-
նոթ վտանաձայն էր լսվում բակում, կամ անցնող շան
հոտ էր առնում: Մեր տավարին սիրում էր նա...
Յեթե պատահեր, որինակ, մեր յեզներն առանց հսկո-
ղի մնային դաշտում, Չալանկը կմնար նրանց մոտ,
նույնիսկ առավոտից մինչև յերեկո կհսկեր քաղցած և
յերեկոյան միայն, յերբ յեզները դային տուն, նա էլ
հեռները կղար...

Չմեռը հայրս Չալանկին կապում էր մեր գոմի
դռան առջև, ուր նա յերեկոները խոտ էր դնում շան
համար, վոր տեղը տաք ու փափուկ լինի: Հայրս Չա-
լանկին գոմի դռանը կապում էր, վոր գող գալու դեպ-
քում իմացնի, վորովհետև գոմը գտնվում էր մեր տը-
նից բավական հեռու:

— Քնածն ու մեռածը մեկ է, — ասում էր հայրս
և միշտ զգուշացնում, վոր յեթե ինքը, պատահեց,
տանը չեղավ, մենք չմոռանանք Չալանկին կապել գո-
մի դռանը:

Յեվ, պետք է ասած, Չալանկի պատճառով, թե
նրա աչից, մեր գոմից բան չէր գողացվում: Հայրս
հավատացած էր, վոր մի բան պատահելիս՝ Չալանկը
հաջոցով կիմացներ: Իսկ Չալանկը յերբեք սուտ չէր
հաջում... Այդ արդեն հայտնի յեր:

2

Չմռան մի գիշեր, յերբ մեր տանը բոլորս խոր
քնած էյինք, հանկարծ զարթնեցինք ինչ-վոր տարո-
րինակ ձայներից: Մեկը դիպչում էր մեր դռանը,
չանդուռն աչի և ինչ-վոր մոմոցի նման ձայներ հա-
նում:

Ամենից առաջ զարթնեցինք յես ու մայրս: Հայրս
սովորաբար խոր եր քնում. մինչև չհրեյի՝ չեղ
զարթնի: Մի քանի անգամ ահանջ դնելով այդ տարո-
րինակ ձայներին՝ մայրս զարթեցրեց հորս:

— Տես մի, են ի՞նչ ե, վոր դուռը չանգուում ե,—
ասաց մայրս:

Այդ բուռեյին դռան չանգուոցը կրկնվեց. նորից
մեկը դիպավ դռանը և լսվեց զսպված կլանչոց:

— Շո՞ւն ե,— հարցրեց հայրս տարակուսած, ան-
կողնում նստելով: Ապա վեր կացավ, արխալուղը գը-
ցեց ուսերին ու գնաց դեպի դուռը:

Բայց մայրս չթողեց դուռը բանալ:

— Կատաղած շուն կլինի, բաց մի՛ անի:

Հայրս նայեց լուսամուտից, բայց բան չնկատե-
լով, լուսամուտի մի փեղկը բաց ագավ ու գլուխը
դուրս հանեց:

— Դե կո՛րի,— գոռաց նա և, հետ դառնալով, ա-
սաց.

— Մեր շունն ե, կապը կտրել ե...

— Բայց ինչի՞ յե դուռը չանգուտում, — ասաց
մայրս: Չլինի՞—սոված ե:

— Չե՛, հենց իրիկունը գոմը փակելուց հետո յեմ
հաց տվել,— պատասխանեց հայրս:— Ով գիտի, գելի
հոտ ե առել, վախից կապը կտրել, դեան ե յեկել...

Ու հայրս, ուսերին գցած արխալուղը մի կողմ
գնելով, ուզում եր կրկին անկողին մտնել, յերբ շունը
կրկին դիպավ դռանն ու կլանչեց:

— Չե՛: Սա ի՞նչ վոր գելի հոտ ե առել,— կըրկ-
նեց հայրս,— վախից կլանչում ե...

Ու նորից բարկացավ վրան:

— Դե կորի՛, անպետք...

Չալանկն ընդհատեց կլանչոցը, բայց դարձյալ
դռնովը դիպավ:

— Դեզ պես հազարը լինի, ես ցրտին դուրս չեմ
դա,— ասաց հայրս ու մտավ անկողին:

Բայց հաղիվ անկողին եր մտել, շունը դարձյալ
յեկավ, դարձյալ դռնով դիպավ ու կլանչեց: Հայրս
ուզում եր ելի բարկանալ, բայց այս անգամ մայրս
խորհուրդ տվեց վեր կենալ, տեսնել, թե ի՞նչ ե պա-
տահել:

— Ես շունն իսկի եսպես չի արել: Չլինի՞ գոմը
դող ե մտել,— կասկած հայտնեց:

— Յես կարծում եմ՝ գել ե տեսել, դրանից ե
փախչում,— ասաց հայրս, դժգոհ վեր կենալով ու
հագնվելով:— Յեթե դող լիներ՝ կհաջեր: Շունը մե-
նակ գել տեսնելիս չի հաջում:

— Դե վոր եղպես ե, հրացանը վերցրու,— խոր-
հուրդ տվեց մայրս անհանգստացած:— Սոված գելեր
կլինեն, կվնասեն...

Հայրս այդպես ել արավ. հագնվելուց հետո՝
վերցրեց տան անկյունում կախված մեր հին հրացանը
և սկսեց վառող լցնել:

— Դու ե՛լ վեր կաց, ա՛յ վորդի,— ասաց մայրս,
— վեր կաց, ճրագը վառի, հորդ հետ գնա: Գելերը
ճրագի լույսից վախենում են...

Ասաց ու ինքն ել վեր կացավ:

Յեվ մինչև հայրս հրացանը կլցներ, յես հաղնվե-
ցի արագ: Շատ եյի լսել դայլերի մասին, բայց չեյի
տեսել... Ճրագը դտա, վառեցի և հորս հետ դուրս
յեկա:

Դուռը բաց արինք թե չե, Չալանկը, կապի կտո-
րը վզին, դիպավ հորս վտուղներին, կլանչեց ու առաջ
վազեց:

Բայց հայրս կանգ առավ՝ շուրջը նայելու: Յես
նույնպես նայեցի. դայլ չի՞ յերևում արդյոք...
Յուրտ եր, ձյուն... Գետինը, տանիքները, պատերը,
ջրաները — ամեն ինչ ծածկված եր ձյունով... Թեև

անլուսին գիշեր եր և սպիտակի մը առաջին ինչ պարզ
յերեւում եր, բայց զայլ չկար...

«Յերեւի գոմի մոտ ե», — մտածեցի:

Շունը, վոր առաջ եր գնացել, նկատելով հորս ու
իմ կանգ առնելը, հետ դարձավ իսկույն, կլանչեց և՛
կրկին առաջ յեկավ, շուտ-շուտ հորս յերեսին նայե-
լով. կարծես ուզում եր հասկացնել, վոր հետեւենք ի-
րեն:

Հայրս, հրացանը պատրաստ բռնած, ելի չորս
կողմն աչք ածելով, յես ել նրա հետ, քայլ առ քայլ
գնացինք շան հետեւից:

Չալանկը վազում-գնում եր մինչև գոմի դու-
ռը, այնտեղից վազում գալիս հորս մոտ, կլանչում և
դարձյալ գնում դեպի գոմը:

Այս բանը կրկնեց մի քանի անգամ, և հայրս այ-
լես առանց շուրջը նայելու՝ շտապեց դեպի գոմը:

— Նստեղ ինչ-վոր բան կա, — ասաց նա ու քայ-
լերն արագացրեց:

Յես, ճրագը ձեռիս, հետեւեցի նրան:

Չալանկը գոմի դռան առջև կանգնելով՝ սկսեց
կլանչել ու անհանգիստ շարժումներ անել:

4

Հայրս բացեց գոմի դուռը, և յերբ ներս մտանք
ու յես ճրագով լուսավորեցի գոմը, մեր աչքին պարզ-
վեց հետեւյալ տեսարանը.

Մեր մեծ կովը ծնել եր: Հորթն աղբի մեջ ընկած՝
մզկում եր և ուզում եր բարձրանալ, բայց չեր կարո-
ղանում: Իսկ մայրը բառաչելով՝ անհանգիստ շուտ եր
գալիս յերկու կողմի վրա, կապը ձիգ տալիս՝ դունչը
հորթին հասցնելու... Ու չեր կարողանում:

Հայրս իսկույն վերցրեց հորթը՝ մաքրեց, աղ ա-
րավ ու դրեց մոր առաջ... Յեվ մինչ հայրս հորթը

մաքրում, աղ եր անում, Չալանկը, ուրախ կլանչե-
լով, թռչկոտում եր դես ու դեն:

— Այ կեցցե՛ս, Չալանկ, — ասում եր հայրս նրա
գլուխը շոյելով, — յես քեզ դուր տեղը ծեծեցի:

Պարզվեց, այսպիսով, վոր Չալանկը դրսից լսելով
գոմում կատարվող անհանգստությունը, կապը կտրեց
եր, յեկել մեզ իմաց անելու:

Այդ որվանից մենք սկսեցինք սիրել Չալանկին ա-
ռանձին սիրով: Յեվ յերբ պատահում եր, վոր նա հա-
ջում, կլանչում եր դուռը, միշտ ուշադիր եյինք նրա
ձայնին: Գիտեյինք, վոր Չալանկը սուտ չի հաջի:

Շունն իմաստուն կենդանի յե, — ասում եր հայրս
այդ դեպքից հետո: — Շանն ախպոր պես սխալի սի-
րել...

ԲՍԱՆԵՐԻ ԲՍՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Տարակուսել — կասկածել:
2. Վառող — պայթուցիկ նյութ (փամփուշտի միջի):
3. Աչք ածել — ուշադիր նայել, հսկել:
4. Արխայուղ — տղամարդու հին ձեռի վերնադրեստ:

Պատմեցեք այս պատմվածքի բովանդակությունը:

Ուրիշ ի՞նչ եք կարդացել շան համատարմության և ողորմ-
կարության մասին:

Սա. Ձորյանի վո՞ր գրվածքներին եք ծանոթ («Կարմիր ա-
րագիլը», «Մի գիշեր անտառում», «Սև Սեթոն», «Ծովա-
նը»...):

62. ԱԳՌԱՎՆ ՈՒ ԱՂՎԵՍԸ

Բախտի բերամար,
Թե պատահամար,
Մի մեծ ազոավ
Մի գունդ պանիր
Դաշտում գտավ,
Կտուցն առավ,
Ծառին թռավ:
Ո՛ր, ի՛նչ պանիր, դեղին վոսկե...

Դայց դեռ չառած համը իսկի,
Աղվեսն անցավ ծառի մոտով,
Գերվեց,
Երվեց
Պանրի հոտով:

Վաղեց, գնաց բերնի ջուրը
Ու թուլացան կուռն ու ճուռը:
Են ժամանակ իրա ձեռն,
Ծառի տակից, աչքն աղոթվին
Հեզիկ նազիկ,
Փափկամազիկ,
Բացեց լեզուն անուշ, մեղուշ,
Թափեց, չափեց չաքար ու նուշ:
«Ինչքան լա՛վն ես,
Յես քո գերին—
Քո եղ սեիկ
Վառ աչքերին,
Նուրբ ծալքերով
Զույգ թևերին:
Մի դու մտիկ—
Եղպես քթիկ,
Եղպես ճափիկ.
Մախմուր աղին,
Խաս ու դումաշ
Ատլասն հագին:

Գիտեմ անշուշտ, իմ քույրիկի
Զայնըն ել ե հենց սոխակի:
Յերգի՛, քույրիկ, մի՛ ամաչի,
Իմ ուղածը մի մեծ բան չի:
Թե վոր չքնաղ
Եղ տեսքիդ հետ
Յերգելում ել
Յեղար վարպետ՝
Ո՛ր, կդառնաս,

Իմ մաքրուհի,
Թռչունների
Մայր թաղուհի»:
Ազոավ աղին իրեն տված
Գովեստներից շշմած, ուռած՝
Ազոավային
Բկովը մին,
Վոր չկուռա՛յ—
Պանիրն ընկավ ծառիցը ցած,
Շողոքորթը հախոեց, գնաց:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Կուռն ու ցուռը— ձեռքն ու վրանը:
2. Մախմուր— թավիշ:
3. Շողոքորթ— կեղծավոր:
4. Հախոել— վրա տալով, ազահարար ուտել:

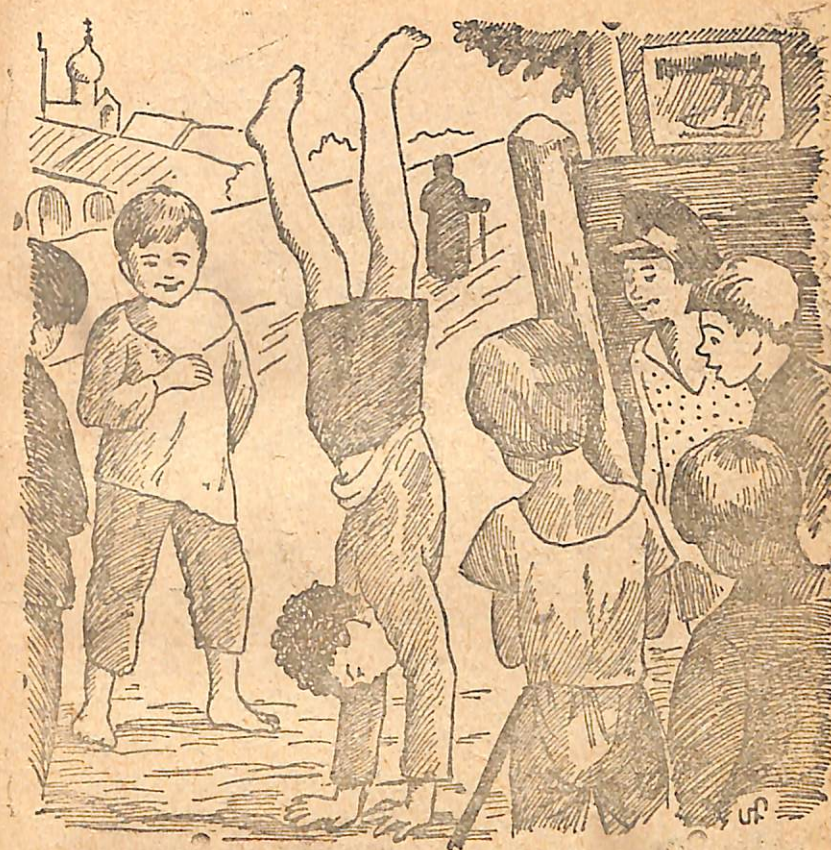
63. ՅԵՐԵՆԱՆԵՐԸ

(Ցարական կարգերում)

Յերբ յես պատանի եյի, կիրակի օրերը— դարնանը
և ամառը— հավաքում եյի մեր փողոցի յերեսխաններին
և առավոտից տանում եյի դաշտ, անտառ. ինձ հա-
մար հաճելի յեր մտերիմ լինել այդ փողոցիկների հետ,
վորոնք ուրախ եյին թռչունների պես:

Յերեսխաններն ուրախությամբ եյին թողնում քաղա-
քի նեղլիկ, փոշոտ փողոցները:

Մայրերը տալիս եյին նրանց հացի կտորներ, յես
եւ եյի գնում վորեւ համեղ բան, մեծ շիշը լցնում եյի
կվասով՝ և ինչպես հովիվ, քայլում եյի անհոգ դառ-

ների հետևից՝ քաղաքի փողոցներով, դաշտերով,
մինչև կանաչ անտառը, վոր զուգված եր դարնան
հիանալի և փաղաքշական զարդերով:

Մի անգամ, յերբ յերեսխանների խմբի հետ յես
քաղաքից դաշտ եյի գնում, մեր դեմ հանկարծ
հայտնվեց բոլորիս անծանոթ մի հրեա տղա, վրտա-
բորիկ, պատառուտած վերնաշապիկով, սև հոնքե-
րով, նրբալիզամ ու գանգրահեր, ինչպես դառնուկը:

Նա հուզված եր ինչ-վոր բանից:— Նկատելի յեր՝
քիչ առաջ լաց եր յեղել՝ նրա անփայլ սև աչքերը:

կոսերն ուռել ու կարմրել էյին և խիստ աչքի էյին ընկնում դարկացած սովահար դեմքի վրայ:

Նա հանկարծ, միանգամայն հանգիստ, պարզ ու հասկանալի ասաց.

— Ուզո՞ւմ եք ֆոկլուաներ ցույց տամ ձեզ:

— Յո՛ւյց տուր,— կանչեցինք մենք:

Գեղեցիկ նրբակազմ տղան ճկեց իր նիհարիկ մարմինը դեպի հետ, ձեռքերը կայրեց հողին և վրա-քերը հանկարծակի վեր բարձրացնելով՝ կանգնեց ձեռքերի վրա ու բացականչեց.

— Հո՛ւյ:

Յեւ պատույտներ եր դործում հրդեհվածի նման, թեթևությամբ ու ճարպկորեն խաղացնելով իր մարմինը:

Թվում եր, թե ահա, յերբ նա մի անգամ ել կորանա, այդ բարակիկ վոսկորները ճրթճրթոցով կփչրվեն:

Նա չարչարվեց մինչև քրտնելը, մեջքի քրտինքից թրջվեց նրա վերնաշապիկը. կատարելով վորևե վարժություն՝ նա չինձու, մեռած ժպիտով նայում եր յերեսանների դեմքին, և անհաճելի յեր դիտել նրա անփայլ աչքերը, վորոնք ասես լայնացել էյին ցավից:

Յերեսանները քաջալերում էյին նրան ռացականչությունների աղմուկով, շատերն արդեն ընդորինակում էյին նրան:

Բայց այդ ուրախ ըոսկներն անմիջապես չքացան, յերբ տղան, դադարեցնելով իր ճարպիկ վարժությունները, նայեց յերեսաններին փորձված արտիստի բարեհաճ ժպիտով և, մեկնելով բարակիկ ձեռքն, ասաց.

— Այժմ ավեք ինձ վորևե բան:

Բոլորը լռեցին, ինչ-վոր մեկը հարցրեց.

— Փո՞ղ:

— Այո՞,— պատասխանեց տղան:

— Մի սրան տե՛ս:

— Փողով մենք ինքներս ել կկարողանայինք...

Ի հարկե, մերոնցից վոչ վոքի մոտ դրամ չկար, իսկ ինձ մոտ կար միայն յոթ կոսեկ: Յես յերկու փոքրիկ դրամ դրեցի նրա փոշոտ ավի մեջ, տղան մատներով իրար տվեց այն և ուրախ ժպտալով ասաց.

— Շնորհակա՛լ եմ...

Նա հեռացավ ինձնից և յես տեսա, վոր նրա վերնաշապիկի թիկունքն ամբողջովին ծածկված ե մուգ բծերով և կպել ե թիակոսկրներին:

— Սպասիր, այդ ի՞նչ ե:

Նա կանգ առավ, հետ դարձավ, ուշադիր նայեց ինձ և նույնպիսի ուրախ ժպիտով պարզ ասաց.

— Սա՞, թիկունքիս վրայի՞նը: Այդ մենք կրկեսում ենք վայր ընկել մարզաձողերից. հայրս դեռ պառկած ե, իսկ յես արդեն առողջ եմ...

Յես բարձրացրի նրա վերնաշապիկը. թիկունքի մաշկի վրա, ձախ ուսից վարձ դեպի կողքը— տարածված եր մուգ ու լայն մի քերծվածք. նա չորացել եր, հաստ կեղև բռնել, բայց վարժությունների ժամանակ կեղեվը նորից պատռվել եր մի քանի տեղ և այժմ պատռվածքներից ծորում եր կարմիր արյունը:

— Հիմա ել չի՛ ցավում,— ասաց նա ժպտալով,— չի ցավում, միայն քոր ե դալիս:

— Կարծում եք, թե այս յես ի՞նձ համար աշխատեցի: Աղնիվ խոսք՝ վոչ: Հա՛յրս... Մեզ մոտ վոչ մի սլատառ հաց չկա: Իսկ հայրս այնպես ե ջախջախվել: Գիտե՞ք, հարկավոր ե լինում աշխատել: Իսկ այստեղ ել— դե հրեաներ ենք մենք և բոլորը ծիծաղում են մեզ վրա... Յտեսություն:

Նա խոսում եր ժպիտով, ուրախ և աշխույժ:

Իր գանգրահեր գլխի խոնարհումով հրաժեշտ տալով ինձ, նա չափազանց արագ անցավ տների մո-

տով, Վորոնք իրենց ապակե աչքերով նրան եյին նա-
յում անվրդով և անկենդան:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Փաղափշակե— սիրալիր, գուրգուրող:
2. Դալկացած— գունատ, դժգույն,
3. Ափ— ձեռքի ներսի մասը («բուռ»):
4. Անվրդով— հանդիստ, խաղաղ:
5. Ճկել— թեքել, ծռել:
6. Արտիստ— դերասան:
7. Բարեհաճ— սիրալիր, հաճելի:
8. Սովախար— սովից (քաղցից) տանջված:
9. Մարգարոն— ձողեր՝ մարզանքի համար:

ՀԱՐՅԵՐ

1. Ի՞նչն եր այդ տղայի թշվառության պատճառը:
2. Ի՞նչպես եյին ասլորում աշխատավորների յերեսաները ցա-
րական կարգերում:
3. Ի՞նչպես եյին վերաբերվում ցարական կարգերում հա-
րուստները հրեաներին և մյուս փոքր ազգություններին:

Համեմատեցե՛ք այս գրվածքը Հ. Թումանյանի, Ա. Չեխովի
նման գրվածքների հետ («Գիժորը», «Վանկա»)։ Ը՞նչ ընդհա-
նուր բան կա այս գրվածքներում:

64. ՎԱՐԴԸ

Փոքրիկ տղան մի վարդ տեսավ,
Տեսավ մի վարդ դաշտի միջին.
Վարդը տեսավ, ուրախացավ,
Մոտիկ վազեց սիրուն վարդին,
Սիրուն վարդին, կարմիր վարդին,
Կարմիր վարդը դաշտի միջին:

Տղան ասավ.— Գեղ կպոկեմ,
Ա՛յ կարմիր վարդ դաշտի միջին:
Վարդը ասավ.— Տե՛ս, կծակեմ,
Վոր չմոռնաս փշոտ վարդին.
Փշոտ վարդին, կարմիր վարդին,
Կարմիր վարդը դաշտի միջին:

Ու անհամբեր տղան պոկեց,
Պոկեց վարդը դաշտի միջին.
Փուշը նրա ձեռքը ծակեց,
Բայց ել չողնեց քնքուշ վարդին.
Քնքուշ վարդին, կարմիր վարդին,
Կարմիր վարդը դաշտի միջին:

65. ՎԵՐՋԻՆ ՍԱՏԱՆԱՆ

1

Ապրիլ ամիսն եր. ձյունը հալվել էր, որը յեր-
կարել, կանաչը փթթել: Ծիշտ, ե, սարերի կատար-
ները դեռ սպիտակին եյին տալիս և լեռների լանջե-
րին նոր-նոր եր կանաչը ծլում, բայց ձորերում, քա-
րերի տակ արդեն բսել եյին ծներեկն ու սինդրիկը,
վոր տարվա այդ յեղանակին սքանչելի կերակուր եյին
մարդկանց համար:

Ու մի որ, յերեկոյան դեմ, գյուղի հրապարա-
կում աղմուկ բարձրացավ: Տղամարդիկ կոլխոզի
նախագահի հետ դաշտում ցանք եյին անում: Կոպե-
րատիվի խանութի առաջ հավաքվել եյին մի քանի
ծերունիներ: Թեպետ բիձեն կանգնել եր մեջտեղը և
դռուգոտում եր.

— Սատանա յեր, այ ձեղ մատաղ, սատանա!—

էենց ձեն եր հանում, հենց ձեն, վոր սիրտս դող ընկալ:

— Թեվոս բիձա, պող ել ունե՞ր, պոչ ե՞ր, — կատակով հարցնում եր պիոններ Սուրբիկը, — վոր յեկել եր կոռպերատիվից լուցկի գնելու:

— Դե կորեք, լա՛վ, — թողեք մի բան հասկանաք. — բարկանում եր Մազթաղ տատը:

— Ա՛յ կնանիք, յես ձեզ ասում եմ — եսքան ապրել եմ, ըտենց ձեն չեմ լսել. — ինձ վոր տեսավ, վրա րնկավ, ամա՛ս յես թուա, ու ինձ քարը տալի, նա մնաց ձորումը:

— Վա՛յ, քոռանամ յես, — ծնկանը խփեց Հոռոմ հոքիքը, — դե՛ ասա՛ ել ձորը գնալ չի լինի, ասա ծնե՛րեկը, սինդրիկը չորանալ պաի, փչանալ, ելի՛...

— Աղջի, ի՞նչ եք խոսում, բա մեր Մուշեղն ասում ե, բուլչեիկները սատանաներին քչեցին — ել ի՞նչ ե խոսում ես սիրտը մեռած Թեվոսը, — ասաց Նարգիզ տատը:

— Ճիշտ ե, ճիշտ, — Նարգիզ տատը ճիշտ ե ասում. ընկեր Գոհարը՝ մեր ուսուցչուհին պատմել ե, վոր բոլորը սուտ ե. վո՛չ սատանա կա, վո՛չ ել նման մի բան, — արագ-արագ վրա տվեց պիոններուհի Լեւան. — Թեվոս բիձեն սխալվում ե:

— Ե, վախկոտ մարդ ե, ո՞վ գիտե՛ ինչից ե վախեցել, — ծիծաղեցին յերիտասարդները:

Թեվոս բիձեն վոչ միայն այդ գյուղում, այլ ամբողջ չրջանում հայտնի յեր իբրեւ վախկոտ ու մի քիչ ե, անհավատ մարդ: Յերբ լուրը տարածվեց գյուղում, կոյտնատեսականները վոչ մի նշանակութուն չտվին այդ խոսակցությանը, միայն պառավներն ելին, վոր վաշ-վիշ արեցին, ու հաջորդ օրը վոչ միայն իրենք չգնացին սինդրիկի, այլ և աղջիկներին չթողեցին ձորը գնալ:

— Հայ-վա՛յ, ի՞նչ ծնեբեկ, ի՞նչ սինդրիկ ե փչանում, — ասում եյին աղջիկները, — ես խելքը կորցրած պառավներն ել չեն թողնում մեզ ձորը գնալու:

— Ձե, եսպես չի լինի, — ասաց կոմյերիտուհի Վարսիկը, յերեկոյան պետք ե խոսել մեր կոմյերիտական տղաների հետ և մի բան անել. եսպես չի կարելի թողնել:

2

Յերեկոյան կոմյերիտականները ժողովի վերջում խոսեցին նաև Թեվոս բիձու տեսած «սատանաի» մասին. վորոշեցին, վոր կոմյերիտական Վահանը, Մուշեղը և պիոններ Վաղոն գնան ձորը, տեւեն, թե դա ի՞նչ բան ե:

— Պետք ե անպայման զինված գնալ, — ասում եր Վաղոն, — ով գիտե՛ ի՞նչ ե, յերեւի մի գազան կլինի:

— Դե իհարկե՛ զինված. յերեւի արջ կլինի, կամ մի բան: Ձե՛ վոր յերբեմն հեռու անտառներից արջ ե մտնում մեր ձորը, — ասաց Մուշեղը, — վոր լավ վորոտորդ եր:

— Սպասեցեք, սպասեցեք, — աղաղակեց Վարսիկը. ախար վոր գնաք, վո՞ր կողմն եք գնալու, դուք ի՞նչ գիտեք, թե եդ գազանը վո՞րտեղ ե. ձորը մեծ ե՛ և հեռու. պետք ե Թեվոս բիձուն ել հետներդ առնեք:

— Նա չի՛ դա, — վախից նրա թուքը կպչում ե, — վրա բերին մի քանիսը:

— Ձե՛, նրա գալն անհրաժեշտ ե, պետք ե տանեք, — վճռեց Մուշեղը:

Կանչեցին Թեվոս բիձուն: Նա վոչ մի կերպ չեր համաձայնում:

— Ձենը դեռ ականջումս ա, վոտներս դեռ դողում եմ, յես վո՞նց գամ:

Այդ ժամանակ ներս մտավ Բագրատը, Կոլխոզի

նախագահը: Իմանալով, թե ինչի մասին ե խոսքը, ասաց.

— Թեվոս բիձա, զնա տղաների հետ, թե վոր դրոստ տղերքը մի բան վորսացին, համ եդ «սատանան» քեզ կտամ, համ յերկու աշխորի չափ նվեր կըտամ:

Նվերը գրավեց Թեվոս բիձուն և նա համաձայնվեց:

3.

Հաջորդ օրը— ճաշից հետո չորս հոգով, պարաններով, հրացաններով զինված՝ զնացին Դարմանաթաղի ձորը, վորտեղ պետք ե լիներ Թեվոս բիձու տեսած «սատանան»:

Արդեն մթնոմ եր, յերբ տեղ հասան: Թեվոս բիձեն վերևի քարերի տակ կանգնեց և մատով ցույց տվեց ցածի թփուտները, ուր ինքը տեսել եր «սատանային»: Հենց այդ բուսեյին մի սոսկալի վոռնոց լավեց ցածից— դա ավելի շուտ նման եր անտեր յերեխայի սոսկալի լացի...

— Կացեք, ասաց Վահանը, սա դադան չի— սա յերևի կորած յերեխա յե:

— Ձե, յերեխա չի, սա ուրիշ բան ե,— չչնջաց Վաղոն:

— Տեսա՞ք, վոր սատանա յե,— ասաց գունատված Թեվոս բիձեն:

— Տո, ի՞նչ սատանա, կաց մի տեսնենք,— բարկացավ Մուշեղը:

Հանկարծ նույն ձայնն ավելի բարձրացավ և աղիողորմ լավեց մի քիչ մոտիկից:

— Կացեք, ես հո չախկալ ե,— գլխի ընկավ Վահանը, յես մեծ անտառում շատ եմ լսել չախկալի ձայնը. յերևի ներքևի ձորերից ե յեկել, եստեղ քարերում չչկվել:

Վահանը լավ եր հասկացել, ճիշտ այդպես եր: Մուշեղն այդ մասին կասկած չուներ: Բայց վորոչեցին չսպանել, այլ կենդանի բռնել չախկալին: Թեվոս բիձեն խորհուրդ եր տալիս սպանել, ասելով, վոր չախկալը կատաղի դադան ե, կվնասի: Բայց Մուշեղը համառ տղա յեր: Ծառի ճյուղերից, թփերի վոստերից թափարդ չինեցին — և ամբողջ գիշերը չարչարվելով, առավոտյան դեմ կենդանի բռնեցին չախկալին: Կապեցին դունչն ու վոտքերը և քարշ տալով, լուսաբացին դյուղ բերին:

4.

Ամբողջ դյուղը հավաքվել եր կոռպերառիվ խանութի առջևի հրապարակը: Որվա հերոսը չախկալն եր ու Թեվոս բիձեն: Ել ինչ ծաղր ասես, վոր կանայք չեյին թափում վախկոտ Թեվոսի գլխին: Իսկ կոլիոզի նախագահ Բադրատը հպարտ—հպարտ հետ արավ չրն— չակոուր չախկալի վոտքերը և ծիծաղելով ասաց.

— Ըհը, ա՛յ Ժողովուրդ, ա՛յ կնանիք, մեր ձորերում ես մի «սատանան» եր մնացել, են ել մեր կոմսոմոլները բռնեցին, բերին: Խոստացել ենք Թեվոս բիձին— թող նրան լինի:

ԲԱՌԵՐԻ ԲՍՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ծնեքեկ, սիմգրիկ— կանաչի (բանջար), վոր ուտում են:
2. Սնահավատ— սուտ բաների հավատացող:
3. Աղիողորմ— արտածմիկ, ցավալի:
4. Փքքեյ— ծաղկել, բացվել:
5. Զախկալ— գիշատիչ դադան (բորենու նման):

ՄԵՂՈՒ

Բարե՛վ, բարե՛վ, կապույտ
ծաղիկ,

Ա՛խ, ինչ լավն ես ու դալար,
Թող քո սրտից մեղուն քաղի
Անուշ հյութեր իր համաք:

ԾԱՂԻԿ

Պստիկ մեղու,
Ճստիկ մեղու,
Աշխատասեր ու արի,
Ո՛ւր ես տանում,
Ի՛նչ ես անում
Փռչին դու իմ թերթերի:

ՄԵՂՈՒ

Կապույտ ծաղիկ, նուրբ ու
նախշուն,
Բացված դարնան հովի հետ,
Յես քո հյութից մեղր եմ քաշում
Համով, հոտով բուրավետ:
Առավոտից մինչ ուշ գիշեր
Շրջում եմ դաշտ ու այգի,
Զե՞ վոր յես ել անդամն եմ Ժիր

Մեր յերջանիկ համայնքի:
Ի՞նչ ե մեղուն համայնքից դուրս,—
Թույլ ու չնչին և անդոր,
Իսկ իր հսկա համայնքի մեջ
Յե՛վ ուժեղ ե, ե՛ հզոր:
Մենք միասին հաշտ և ուրախ
Աշխատում ենք ու դատում.
Աշխատանքը՝ աշխույժ մի խաղ,
Կյանքը՝ վայելք ե խնդուն:
Ով չաշխատեց մեղվանոցում,
Զի ունենա կյանք ու հաց...
Հոտով, հյութով սիրտդ լեցուն,
Կապույտ ծաղիկ, իմ դեմ բաց:

ԾԱՂԻԿ

Յես արևի ջինջ շողերով,
Զերմ շողերով եմ բացվել,
Արշալույսի մաքուր ցողով,
Պայծառ շաղով լվացվել,
Արի՛, արի՛, սիրուն մեղու,
Յե՛վ Ժրաջան, յե՛վ կայտառ,
Բաց եմ արել սիրտս քո դեմ,
Արի՛, քաղի՛ր հյութը, տաբ:

67. ՄԻՉՈՒՐԻՆԻ ԱՅԳԻՆ

Մի մեծ գյուղում, բերքի տոնի ժամանակ, գյուղատնտեսական ցուցահանդես կար:

Ամեն տեսակ հացահատիկների, բանջարեղենների հետ դրված էին նաև սքանչելի պտուղներ:

Գյուղացիները հավաքված նայում էին այդ պտուղներին:

— Զարմանում եք, հա՞, — ասաց գյուղատնտեսը, մոտենալով նրանց. — դուք դեռ ա՛յդ եք տեսել, բա Միչուրինի այգին վոր տեսնեք, ի՞նչ կաներ:

— Միչուրինն ո՞վ է, ընկեր Վահրամ, նրա այգին ի՞նչ տեսակ է վոր, — հարց տվեց գյուղացիներից մեկը:

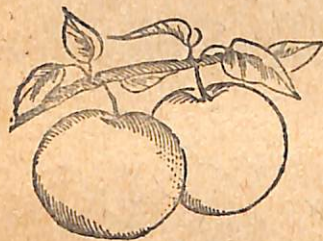
— Ա՛յ, լսեք, պատմեմ:

Գյուղացիները չըջապատեցին գյուղատնտեսին. նա շարունակեց.

— Խորհրդային մեծ գիտնական, Նայտնի այգեգործ եր Միչուրինը: Նա տասնյակ տարիներ փորձեր էր անում, վորպեսզի նոր տեսակի բույսեր ստեղծել մեր յերկրում: Յես յեղել եմ նրա մշակած այգիներում և ահա թե ինչեր եմ տեսել:

Ահա՛ թփերի մի մարդ. սրանք թզուկ տանձենիներ են: Չնայած ամանձր սովորական տանձից ել խոշոր ե ու համեղ, բայց ծառն այնքան փոքր է, վոր կարող ես վրայից թռչել. այսպես ավելի քիչ տեղ և բռնում, հեշտ ե խնամելն ու պտուղը հավաքելը:

Ահա՛ բալենին. նա ամում ե ծաղկամանի մեջ սեղանի վրա: Բայց տեսեք՝ ինչքան բալ կա վրան. ամեն մի կոթի վրա վոչ թե զույգ բալեր են ամեկը այլ հիսուն, վաթսուն հատ:

Միչուրինի այգում այնպիսի խնձորներ կան, վորքի տակ պահակները վախենում են քնել: Չեքսիոիդ տփերի մեջ հազիվ կարող ես տեղավորել մի խնձորը: Յեթե ծառից վար ընկնի, տակը քնած պահակի գրկի ին, կարծում եմ՝ այնքան ել հաճելի չի լինի նրա համար:

Միչուրինի մորենու մեկ թուփը տալիս ե վեց-յոթ կիլոգրամ մորի. այն ել ի՞նչ մորի. ամեն մի հատիկը չորս անգամ մեծ ե մեր մորուց, համեղ ե, դիմացկուն. ուր ուզում ես ուղարկիր—չի տրորվի, չի փշանա:

Ամենացուրտ և ամենատաք յերկրների բույսերը Միջուրինն ընտելացրեց և այժմ նրանք աճում են մեր յերկրի ամեն մի մասում:

— Մեզ մոտ է՛լ պետք է այդ փորձերն անենք, — չրա բերեց կոմյերիտական Լևիկը:

— Այո, այո, մեր շատ գյուղերում արդեն կատարել են այդ փորձերը և մեծ հաջողության են հասել: Մեր չրջանում ել պետք է նույն փորձերն անել, — ասաց գյուղատնտեսը:

68. Ա Ռ Ա Վ Ո Տ Ը

Արչալույսի ցուքերը
Շապիկ հագան ծիրանի.
Տեսան, թռան հավքերը,
Նրանց հազար յերանի:

Դաշտի քնքույշ ծաղիկը
Բացեց թերթեր բուրավետ,
Յեվ վաղորդյան շաղիկը
Յերկինք թռավ շողի հետ:

Ու բարձրացավ թանձր մեզ
Գետի փրփուր ջրերից:
Ջրին ասավ մի յեղեգ.

— Տե՛ս, լույս ծագեց վերեւից:

Հավաքվել էյին ծաղիկները փոքրիկ մարգագետնի վրա՝ սարի լանջին, անտառի յեզերքին: Հավաքվել էյին բոլորը՝ զարդարված իրենց գույնը գույն թանկագին զարդերով:

Սիրի-սիրի

Այնտեղ եր սուսամբարը՝ կանաչ չրջագետնը հագին, մարգարիտները՝ սպիտակ պսակներն իրենց դեղին դեղակներին:

Այնտեղ էյին բոժոժները՝ սպիտակ, աշխույժ ու զվարթ. այնտեղ եր սիրի-սիրին իր կարմրավուն, դանդուր գլուխն ուղիղ պահած:

Յեղածաղիկն ել եր այնտեղ, կապուտաչյա մանուշակներն ել, վորոնք խմբով մի թփի տակ քաշված, փափսում էյին իրար հետ:

Հապա զանազաններն իրենց գույնը գույն թավիչ գլխարկներով ու վզները նազանքով թեքած. հապա հպարտ, ցից մեխա՛կը ատամնավոր պսակը գլխին, կարմիր կամ ճերմակ:

Յե՛վ սպիտակ յեղինջը՝ փարթամ տերեւների ծոցում, և՛ կապույտ անանուխը, և՛ դեղին պուպուն, բոլորն ել այնտեղ էյին, սարի լանջին, անտառի յեզերքին, ամառվա այդ զով իրիկունը:

Շուշան

Հենց վոր ահագին կաղնու հետեւից լուսինը յերևաց, և նրա արծաթի շողերն ընկան փոքրիկ մարգագետնի վրա, ծաղիկներն ավելի զվարթացան, լուսատուիկներն ավելի պայծառ վառեցին իրենց լապտերիկները ծառերի սավերի տակ ու ծղրիղներն ե՛լ ավելի յեռանդուն սկսեցին իրենց նվազը:

Մարգարիտ

Թեթև գեփյուրը դուրս պրծավ հանձ կարծ անտառի հետեւի՝ ու վազ տվեց մարգետնով. բոլոր ծաղիկները շնորհալի փողջունեցին իրար ու պարերն սկսեցին:

Զամագամ

Մեխակ

Անանուխ

Նարգիզն իր յերկայն վիզը պչրանքով թեքած՝ դուրսն է ծամուտ թեթև ու սիրուն, և ամբողջ ցուլունը դողում է հուզումից:

Իսկ ինչպես խելառ թռթռում է՝ ին կապույտ ու ճերմակ զանգակները՝ շարված իրենց յերկար-բարակ ցողունի՛ն: Ինչպե՛ս շուշանը նաղանքով շարժում էր կամաց իր քնքուշ, ճերմակ դուրսը:

Ի՛նչ յեռանդով պարում է՝ ին բոլորը:

Կապույտիկ պատատուկը թփերի ու վոստերի վրա

Պուպո

Զամգակ

Բոժոժիկ

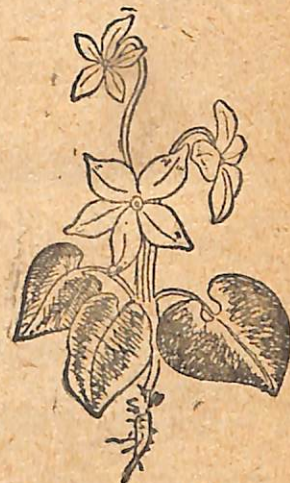
յեր մաղցեւ, վոր ավելի լավ տեսնի: Մինչ ցածում տեսակ-տեսակ խոտերն ու սեղերն ուրախությունից ծափ ելին տալիս:

3

Հանկարծ կտրվեց ծղրիղի նվազը, քամին հող-նած՝ թողեց ու քաշվեց, ու պարերը դադարեցին: Յեւ հնչեց սոխակի քաղցր ու աննման յերգը:

Նարգիզ

Մամուշակ

Յերգում եր նա դարձան զովքը, սարերի թարմությունը, ծառ ու ծաղկի գեղեցկությունը:

Ծաղիկները հափշտակված ականջ եյին դնում անշարժ, անշունչ: Ականջ եր դնում ամբողջ անտառը՝ կարծես քարացած:

Ահա լուսինը մտավ ամպերի հետեն ու ծածկը՝ չկեց. մութը պատեց մարգագետինը: Բոլոր ծաղիկները կախեցին իրենց ծանրացած գլուխները, փակեցին իրենց հոգնած աչիկներն ու քուն մտան:

Անտառի խորքից լսվում եր միայն սոխակի մեղմ ու քնքույշ յերգը. կարծես անուշ որոր եր ասում...

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Լանջ — կուրծք:
2. Յեզերք — ափ:
3. Լուսատիկ — մթնում լույս տվող փոքրիկ միջատ:
4. Ծղրիդ — մի տեսակ միջատ՝ մորեխի նման, վոր յուրահատուկ ձայներ ե հանում թևերն իրար շփելով:
5. Պչրանքով — նազ անելով, զարդարվելով:
6. Սեզ — քնքույշ, բարակ խոտեր:
7. Հափշտակվել — տարվել, դրավել:

ՀԱՐՅԵՐ

1. Ինչո՞ւ այս հոգվածի վերնագիրն ե «Ծաղիկների յերեկույթը»:
2. Բացի ծաղիկներից, ել ո՞վ եր մասնակցում «յերեկույթին»:

1. Արտադրեցեք ծաղիկների անուններն իրենց հատկանիշները ցույց տվող բառերի հետ միասին (սպիտակ, աշխույժ, գլարթ, բոժոժ, հպարտ, ցից մեխակ և այլն):

70. ՄԱՅԻՍՄԵԿԱՆ ՅԵՐԳ

Մայիսմեկին
Լուսածեղին
Բաժանվեցի յես քնից,
Ալ փողկապով,
Ծիծաղ-ծափով
Դուրս վաղեցի մեր տնից...
Հո՞ծ չարքերով,
Բյուր յերգերով,
Տոն ենք տոնում մենք այսօր.
Շողչողում են,
Փողփողում են
Դրոշները ալ-բոսոր...
Կենսաթրթիւ.
Մի ինքնաթիւ.
«Ճերմակ սունկեր» ե թափում—
Որորալով,
Շորորալով
Նրանք իջնում են տափում...
Մեզ հետ քայլում,
Հպարտ փայլում,
Մայր արևը մեր դարի,
Շող ե տալիս,
Շող ե տալիս,
Վոր խինգը մեր վարարի:
Խինգով արբած
Ու սրտաբաց
Ընթանում ենք միասին.
— Վողջույն քեզ, կյա՛նք
Անուշ ու թանգ,
Վողջույն պայծառ մայիսին...

1. Հոծ — խիտ, մարդաշատ:
2. Ալ-բոսոր — վառ կարմիր:
3. Կենսաբոս — աշխույժ, շարժուն (կյանքի թրթուոցով):
4. «Ճերմակ սուկներ» — աչտեղ՝ պարաշյուտներ:
5. Բյուր — չառ, անթիվ:

71. ԳՈՐԾԱՐԱՆՈՒՄ

1

— Մայրի՛կ, մեկը պատուհանը ծեծում է:

— Պատուհանը: Ի՞նչ պատուհան:

Մալանկան իջնում է անկողնից, խարխալելով չոչափում է պատերը, իսկ մեկը շարունակում է պատուհանը ծեծել:

— Ի՞նչ կա: Ո՞վ է ծեծում:

Մալանկան բաց է անում պատուհանը:

— Շտապիր գործարան: Դժբախտություն... Անդրեասը ձեռքը վնասել է:

— Դժբախտություն... Կրկնում է Մալանկան: Շատ է վնասել:

— Չգիտեմ: Մեկն ասում է, թե ձեռքն է պոկել, մյուսը թե՛ մատները:

— Վա՛յ ինձ, վա՛յ ինձ...

Մալանկան մթության մեջ դես ու դեն է քննում, ինչպես մոռել թակարդի մեջ, իսկ թե ինչ է ուղում անել — չի հասկանում: Վերջապես Գաֆիկը տալիս է նրան չրջագլեհատը:

Ինչպե՞ս անվերջ յերկար է գյուղը: Այնտեղ, գործարանում, դժբախտություն: Անդրեասը գուցե մեռել է, այնտեղ յերկար ու ձիգ, անշարժ պառկած է, իսկ աչտեղ, այս խրճիթները — քնած ու խաղաղ:

մեկը կանցնես — մյուսն է ճամբիդ ցցվում... Չափաբից դենը — չափար, դարպասից դենը — դարպաս... Իսկ գործարանը հեռու յե:

Միայն այժմ նկատում է Մալանկան, վոր իրեն հետևում է գործարանի տղան:

— Տեսե՞լ ես Անդրեասին, — հարցնում է Մալանկան:

Վո՛չ, ինքը չի տեսել, իրան ուղարկել են: Մի ինչ-վոր բան պատմում է յերկար ու բւրակ, բայց Մալանկան ականջ չի դնում:

Հանկարծ խավարի մեջ յերևացին շարք-շարք լուսավորված պատուհաններ ու կարծես Մալանկայի ուրտը դանակով կտրեցին: Գործարանը ծուխ է շընչում և ամբողջովին գղրղում է՝ պարզ վորսվելով դիչերվա մեռելության մեջ:

Բակում մի խումբ մարդիկ, իսկ նրանց մեջտեղը՝ լույս: Անդրեասը մեռե՞լ է: Կինն աղաղակում է և դես ու դեն է հրում ամենքին:

— Լռի՛ր, այ կնիկ...

Մի բարկացած ձայն նրան կանգնեցնում է, նա սակայն լռում է և միայն հլու հալատակ՝ աչքերը ման է ածում ամեն կողմ: Նրան բացատրում են...

— Անդրեասն սպիտակ մեքենայի մոտ եր կանգնած:

— Սպիտակ մեքենայի մոտ, — կրկնում է Մալանկան:

— Ձեռքին բռնած ուներ ձեթի ամանը, իսկ առամնավոր անիվը հանկարծ, մեկ ել տեսար... պլուտլա յեկավ:

— Պտո՛ւյտ յեկավ, — կրկնում է Մալանկան:

— Այն ժամանակ նա աջ ձեռքով ուղից պահել առմանը, իսկ մեքենան չորս մատն ել պոկեց:

— Կենդանի՞ յե, — հարցնում է Մալանկան:

— Կենդանի՛ յե, բուժակն այնտեղ է:

Լույսը լավ ե լուսավորում, սակայն ի՞նչ են ա-
նում այնտեղ, ի՞նչպես ե Անդրեասը— Մալանկյան չը-
գիտի: Միայն այժմ լսեց տնքոցը. ուրեմն՝ կենդանի
յե:

Վերջը նույն բարկացած ձայնը կանչում ե.
— Այստե՞ղ ե կինը: Դե՛հ, կնիկ, արի՛...

Բանվորները ճամբա յեն տալիս: Նա տեսնում ե
մի ինչ-վոր սպիտակ բան, բարձ պիտի լիներ, ե մի-
այն մոտիկից նկատում ե մեղրամոմի պես դեղնած,
սիրթնած գեմք...

— Անդրեա՛ս, այդ ի՞նչ են արել քեղ:
Լուում ե ե տնքում:

— Ի՞նչդ ե վնասվել, Անդրեաս...

— Յես գիտե՞մ վոր, անդամալույծ յեղա: Հա-
վաքիր իմ մատները:

— Ի՞նչ ես ասում, Անդրեաս:

— Հավաքիր իմ մատները, թաղիր գետնի մեջ...
Նրանցով յես հաց եյի դատում...

Մոտեցան յերկու բանվոր ե վերցրին Անդրեասին:
Զթողին, վոր Մալանկյան մոտենա:

Մեքենայի շուրջը Մալանկյան վորոնում եր Անդ-
րեասի մատները: Յերեքը ձեթի մեջ դեղնուտած մնա-
ցել եյին սպիտակ մեքենայի տակ, իսկ չորրորդն այն-
պես ել չգտնվեց: Նա մատները փաթաթեց թաշկինակի
մեջ ե հետը տարավ:

Անդրեասին տարան քաղաք՝ հիվանդանոց, իսկ
Մալանկային կանչեց պարոն Լյուլյան: Նա յերկար
բարկանում եր, դռում եր նրա վրա, կարծես Անդ-
րեասը լիներ դեմը կանգնած, սակայն հինգ ուրբի
փող տվեց:

Յերեք շարաթ անցած՝ Անդրեասը տուն վերա-
դարձավ: Նիհարել, դեղնել եր, մազերը ճերմակել ե-
յին, ձեռքը վզակապին եր:

— Ձեռքս ցավում ե,— գանդատվում եր նա Մա-

լանկային: Հենց վոր շարժում եմ, շարունակ անհան-
դստացնում ե, ցավում ե: Թաղեցի՞ր մատներս:

— Ինչպե՛ս չե — բոստանո՛ւմ:

— Հիմա ի՞նչ պիտի անենք,— ասում եր Մալան-
կյան:

— Վո՞նց թե ինչ: Կերթամ գործարան— թող մի
ուրիշ աշխատանք տան:

Բայց գրասենյակում ասացին, վոր հաշմանդամ-
ներին չեն ընդունում: Նույնիսկ թույլ չտվին պարոն
Լյուլյոյին տեսնել:

— Ա՛յ քեզ լավ բան,— աղաղակում եր Անդրեասը
գործարանատիրոջ հասցեյին:— Աշխատեցի տասն ե
յերկու տարի քո աներոջ մոտ շաքարի գործարանում,
այժմ քեզ մոտ անդամալուծ յեղա, իսկ դու ինձ
դուրս ես չարտում, ինչպես անպետք մի բան:

Գնում եր ե Մալանկյան: Աղաչում, աղաչալում
եր, բայց իզուր... Առանց այն ել, ասում եյին, ծախ-
սերը մեծ եյին — հիվանդանոցին վճարեցին, հինգ
ուրբի տվին... իսկ ինչքա՞ն գլխացավանք եր այդ
բոլորը...

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅՍՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Անդամալույծ — հաշմանդամ:
2. «Հաց դատել» — փող աշխատել:
3. Չափար — ցանկապատ՝ ճյուղերից հյուսած:

ՀԱՐՑԵՐ

1. Միայն Անդրեասի՞ հետ այսպես վարվեց գործարանատիրը:
2. Ի՞նչպիսի պայմաններում են դտնվում խորհրդային բանվոր-
ները:

Իսպանիայում ապրում եր
Իսպանացի մի տղա.
Նրա հայրն աշխատում եր
Նավատորմի զինվոր:

Նավատորմի յեր հայրիկը—
Յեռանդուն եր, աննկուն,
Խորհուրդների յերկիրն եր
Իր յերգերում միշտ գովում:

Ընկերների հետ տղան
Մեծանում եր փողոցում,
Նա ազնիվ եր ու քաղցած,
Բոբիկ եր, բայց անտրտում:

Ահա՛ մի որ հայրիկը
Վերադարձավ նավից այն
Յեվ ասաց. «Այս յերկիրը
Պատկանում ե մե՛զ միայն».

Այգիները խաղողի,
Քաղաքները մարդաշատ
Մենք թշնամուն չե՛նք գիշի—
Լինելու յենք միշտ ազատ:

Յեվ թող այսօր գոռ մարտում
Ընկնեմ, փույթ չե այդ բռնավ.
Հրացանս չե՛մ գիշի
Նենդ թշնամուն անիրավ»:

Ընկերոջ պես իր հորը
Ուղևորեց պատանին,

Ընկերոջ պես նա հայրեց
Հոր ամբակուռ ձեռքերին:

Արևմուտքն ու հյուսիսը
Հրդեհվել են մարտերով.
— Հայրի՛կ վերցրու ինձ քեզ հետ,
Յես կկովեմ անվրդով:

Յեթե հանկարծ քո ձեռքից
Հրացանը վայր ընկնի,
Քո բարեկամն ու վորդին
Զենքը գետնին չի թողնի:

Պիոների աղնիվ խոսք
Տալիս եմ քեզ ու յերդում.
Քո այդ զենքով թանկագին
Յես չեմ սարսիլ մարտերում:

73. ԿԱՐՄԻՐ ԱՐԱԳԻԼ

1

Բուլղարական Բրադա քաղաքում ընդհանուր անհանգստություն եր տիրում: Անհանգիստ եր վոստիկանությունը, անհանգիստ ելին քաղաքացիները: Յերկու կողմն ել ահով սպասում եյին ինչ-Վոր արտակարգ դեպքերի:

Վաղը մայիսի մեկն ե, և իշխանությունը կարգադրել եր՝ վո՛չ մի ցույց, վո՛չ մի դրոշակ, վո՛չ մի համախմբում: Կարգադրված եր, վոր այդ որը նույնիսկ կարմիր կտոր չլինի տների պատուհաններում, խանութների ցուցափեղկերում և մարդկանց վրա:

Առհասարակ կարմիրը, վորպէս հեղափոխութեան նշան, չպետք է յերևար քաղաքում:

Այդ եր պատճառը, վոր վոստրիկաններն այժմ յայնից շրջում եյին փողոցները, զննում պատուհաններն ու խանութները, անգամ կտուրները՝ տեսնելու, թե կարմիր դրոշակ չե՞ն ամրացնում վորեւէ տեղ, կամ թողցիկ չե՞ն փակցնում: Գիտեյին վոր կոմունիստները համարձակ մարդիկ են, կարող են հանկարծ մի այնպիսի բան անել, վոր քաղաքի իշխանությունն ու վոստրիկանությունը խայտառակվեն: Դրանից եր, վոր նրանք կրկնապատկել եյին իրենց հսկողությունն ու յեռանդը:

2

Վոստրիկանների ուժեղացած այդ հսկողությունն անհանգստացնում եր քաղաքացիներին. վոմանք վախենում եյին խուզարկությունից, ձերբակալությունից, իսկ քաղքենիները՝ անսպասելի աղետներից:

Բայց այդ որն ամենից ավելի անհագիստ եյին յերկու փոքրիկ տղա— Պետկոն ու Խրիստոն: Դեռ մի քանի որ առաջ նրանք վորոշել եյին՝ Մայիսի մեկին, ընկերների հետ, կարմիր դրոշակով դուրս դալ փողոց և մասնակցել հասակավորների միտինգին (լսել եյին, վոր այդպիսի միտինգ պիտի լինի). հետո այցի զնալ հինգ տարի առաջ սպանված հեղափոխականների դերձմաններին, ուր թաղված եյին նաև Պետկոյի հայրը և Խրիստոյի մեծ յեղբայրը: Բայց իշխանութեան սպառնալից արգելքն ամբողջովին քանդում եր նրանց ծրագիրը, և նրանք այժմ անհանգիստ մտածում եյին այնուամենայնիվ մի բան անել, մի այնպիսի բան, վոր վոստրիկանությունը գլուխը կորցնի և ավելի կատաղի: Յեվ դրա համար Խրիստոն առաջարկում եր գիշերը նավթ լցնել վոստրիկանական շենքի վրա և վառել: Պետկոն համաձայն չեր. գտնում եր, վոր դրա-

նից կարող է քաղաքը հրդեհ ընկնել, և անմեղ մարդիկ կվնասվեն իղուր:

Շատ առաջարկներ արին ընկերներն իրար. բայց բոլորն ել անհարմար դտան: Վերջում, յերբ արդեն հուսահատվել եյին, Պետկոն վեր թռավ տեղից.

— Գտա՛:

— Ի՞նչ, — հետաքրքրվեց Խրիստոն:

— Հետևի՛ր ինձ, կիմանաս:

Ու ընկերները ճանապարհ ընկան դեպի քաղաքի այգիները:

Բայց թե ինչ եր Պետկոյի գաղտնիքը — այդ պարզվեց միայն հետևյալ որը, Մայիսի մեկին:

3

Մայիսի մեկի առավոտը վոստրիկանները թվով սովորականից ավելի եյին: Նրանք աչքերը չորս հսկում եյին հրապարակին ու մյուս փողոցներին, վոր ցույց լինելու դեպքում՝ ցրեն, հարկ լեղած դեպքում՝ կրակեն: Դրա համար սովորականից ավելի եյին զինված:

Առաջիկայում, Ժամի տասին, յերբ չուկան լիքն եր արդեն մթերք ծախող գյուղացիներով և առևտրի յեկած քաղաքացիներով, Պետկոն ու Խրիստոն չուկա յեկան՝ մի փակ կողով ձեռներին: Տպավորությունն այն եր, թե յեկել են բան զնելու կամ վաճառելու: Դրա համար ել մի ծերունի հարցրեց.

— Զո՞ւ յեք ծախում:

— Չե՛, — ասացին նրանք ու անցան առաջ, մտան բազմութեան մեջ և կողովն զգուշութեամբ դետնին դրին:

— Հիմա ի՞նչ անենք, — հարցրեց Խրիստոն:

— Սո՛ւտ, սպասի՛ր, — զգուշացրեց Պետկոն:

Յերկու վոստրիկան՝ թուր ու ատրճառակ կտպած

Եւ սուլիչը վզներէցը կախ՝ շրջում եյին շուկայում Եւ հեռից ուշադիր դնում ամեն մեկին ու նրա ապրանքը: Յերբ նրանք յեկան, ու սրա-նրա ապրանքը հոտոտելով անցան, Պետկոն չչնջաց Խրիստոյին.

— Բա՛ց թող...

Կողովը բացվեց Եւ դուրս թռավ մի կարմիր բաճ

ու առևտրով զբաղված բազմության միջից բարձրացավ վեր:

Ջարմանքի ձայներ լսվեցին, իսկ Վոստիկաններից մեկն ապշեց մի վայրկյան. կարմիրը նրան այնպես չփոթեց, վոր մի քանի քայլ հետ գնաց. մեկ նրան թվաց, թե «փոռան» ե, մեկ ել կարծեց՝ ծալած կարմիր դրոշակ: Յերկու դեպքում ել՝ կարմիրն անթույլատրելի յեր, ուստի նա առաջ վազեց, վոր բռնի: Բայց վորքան մեծ յեղավ զարմանքը, յերբ այդ թուշող կարմիրը թեւերը բաց արավ և մի տարրորինակ ձայն հանեց. «կըրլը՛կ»...

Կին, մարդ, յերեսա, առևտուրը թողած՝ նայեցին թուշող կարմիրն, իսկ Վոմանք բացահանչելով, հետևեցին վոստիկանին: Վոստիկանը, չհասնելով թուշողին, դա համարեց ցուլցի նշան ու սուլեց.

Սուլոցի վրա վոստիկանատնից անմիջապես դուրս թափվեցին կազմ ու պատրաստ վոստիկանները և վազեցին դեպքի վայրը, ուր բոլորն արդեն նայում եյին վեր՝ ողում սավառնող կարմիրն:

— Արագի՛լ ե, արագի՛լ, — բացահանչում եյին մարդիկ:

4

Իսկապես արագիլ եր: Նա թեատարած մի յերկու պտույտ դործեց շուկայի վերև, մի յերկու անգամ գլուխը թեքեց դեռ ու դեն ու թռավ դեպի վոստիկանատուն, հանդարտ իջավ նրա աշտարակի դվին, ժամացույցից վեր... Շուկայում ծիծաղ բարձրացավ: Իսկ յերբ արագիլն իրեն հանգիստ զգալով՝ վտտի մեկը ծալեց, դրեց վորի տակ — ծիծաղը փոխվեց քըր-փիլի:

Դա փոքրիկ քաղաքին ծանոթ արագիլն եր, վոր որվա վորոշ ժամերին սիրում եր թառել յեկեղեցու դմբեթին, կամ վոստիկանատան աշտարակի դվին, ուր մարդկանցից հեռու հանգստանում եր:

Բայց ինչո՞ւ յեր կարմրել— այդ եր դարձանալին:
— Արյունոտված ե,— ասում եյին մարդիկ:

— Յերևի վիրավորված ե:

— Ներկել են, ներկել,— բացականչեց մեկը հան-
դարձ:— Չե՞ք տեսնում, մինչև անգամ գլուխն ու վոտ-
ները կարմիր են...

Ու սկսեցին փափսալ, թե ո՞վ կարող ե ներկած
լինել:

5

Կարծում եք՝ արագելի պատմությունը բրանով
վերջացավ:— Վո՛չ:

Այնուհետև մի ամբողջ շաբաթ, նա, կարմիր թե-
վերը դրոշի պես պարզած, հաճախ ստվառնում եր քա-
ղաքի գլխին ու մեկ-մեկ իջնում կա՛մ յեկեղեցու գլմ-
բեթին, կա՛մ վոստիկանատան աշտարակին:

Նրա թևերը կարմիր մնացին այնքան, մինչև՝ վոր
անձրևները լվացին կարմիր ներկը:

Բայց մինչև այսօր ել Բրազայում չգիտեն, թե ո՞վ
եր ներկել նրան:

Այդ բանը գիտեն միայն Պետկոն ու Խրիստոն:

ՔԱՌԵՐԻ ԲՍՑԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Արտակարգ— անսովոր, վաճ սովորական:
2. Համախմբում— հավաք, ժողով:
3. Ցուցափեղիկ— խանութի կամ արհեստանոցի պատուհան՝
սպորանքներ ցուցադրելու համար:
4. Գմբեք— շենքի բարձր, սուր ծայր:
5. Սավառնիկ— ճախրել, թռչել:

ՀԱՐՑԵՐ

1. Ի՞նչ գրության մեջ եր Բրազա քաղաքը Մայիսի 1-ի նա-
խորյակին:

2. Ո՞ւմից եր վախենում իշխանութիւնը:

3. Ի՞նչ ձեռնարկեցին Խրիստոն և Պետկոն:

4. Ինչո՞ւ նրանք զամբյուղը չուկա տարան:

5. Ինչո՞ւ մարդիկ փափսալով եյին ասում իրար՝ «ո՞վ ե
ներկել արագելը:

1. Կարգացեք պատմվածքի այն մասը, ուր նկարագրված ե
Պետկոյի և Խրիստոյի նախապատրաստական աշխատանքը:

2. Գրեցեք այն մասին, թե ի՞նչպես չուկայում արագելը
դուրս թռավ զամբյուղից:

3. Պատմեցեք, թե ուրիշ ի՞նչ կերպ կարող եր վերջանալ
այս պատմվածքը:

4. Կարգացեք «Գարմիր Կույսնը» գիրքը և համեմատեցեք
այս պատմվածքի հետ:

74. ՀԵՐՈՍԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔՈՒՄ

Վալերի Պավլովիչի տնակը, վորտեղ ծնվել ե
նա, գտնվում ե Վոլգայի ափին: Մոտակայքում լեռ-
ներ են, վորտեղ ձմեռը նա սահում եր դահուկներով,
մալուկին ե, վորով նա սիրում եր վորսի գնալ: Գետի
վրայով լաստերն են լողում: Յերեխա ժամանակ Չկա-
յովը սիրում եր սուզվել նրանց տակ:

Վերջերս, 1938 թ. ողսպտոսին, քաղաքը զարգա-
րել եյին: Դաշտում բարձրացել եր ամբիոնը: Ամբիո-
նի վերևում դրոշակներ, առաջնորդների նկարներ:
Հեռավոր դյուղերից հյուրեր եյին յեկել: Մենք սպա-
սում եյինք մեր հայրենակցի դալուն:

Յե՛վ ահա հորիզոնի վրա յերևաց սավառնակը:
— Դալի՛ս ե, դալի՛ս,— հնչեցին ուրախ ձայներ:
«Ուռա՛» բացականչություններով բոլորը վազե-
ցին դեպի վայրեջքի տեղը: Շո՛ւտ շո՛ւտ:

Չկայովը համբուրեց իր մայրիկին, հարազատ-
ներին, գրկեց ընկերներին և մոտեցավ ամբիոնին:

Յեռանդով ճանապարհ բանալով, ամբիոնին մոտեցավ մի պառավ կին:

— Վո՞րտեղից ես, տատի,— հարցրին նրան:

— Հեռավոր գյուղից: Յերեկ յերեկոյան գյուղից դուրս յեկա, և ահա նոր միայն հասա: Չկալովին եմ ուզում տեսնել:

Վալերի Պավլովիչը, լսելով խոսակցութիւնը, մոտեցավ Ա. Պետրովային:

— Տատի, յես եմ Չկալովը:

— Մի՞թե դու յես. ինչքան չքանչաններ ունե՞ս: Ախր յես ել քեզ ձայն եմ տվել:

Չկալովին շրջապատեցին: Մոտենում և ջրային տրանսպորտի մի հին աշխատակից.

— Թույլ տուր մի բան միայն ասել. ուզում եմ թռչել սալառնակով, հետո թեկուզ մեռնել...

— Թռչելը — կթռչես ինձ հետ, իսկ մեռնել թույլ չեմ տալիս քեզ, քեռի Յակով,— ասաց Չկալովը:

Լավ եմ հիշում ընկեր Չկալովի այդ որվա ճառը միտինդում.

— Յես Ժողովրդի ծառան եմ. սիրում եմ իմ հայ-

րենիքը, իմ Ժողովրդին, ձե՛ղ — իմ հայրենակիցներին: Ո՞վ եյի յես առաջ: Բանվորի զավակ: Իսկ այժմ դուք ինձ ընտրել եք Գերագույն Սորհրդի պատգամավոր: Ո՞վ տվեց ինձ համաշխարհային հռչակ. իմ հարազատ հայրը, մեր մեծ Ստալինը: Նրա անունով յես անցա ովկիանոսներ, անցա բեռնի և յերկու մայրցամաքի վրայով, անանցանելի տունդրաներով ու լեռներով: Այդ անունով ե ապրում վողջ խորհրդային Ժողովուրդը...

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Տունդրա — անտառազուրկ հարթավայր՝ մշտական սառած հողի շերտով ու ճահճուտներով:
2. Տրանսպորտ — բեռների, ուղևորների տեղափոխութիւն:
3. Հռչակ — մեծ անուն:

75. Ս Ա Ր Գ Ն Ա Լ Ը

1

Ահա դարնան հետ և շարան-շարան
Դաշտավայրերից դեպի դով սարեր
Զգվեց սայլերի, ուղտերի քարվան—
Փախչում են շողից թե թուրք, թե հալեր:

Թնդում են ձորում զանգի հնչյուններ,
Զիերի խրխինջ, պայտերի դոփյուն,
Մեկ-մեկի կցած անվերջ քարվաններ
Քաշում ե նաուր, ահեղ մոնչում:

Լեռների տոնն ե. մարդ և անասուն
Ուրախ յերգերով դիմում են սարեր,
Մոռնալով ձմռան քաշած վայնասուն,
Ծաղիկ փնջելով անցնում են ձորեր:

Անցնում են արագ քոչ-քոչի միջով,
 Գարնան արևից փայլում են զենքեր,
 Յեվ թարմ, կենսաբույր թափիչ կանաչով
 Բացվում են, Ժպտում սարվորի դեմքեր:

Մայում են, բայում գտնուկն ու մաքին,
 Թնդում կովերի, հորթերի բառաչ,
 Իսկ տըրլնգալով գոմեչը ձագին
 Կանչում է դանդաղ վազելով առաջ:

Վազում են հոգնած շները հոտի
 Յեվ լեզուն հանած թանչին են տալիս,
 Լսվում է հանկարծ ձայնը լակոտի,
 Վոր քոչից ընկած՝ կալանչ է գալիս:

2

Քարվանի ծայրը սարերը հասավ,
 Հասավ ու ձուլվեց թուխ ամպերի հետ.
 Վրան-վրանի հետևից բուսավ
 Ծաղիկների մեջ գույն-գույն, սիղավետ:

Ալաչուխ, դադա, անվերջ վրաններ,
 Շրջան կաղմելով սառն աղբրի ափին,
 Ինչպես ծեր արծվի կարկատած բներ,
 Հենվեցին մեկ-մեկ բարձր քարափին:

Ու հով սարերի սիղավետ լանջին
 Բազմել են հայի, թուրքի բինաներ,
 Բայց դարձյալ խառնված քոչ-քոչի միջին՝
 Դեռ յերևում են ուղտի քարվաններ:

Խրինջում է ձին, կովը բառաչում,
 Բոլորն ել իրանց յուրտն են ճանաչում.
 Բայում է անուշ ամլիկը դառան,
 Սարեր ու ձորեր նորից կյանք առան:

3

Դիչերը հասավ, մթին է ճամբան.
 Մարում է կամաց աղմուկը քոչի,
 Առվակի ափին քարվաններ իջան,
 Կանչում են՝ «Տղե՛րք, ապրանք չկորչի՛»:

Ձկերի ջուկեր, ուղտերի քարվան,
 Մայլերի ձուռոց, վոչխար ու տավար:

Գտնելով ձորում գիշերն իջևան,
Հանգիստ են առնում մյուս որվան Համար:

Կրակի վրա, առվակի ափին
Մի տեղ ընթրիք են շտապ պատրաստում,
Մի տեղ ել կորած գառանն ու հորթին՝
Մար ու ձորն ընկած հովիվն ե կանչում:

Մի այլ տեղ ուրախ շրջան բոլորած՝
Ուտում են նրանք կաթ ու խորոված:
Գիշերն ել արդեն մնջում ե, լուռ,
Հոգնած քոչվորին հանգիստ քուն բերում...

4

Բայց Լոք սարերի կանաչ լանջերում
Մի բինա ել կա, վորը չի քնում.
Այնտեղ խարույկի շուրջը բոլորած
Տեսած ու լսած արկածն են պատմում
Յեղ մեծ ու փոքր՝ ականջներ սրած,
Աշուղ Գիթոյի յերգերն են լսում:

Պատմում ե, յերգում աշուղն անցյալից,
Ձորերում տեսած հին իգիթներից.
Կրակին գցած կաղնի մեծ գերան,
Սարվորն ել արթուն լսում ե նրան:

ԴԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Նառ— քարվանի առաջնորդ ուղտ:
2. Դաշտավայր— հարթ, ցածր տեղ:
3. Կեմսարույր— կյանք բուրուղ:
4. Թանչեյ— հեալ:
5. Սեգ— կանաչ, նուրբ խոտ:
6. Այաչուխ, դագա— վրանների տեսակները:

7. Բինա— վրանների տեղը:
8. Յուրա— վրանի գրադեցրած տարածությունը:
9. Արկած— պատահած նշանակալի դեպք, պատահար:
10. Իգիթ— քաջ, կարիճ:

ՀԱՐՑԵՐ

1. Վո՞ր աղբերի քոչվորների կյանքն ե նկարագրած այս տեղ:
2. Վո՞ր ժամանակաշրջանի քոչն ե նկարագրում բանաստեղծը:
3. Ինչո՞ւ էյին քոչում գյուղացիները:

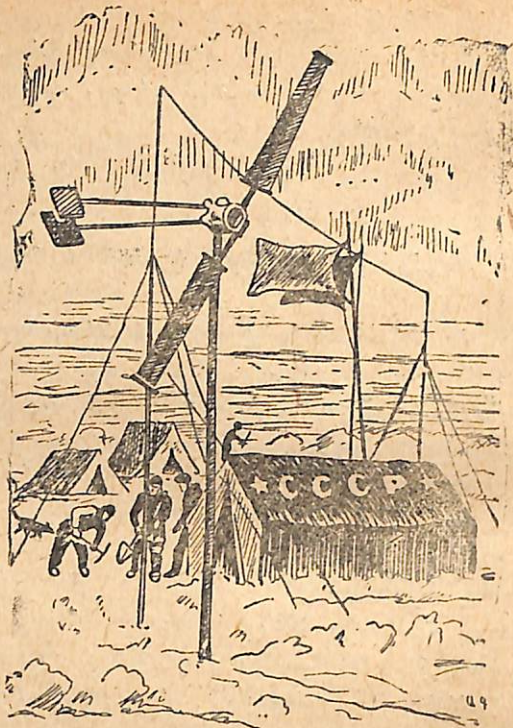
1. Այս բանաստեղծությանն ուրիշ վերնագիր դրե՞ք:
2. Գտե՞ք զրվածքի հետևյալ մասերը.
ա. քոչը գիշերով.
բ. տեղ հասնելը.
գ. քոչը ճանապարհին:
3. Կարդացե՞ք այն մասերը, վորտեղ պատկերացված են քարվանք, հովիվը, կենդանիները, խարույկի տեսարանը:

76. ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ ԲԵՎԵՌՈՒՄ ԶՄԵՌՈՂՆԵՐԻ
ԿՅԱՆՔԻՑ
Տեղ հասանք

Մեզ իջեցրին Հյուսիսային Սառուցյալ ովկիանոսի
Բեկի կղզու ամայի ափը: Առափնյա բնակիչներն
այդ կղզին անվանում են Մեր-ո, վոր նշանակում ե
սառուցե կղզի:

Մենք յերկար ժամանակ նայում էյինք հեռացող
չողենավի հետևից:

Ռադիստ Պետյան թևերը թափահարում եք նա-
վի կողմն ու աղաղակում:

— Ռադիոն կսարքենք՝ ամբողջ աշխարհը կթըռ-
չեմ:

Մենք հրացանի վերջին հրաժեշտի համազարկը
տվինք ու ցրվեցինք աշխատանքի: Աշխատանք շատ
կար. հարկավոր էր գույքը դասավորել, փայտ պատ-
րաստել, բնակարան կառուցել...

Հետևյալ որը ձյուն տեղաց, ուժեղ սառնամանիք
սկսվեց, իսկ մի շաբաթ անց՝ կղզին բոլոր կողմերից
կաշկանդվեց սառույցով: Վրա հասավ բեռնային գի-
շերը: Պարզ յեղանակին բռնկում ու մարում էյին
հյուսիսամիայլի շողջողուն, հրավառ շերտերը: Այդ
տեսարանից աչք հեռացնել չեր կարելի, և մենք հիա-
ցած՝ ժամերով կանգնում էյինք սառնամանիքում:

Թվում էր, թե մենք կտրված էյինք ամբողջ աշ-
խարհից:

Սակայն չէյինք տխրում: Բոլորս դրադված էյինք,
կտրում էյինք, հղկում, պատերի ճեղքերը խժուժում,
տպակի գցում, թիթեղյա վառարաններ էյինք շինում
և գիտական աշխատանք կատարում: Հարկավոր էր
սլարգել, թե ծովային հոսանքներն ամենից շատ վո՛ր
կողմն են դնում, վո՛ր կողմն են շարժվում սառույց-
ները, ամենից շատ վո՛ր կողմից է փչում քամին,
յե՛րբ է լինում մառախուղ, սառնամանիք ու ձյուն:

Այնուհետև հարկավոր էր իմանալ, թե ի՛նչ կղզի
յե այդ, ի՛նչ զաղաններ ու թռչուններ են ապրում
այնտեղ, ի՛նչ բույսեր են աճում, ի՛նչ ձկներ կան ծո-
վում:

Արջը սառույցի վրա

Առաջին անգամ մեզ սպիտակ արջ պատահեց
դեռևս ճանապարհին: Մենք Արկտիկա էյինք դնում
ծովով, մի մեծ չոգենավով, իսկ «Միչան» լողում էր
մի սառույցի բեկորի վրա: Սառույցը շատ ավելի մեծ
էր մեր չոգենավից: Մենք հիանալի տեսնում էյինք,
թե ինչպես արջը հանգիստ նայում է մեզ, ինչպես
տան տերը կնայի անկոչ հյուրերին: Նորեկներից մեկը
ցանկանում էր կրակել, բայց չթողին: Ինչո՞ւ կրա-
կել, միևնույն է, վերցնել չես կարող:

Բոլորս ծիծաղում էյինք, կանչում.

— Միշա, ո՞ւր ես գնում:

— Միխայիլ Պոտապիչ, ընդունիր հյուրերին:

Բայց արջը հանգիստ կանգնել էր սառույցի վրա
և դանդաղ ու հանդիսավոր կերպով գլուխն էր ուր-
րում:

Արջը և սպիտակեղենը

Ձմեռողների մեջ կին չկար: Մեզ համար ամենա-
դժվար աշխատանքն սպիտակեղեն լվանալն էր:

Այդ դարձը դյուրացնելու համար մեր բարեսիրտ

Դժիշկ Արկադի Պետրովիչը մի նոր միջոց հնարեց. նա սպիտակեղենը լցրեց ջրով և մի ամանի մեջ, ոճոտոր կտրեց գցեց մեջը, վրան ել ավելացրեց սուրճա և նա- շատիրի սպիրտ: Ապա այդ ամենը յեռացրեց ու յեր- կու որ ու գիշեր թողեց ամանում:

Նրա կարծիքով՝ ամբողջ կեղտն ինքնիրեն պետք է դուրս գար, առանց լվանալու:

Բայց յերբ նա սկսեց սպիտակեղենն ամանից հա- նել, պարզվեց, վոր բոլոր շորերը սևացել են:

Նա սոսկումով ամանից հանում էր սև ու կեղտոտ սպիտակեղենը և զայրանում, իսկ մենք նայում էինք նրան և ուրախ ծիծաղում:

— Ա՛յ թե լվացի՛ր:

— Ա՛յ քեզ նոր ձևի լվա՛ցք:

Բանից դուրս յեկավ, վոր նա սպիտակեղենի հետ ամանն է գցել նաև մի սև խալաթ, վոտքի փաթա- թաններ և ելի մի ինչ-վոր սև շոր:

Սպիտակեղենն ավելի կեղտոտ դուրս յեկավ, քան առաջ էր:

Բայց նրան մի ուրիշ փորձանք ել էր սպասում. նա սպիտակեղենը փռեց չորանալու և գիշերը դուրսը թողեց: Իսկ այդ գիշեր արջը յեկել էր կայան, նրա բոլոր սպիտակեղենը պատառոտել ու ցրիվ տվել հե- ոու, ձյունների մեջ:

Պետք էր տեսնել, թե Արկադի Պետրովիչն ինչպես էր անեծքներ ու հայհոյանքներ թափելով շրջում ու հավաքում սպիտակեղենի ցրիվ տված ծվենները:

Մի ամբողջ ամիս մեզ զբաղեցնում էր այս պատ- մությունը:

Բեվեռային ձմեռ պապի կատակները

Մի անգամ ահա թե ինչ պատահեց: Շներ լծած ոահնակով յես գնացի կղզու խորքը: Խիստ սառնամա- նիք էր: Իմ մորուքը ծածկվեց յեղյամով և չուտով

դարձավ մի ահադին ստոցալու: Յես դանդաղ, ընդհատումներով սկսեցի քիթս սրբել թևքով: Յեվ հենց այդ ժամանակ ել տեղի ունեցավ մի անախորժ- բան: Թևքս սառավ, կպավ բեխիս: Վոչ մի կերպ սո- կել չկարողացա. ցավ էր տալիս: Ստիպված յեղա թևս դուրս քաշել թևքիս միջից և ծոցումս պահել, իսկ թևքս այնպես ել մնաց բեխերիս ու մորուքիս վրած, քթիս առաջ կախված: Յես չտասլ տուն վերա- դարձա, վազեցի խոհանոց, վառարանի մոտ թևքս հալեցնելու: Ուզում եյի այնպես անել, վոր վոչ վոք ինձ այդ վիճակում չտեսնի, բայց չհաջողվեց: Բոլորը վրա վազեցին և — ա՛յ թե ծիծաղեցին հա՛:

Մոլորվեցի

Վրա հասավ բեռային յերկարատե ցերեկը: Մի անգամ յես վորսից տուն եյի վերադառնում: Մառա- խուղ էր: Մառախուղը պատում էր ինձ, թափան- ցում դուրսաներիս ու չափիկիս մեջ: Մշուշը ծածկում էր ամեն ինչ և տասը քայլի վրա դտնվող առարկաներն անտեսանելի յեր դարձնում: Մինչև՝ մեր բնակավայ- րը հինգ կիլոմետրից ավելի յեր: «Մեկ ժամվա ճա- նապարհ», — մտածում եյի յես:

Սկզբում տեսանելիությունը լավ էր: Բայց մի տասնհինգ րոպե չանցած՝ ամեն ինչ մշուշի մեջ թաղվեց: Յես ուղղություն վերցրի հիշողությամբ: Արդեն մոտ յերեք ժամ էր անցել, իսկ բնակավայրը դեռ չեր յերևում: Սկսեցի սլափել մեկ այս կողմ, մեկ՝ այն: Բայց այդպես կարելի չէ հեռանալ՝ ով գի- տե, թե վորքան: Ա՞յս ինչ բան է: Ո՞ւր գնալ:

Յես կանգ առա: Շարժական վրանս խփեցի ու սկսեցի սպասել: Յերկու դարձա կերա, մի կտոր սաք- ոխմատ, մի բուռ ձյուն «խմեցի» և չուտով քուն մտա: Արթնացա սաստիկ ցրտից: Ամբողջ մարմինս դողում

եր: Վրանից դուրս յեկա, Վորպեսզի չարթումներ ա-
նեմ և գեթ փոքր ինչ տաքանամ: Մառախուղն սկսեց
նոսրանալ: Մշուշե քողի միջով սկսեց յույս ցոլալ:
Հանկարծ մի մութ սիլուետ տեսա: Մտածում եմ.
«Այս ի՞նչ հրաշք ե»: Մի քանի քայլ արի դեպի այդ
մութ կետը և շենքերի դժագրությունը նկատեցի: Ա-
մելի մոտեցա և ուրախացա. այդ մեր տունն եր՝ ըն-
դամենը մի քանի քայլի վրա իմ վրանից:

Կռիվ ծովացույի հետ

Պատահեց, վոր մի անգամ յես ու կայուրը (վոր-
սորդը) զնայինք զազան վորսալու: Մենք արդեն հե-
ռու, ծովումն եյինք: Զրի միջից սկսեցին յերևալ
փոկերի, ծովացուլերի և ծովային նապաստակների
գլուխներ: Յես, հենց այն ե, ուզում եյի կրակել,
հանկարծ յերևաց մի մութ, դեպի ցած ծոված ժա-
նիքներով: Ծովացուլ: Կայուրը մոտորը կանգնեցրեց:
Ծովացուլը ջրի տակ թագնվեց: Մենք յերկուսս ել
հրացաններս պատրաստեցինք ու սկսեցինք սպասել
զազանի յերկրորդ յերևալուն: Շուտով գլուխը նորից
յերևաց: Յես կրակեցի, բայց ծովացուլը սուզվեց ջրի
մեջ, վորի յերեսին մի կարմիր բիծ մնաց:

— Վիրավորեցի՞ր, — ասաց կայուրը և սկսեց
մոտորը դործի գցել:

— Շուտ ափ հասնենք, — գոչեց նա: Յես սկսեցի
յերկու պահեստի թիերով թիավարել:

Ծովացուլը սիրում ե արևի տակ տաքանալ: Յերբ
նա դուրս ե գալիս սառույցի վրա քնելու, վտանգա-
վոր չե: Սակայն բաց ծովում նրան հանդիպելը շատ
ե վտանգավոր: Մանավանդ, յեթե նրան բարկացնես
կամ վիրավորես: Այդ դեպքում նա կհետապնդի հա-
կառակորդին:

Մենք իսկ և իսկ այդպիսի վտանգավոր դրության
մեջ ընկանք: Վիրավոր ծովացուլը ջրից դուրս պրծավ

և կատաղած մոնչաց: Դրանով նա մյուս ծովացուլե-
րին ոգնության եր կանչում:

Շուտով ծովացուլերի մի ամբողջ նախիր յերե-
վաց: Իրարանցում սկսվեց: Ծովացուլերը հրհրում
եյին իրար, ատամները չխկացնում, կովում, իրար
կծում և հուսակտուր մոնչում: Մեր մակույկը թրո-
ւում եր ալիքները կտրելով: Ծովացուլերը հետապն-
դում եյին մեզ: Մենք արդեն զգում եյինք մակույկի
կողերին արվող հարվածները:

Ջուրն սկսեց մակույկի մեջ հոսել: Մի բուպե ևս—
ն կործանումն անխուսափելի կլիներ: Բայց մենք լա-
րեցինք մեր վերջին ուժերը և շուտով ափ ցատկեցինք:
Մի քանի ծովացուլ դուրս ցցվեցին ջրից: Մենք կրա-
կեցինք: Կենդանիներից յերկուսն անչնչացած ընկան:
Մենք հարպուններով նրանց վեր քաշեցինք ու կապե-
ցինք մակույկին: Մակույկի կողքի ձեղքն ել նորո-
ւեցինք և ափի մոտով նավարկեցինք դեպի կայան:

Վիրավոր հայեկը

Մի անգամ խոհարարը պատահամբ մի ճայեկ
վիրավորեց: Նա այդ ճայեկը տուն բերեց, վերքը
վաղ, յող քսեց ու փաթաթեց: Մի քանի օրից հետո
ճայեկն առողջացավ, և մենք նրան ազատ արձակե-
ցինք: Դրանից հետո նա հաճախ հյուր եր գալիս մեզ,
և մենք սիրով զիմավորում եյինք նրան, վորպես վա-
ղեմի ծանոթի:

Մի ուրիշ անգամ յես ուզում եյի մի կրակոցով
մի զույգ սաղ սպանել, բայց միայն մեկին կտավ:
Մյուս սաղը վեր թռավ և սկսեց իմ գլխավերևը պը-
տույտներ անել:

— Պի-կուրլի, պի-կուրլի, — ճչում եր նա:

Դրանից հետո շատ օրեր անցան, բայց նա միշտ
դալիս եր նույն տեղը, կանչում ու վողբում իր ընկե-
րով կորուստը:

Արեգակն սկսեց անկելի հաճախ յերևալ: Բայց ձմեռը դանդաղորեն եր հեռանում: Վերջին բուրն անվարտվեց հունիսի 26-ին և դրանից հետո սկսվեց ամառը:

Թռչուններն սկսեցին բուն դնել, և շուտով ճուտեր յերևացին: Զյունը հարվեց, տեղ-տեղ սկսեց թարմ խոտ յերևալ:

Սպիտակ, անծայրածիր անապատի տեղ լիոված էյին մուգ կանաչ բլրաշատ բարձրություններ ու հովիտներ: Լճերը բացվեցին:

Մենք շատ վորս էյինք անում. ձվեր էյինք հավաքում և վորսի թարմ մսով էյինք սնվում: Իսկ ծովում դեռ նույնքան ամուր սառույց եր կանգնած: Սառցասարերը շարժվելու միտք ել չունէին: Այդ մեզ վախեցնում եր: Յեւ միայն ոգոստոսի առաջին կիսին հյուսիս-արեւմուտքից սկսեցին ահեղ ամպեր յերևալ:

Ութ որ մըրիկը մոլեգնում եր: Շրջապատում ամեն ինչ աղմկում եր, դղրդում ու ճարճատում: Սառցի վիթխարի կտորները ցցվում էյին կողքի վրա և վայր ընկնում խլացուցիչ դղրդյունով:

Իսկ ոգոստոսի 12-ին ծովը մաքուր եր: Շուտով չողենավեր յեկան:

Սեպտեմբերին թռչունները նորից չվեցին: Զուրը կրկին սկսեց սառչել: Ծովում սկսեցին հաճախակի յերևալ լողացող սառույցներ: Հյուսիսային բեմերից ցուրտ եր գալիս, վորպեսզի նորից տասն ամսով կըղզին կաշկանդի սառցե ողակի մեջ:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հրաժեշտ— բաժանվել, մնաս բարո՛ւ անել:
2. Համազարկ— կրակել միա-ժամակ (հրացաններից, թնդանոթներից):

3. Տեղալ— դալ, իջնել:
4. Կաշկանդվել— կապվել:
5. Բռնկել— վառվել, բոցավառվել:
6. Խծուծել— ծեփել, լցնել:
7. «Միշա», «Միխայիլ Պոտապիչ»— արջի մականունը (ռուսերեն):
8. Ոնառ— սալոն:
9. Յեղյամ— ցողը՝ սառած:
10. Պախիմատ— չորացրած հաց:
11. Սիլուետ— առաջկայի աղոտ տեսքը, ստվերը:
12. Փսկ, ծովացուլ— ջրային կաթնասուն դաղաններ՝ հյուսիսում:
13. Հարպուն— վորսապարան:
14. Մոլեգնել— կատաղել, հուզվել:
15. Ճայել— ջրային թռչուն:
16. Արկտիկա— հյուսիսային բևեռի շուրջը դառնված մասը:

77. ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՎԻԹԸ ԳԱՌՆԱԲԱԾ

1.

Ես դարում Մըսըր անհաղթ ու հզոր Մարա Մելիքն եր նստած թագավոր: Լէնց վոր իմացավ՝ ել Մհեր չկա, վեր կացավ կովով Սասունի վրա: Զենով Ոհանը ահից սարսափած՝ Թշնամու առաջն յելավ գլխարաց, Աղաչանք արավ, ընկավ վոտները. — Դո՛ւ յեղիր, ասավ, մեր գլխի տերը, Ու քո չվաքում քանի վոր մենք կանք, Քո ծառան լինենք, քո խարջը միշտ տանք, Միայն մեր յերկիր քար ու քանդ չանես

Ու քաղցր աչքով մեզ մտիկ անես:
 — Չե՛, ասա՛մ Մելիք, քո ամբողջ ազգով
 Անց պիտի կենաս իմ թրի տակով,
 Վոր եզուց—ելոր, ինչ ել վոր անեմ,
 Վոչ մի սասունցի թուր չառնի իմ դեմ:
 Ինչ գնաց Ոհան՝ բոլոր բովանդակ
 Սասունը բերավ, քաշեց թրի տակ.
 Մենակ Դավիթը, ինչ արին—չարին,
 Մոտ չեկավ դուշման Մելիքի թրին:
 Յեկան քաշեցին՝ թե զոռով տանեն,
 Թափ տվավ մարդկանց գցեց դես ու դեն:
 Փոքրիկ ճկույթը մի քարի առավ,
 Ապառաժ քարից կրակ դուրս թռավ:
 — Պետք ե սպանեմ ես փոքրիկ ծուռին,
 Ասավ թագավորն իրեն մեծերին:
 — Թագավոր՝, ասին, դու եսքան հզոր,
 Թրիդ տակին ե վողջ Սասունն ետոր,
 Ի՞նչ պետք ե անի քեզ մի յերեսա,
 Թեկուզ իր տեղով հենց կրակ դառնա:
 — Դո՛ւք գիտեք, ասավ Մսրա թագավոր,
 Բայց թե իմ գլխին փորձանք գա մի որ,
 Ես որը վկա,
 Արանից կգա:

2

Ես վոր պատահեց, մեր Դավիթ հսկան
 Մի մանուկ եր դեռ յոթ—ութ տարեկան.
 Մանուկ եմ ասում, բայց ենքան ուժեղ,
 Վոր նրա համար թե մարդ, թե մեծեղ:
 Բայց վա՛յ խեղճ վորբին աշխարհքի վրա
 Թեկուզ Առյուծի կորյուն լինի նա:
 Ձենով Ոհանին ուներ մի չար կին:
 Մին—յերկու լոեց, մի որ ել կարգին
 Իրեն մարդու հետ սկսավ կռվել:

— Յես մենակ հոգի, հազար ցավի տեր,
 Ի՞նչ ես ուրիշի վորբին տուն բերել,
 Նստեցրել գլխիս պարապ հացակեր...
 Հոգե՛մ գլուխը... յես գերի հո չե՞մ՝
 Սմենքի քեֆի յետևից թռչեմ...
 Մի կուռ կորցրո՛ւ, կարգեր մի բանի,
 Գնա իր համար աշխատանք անի...
 Ու հետն սկսավ վողբալ ու կոծել,
 Իր որը սգալ, իր բախտն անիծել,
 Թե անբախտ յեղավ աշխարհքի միջում,
 Վոչ մի տեր ունի, վոչ մարդն ե խղճում...

Գնաց Ոհանը յերեխի վոտի
Մի գույգ վոտնաման բերավ յերկաթի,
Ֆերկաթի մի կոռ չալակին դրած,
Ու տրավ Սասմա քաղքի գառնարած:

3

Գլեց գառները մեր հովիվ հսկան,
Յեւով Սասունի սարերն աննման.

«Ե՛յ ջան, սարեր,
Սասմա սարեր...»

Վոր կանչեց, նրա ձենից ահաւոր
Դորդ-դմբդմբոցն ընկավ սար ու ձոր,
Վայրի գաղաններ բներից փախան,
Քարեքար ընկան, դադարկուն յեղան:
Դավիթը ընկավ նրանց յետեից,
Վորին մի սարից, վորին մի ձորից—
Աղվես, նապաստակ, գել, յեղնիկ բռնեց,
Հավաքեց, բերավ, գառներին խառնեց,
Իրիկվան՝ քչեց վողջ Սասմա քաղաք:
Կաղկա՛նձ ու վոռնոց, աղմո՛ւկ, աղաղա՛կ...
Քաղքցիք հանկարծ մին ել են տեսան
Զալիս են հրեա անհամար գաղան.

«Վա՛յ, հարա՛յ, փախե՛ք...»

Մեծեր, յերեխեք

Սրտաճաք յեղած,

Դործերը թողած,

Վորը տուն ընկավ, վորը ժամ, խանութ,
Ռւ ամուր փակեց դուռն ու լուսամուտ:
Դավիթը յեկավ, կանգնեց մեյդանում.
— Վա՛հ, ես մարդիկը ի՛նչ վաղ են քնում.
Հե՛յ ուլատեր, հե՛յ գառնատեր,
Յեւե՛ք, շուտով բացեք դռներ.
Ով մինն ուներ — տասն եմ բերել,

Ով տասն ուներ — քսան արել...
Շուտով յեւե՛ք, յեկե՛ք, տարե՛ք,
Ձեր գառն ու ուլ գոմերն արեք:
Տեսավ՝ չեն գալի, դուռ չեն բաց անում
Ինքն ել մեկնվեց քաղքի մեյդանում,
Դուռը դրավ մի քարի մնաց
Ու մուշ-մուշ քնեց մինչև լուսարաց:
Ղուսին՝ իշխաններ յելան միասին,
Գնացին Ձենով Ոհանին, — ասին.
— Տո՛, Ձենով Ոհան, տո՛, մահի տարած,
Եւ խենթը բերիք, արիք գառնարած,
Վոչ գառն ե ջոկում, վոչ գելն ու աղվես,
Դադանով լցրեց մեր քաղաքն եսպես.
Հողիդ կսիրես՝ դի՛ր ուրիշ բանի,
Թե չե ես խալիսին լեղաճաք կանի:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Խարչ — հարկ:
2. Ելաք — մյուս ուր:
3. Դուշման — թշնամի:
4. Կորյուն — գաղանների ձագ (առյուծի):
5. Կարգել — դարձնել (նշանակել):
6. Ծուռ — խեղ, խելառ:
7. Կոծել — լաց լինել:
8. Կռ — մահակ:
9. Դադարկուն լինել — անտուն-անտեղ մնալ:
10. Կաղկանձ — գաղանի ձայն:
11. Մեյդան — հրապարակ:
12. Կուռ — կողմ (նաե՛ք բազուկ):
13. Խալիս — ամբոխ, ժողովուրդ:

3 Ա Ն Կ

(Աստղանիշերը չափածո նշաններ են)

* 1. Յերեխաներ— Ս. Ստալկի (Թարգմ.՝ Մ. Դ.)	3
* 2. Ծաղկածորում— Մ. Կորյուն	4
3. Խաղողի այգում— Ստ. Զորյան	6
4. Խաղողի յերդը— Մ. Կորյուն	9
5. Տեր-Ալանեսի դարոցը— Շիրվանգալե	11
* 6. Անիծած հաջուր— Հով. Թումանյան	13
7. Զրանցքի բացումը— ըստ Մ. Մամվելյանի	16
8. Առյուծն ու մարդը— Վ. Այգեկցի	18
* 9. Որոր— Վեսայեր	20
10. Գասպարյանի շարադրությունը— ըստ Գորնովի	21
* 11. Աղբյուրը— Հով. Թումանյան	23
✓ 12. Ծննդունի— Ի. Տուրգենև (Թ. Ալ. Մատուրյան)	24
13. Վանկա— ըստ Ա. Չեխովի	25
* 14. Հերոս մանուկը— Հ. Հայրապետյան	31
15. Արջը— Ստ. Զորյան	32
* 16. Զարի վերջը— Հով. Թումանյան	34
17. Գեղը— Հով. Թումանյան	41
* 18. Յերեխու ընկեր— Ղ. Աղայան	45
19. Հերոս տղան— «Հասկեր»-ից	47
20. Բեհեմոթի գիշերը— Պապանյանի և Կարապետի որսորդի	51
* 21. Բեհեմոթի առումը (հատված)— Հ. Շիրազ	53
22. Յերեխաարդ քաղաքացին— Ստափֆի	54
* 23. Հին գինիորի նամակը— Ս. Վահունի	58
24. Սահմանադր. Ուսանողը— (Ժողովրդ. Մ. Դ.)	60
25. Կարմիր ախոռ— (Ժողովրդ. Մ. Դ.)	62
* 26. Տալիկական յերդը— մշ. Հո. Պողոսյան	64
27. Սուրբիկ վարդանը— Հով. Թումանյան	66
* 28. Մաղադ պապն ու նապաստանները— ըստ Նեյրասովի (Թարգմ.)	68
Հ. Հայրապետյան)	

29. Տերն ու ծառան— Հով. Թումանյան	70
* 30. Խոզն ու աղապը— Խնկո-Ապեր	77
* 31. Լուսարացին— Հ. Հակոբյան	78
32. Լենինի ուղարկած մարդը— (Ժողովրդ. Մ. Դ.)	79
33. Ընկեր Ստալինի նվերները— (Ժողովրդ. Մ. Դ.)	83
34. Խնդություն տոնածառ— Մ. Կորյուն	85
35. Վարդիմիր Իլյիչի պատանեկությանը— Ա. Ուլյանով	86
36. Լենինի մոտ— ըստ Ս. Որբանիկյանի	87
* 37. Այն մասին, թե ինչ պատահեց Կրեմլում մեկ անգամ— Դիլակտոսյան (Թարգմ.) Մ. Դուրգ.	89
38. Հիշողություն ընկեր Ստալինի մասին— Թիքովիևի	90
* 39. Ստալին— Ա. Գասպարյան	93
40. Ինչու յեմ և իրում ընկեր Ստալինին— «Մուրգիկա»-ից	94
* 41. Արի դարուն— Հ. Հովհաննիսյան	97
42. Առջին թռիչքը— Լյուբա Բեռլին	97
43. Ընկեր Սերգոյի նվերը— «Պիոներսկ. Պրավդա»-ից	101
* 44. Վասիլ ձկնիկ— Ա. Պաշկին (Թ. Ղ. Աղայան)	102
45. Մի դեպք Ֆրունզեյի կյանքից— Մամկ. որսորդից, 38 Բ.	114
46. Անվախ հրամանատարը— փոխադր. (Մ. Դ.)	116
47. Մի դեպք համուրջի վրա— «Հոկտեմբերիկ»-ից	118
48. Անձնագրի նավաստին— Ստանյուկովիչ	119
* 49. Բասկական հին յերդը— Ավ. Իսահակյան	125
50. Լինա Ուրենա— ըստ «Պիոներ Կանչ»-ի	126
* 51. Ինչու մայրիկին Գրիշկա անվանեցին Դիլակտոսյան (Թարգմ.) Մ. Դ.)	128
52. Գաջ նապաստակը— Մ.—Միքիլայի	131
* 53. Գաբան հրավեր— Հով. Թումանյան	135
54. Տրակտորիստը— Զ. Դարյան	136
55. Սահմանադր. վրա— Շուշկովիչ	139
* 56. Լուսարդին— Խնկո-Ապեր	141
57. Պահակատեղում— Ա. Շահրազ	142
* 58. Լուսանկն անուշ— ժողովրդական	146
59. Յերեխի ձագուկի պատմությունը— Վ. Փշավելի	147
* 60. Ծննդունի— Խնկո-Ապեր	149
61. Զալանկը— Ստ. Զորյան	150
* 62. Աղապն ու աղվեսը— Խնկո-Ապեր	156
63. Յերեխաները— Մ. Գորկի	158
* 64. Վարդը— Վ. Գյոբե (Ժողովրդ. Հ. Թում.)	162
65. Վերջին սատանան— (փոխադր. Սիմակ)	163
* 66. Ծաղիկն ու մեղուն— Մ. Կորյուն	168
67. Միշտ յերեխի այգին— մշ. Սիմակ, Մ. Դ.	170

* 68. Առավոտը— Աք. Խնկոյան	172
* 69. Ծաղիկների յերեկույթը— «Լուսաբեր»-ից	173
* 70. Մայրամեկյան յերգ— Յեվգինն Ն.	177
71. Գործարանում— Կոցյուրինսկիյ (Թարգմ.՝ Ս. Լիսիցյան)	178
* 72. Ընկերներ— Վ. Իմբեր (Թարգմ.՝ Մ. Դուրգ.)	182
73. Կարմիր արագիլ— ըստ Ստ. Զորյանի	183
74. Հերոսի հայրենիքում— «Կոմսոմ. Պրավդա»-ից	189
* 75. Սար գնալը— Վ. Միրաբյանից	191
76. Պատմվածքներ բեռնում ձմեռողների կյանքից— Դ. Զարեցկի (Թարգմ.՝ Հ. Հարությունյանի)	195
* 77. Սասունցի Դավիթը գառնարած— Հովհ. Թումանյան	203

Պատ. խմբագիր՝ Մ. Սանթրոսյան
 Տեխ. խմբագիր՝ Ի. Վարդանյան
 Սրբադրիչներ՝ Ա. Արզախանյան, Բ. Ղազարյան
 Կոնաքու սրբադրիչ՝ Շ. Գաբազադե

Գլավլիտի լիազոր՝ Բ-1122. Հրատ. 5139.

Պատվեր 75. Տիրաժ 40000.

Թուղթ 62X94. Տպադր. 13 մամ.

Մեկ մամ. 23,348 նշան.

Հանձնված է արտադրության 17 I 1940 թ.

Ստորագրված է տպագրության համար 16 IV 1940 թ.

Հայպետհրատի տպարան, Յերևան, Լենինի 65

<< Ազգային գրադարան

NL0240213

2275